

ȘERBAN FOARȚĂ
&
LIA FAUR

EȘICHER

Editor: Gabriel Timoceanu
Coperta: Cristina Vlădilă
Paginare: Gheorghe Stanjic
Tipar: BrumaR

Editura BrumaR
300050 Timișoara, str. A. Popovici 6
tel./fax: + 40 256 203 934; 293 441
e-mail: office@brumar.ro
www.brumar.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FOARȚĂ, ȘERBAN

Eșichier / Șerban Foarță, Lia Faur. - Timișoara: Brumar, 2012
ISBN 978-973-602-733-8

I. Faur, Lia
821.135.1-83

ȘERBAN FOARȚĂ
&
LIA FAUR

EȘICHIER

B R U M A R

Șerban Foarță
în dialog cu
Lia Faur

„Când a venit vremea ultimei partide, strălucirea sa marele și înțeleptul Abderam a zis sârmanului: – Ali-Amru, ca să ai dreptul să joci cu califul, trebuie neapărat să fii îmbrăcat cu caftanul de vizir și atunci vom juca. Din această istorisire foarte adevărată, se vede, sfârși doctorul Abu-Selîm, se vede că în fericitele locuri eterne se joacă șah și nici unui bine-credincios nu i-i îngăduit, în această lume, să nu se pregătească pentru cealaltă în chip cuviincios, învățând acest joc.” (Mihail Sadoveanu, Soarele în baltă sau Aventurile șahului, cap. V)

*„Dans une vaste salle ornée de lustres et de glaces, une vingtaine de graves personnages, qui jouent aux dames ou aux échecs sur des tables de marbre, et qui sont entourés de spectateurs attentifs à les voire jouer. Les uns et les autres gardent un si profond silence que l'on n'entend dans la salle que le bruit des pièces que les joueurs déplacent.” (Alain-René Lesage, La Valise trouvée)**

**„Într-o vastă sală adornată cu policanдре și miraze, vreo douăzeci de ipochimeni gravi, jucând, pe niște mese cu tăblie de marmură, dame sau șah, cu, împrejurul lor, chibiți care privesc cu luare-aminte jocul. Unii, ca și ceilalți, păstrează o tăcere-ntr-atâta de adâncă, încât nu se aude, -n toată sala, decât zgomotul pieselor pe eșichier.” (Alain-René Lesage, Cufărul găsit)*

Șerban. Suntem în pragul verii anului 2010, către seară. Am tras la sorți (sau ne-am făcut că tragem, – cu sorții, șahul nefiind prea compatibil), iar ție ți-au căzut piesele albe... Care e mișcarea ta dintâi?

Lia. Înainte de a face vreo mișcare ar fi bine să lămurim ce sunt semnele de punctuație în șah. Pentru că tu ai început dialogul, ai deja „!” sau, cel puțin, „!?” , iar de aici, interpretând ca în jocul de șah, m-aș putea considera învinsă înainte de a începe.

Așadar, „!” – mutare bună; „!?” – mutare interesantă; „!!” – mutare excelentă; „:” – luarea unei piese; „?” – mutare slabă; „?!” – mutare de valoare îndoielnică; „??” – greșeală mare; „=” – joc egal...

Șahul pe care îl vom juca va fi un joc (sau o joacă) ce va respecta regula oricărui joc de pe lumea asta; cu cel puțin doi jucători curioși, suficient de imaginativi ca să amestece realitatea cu ficțiunea. Îl vom juca virtual sau față în față, telefonic sau telepatric, pe anotimpuri, pe zile și luni, pe ore și secunde.

Continuăm?

Ș. Crezi că avem alternativă?

Jocul de șah e tot atât de strict ca închisoarea, închisoarea condamnaților pe viață. O închisoare fără lanțuri, prin care poți să circuli liber (ba chiar să și joci șah la clubul penitenciarului, când are, – sau, de unul singur în celulă, cu piese din miez de pâine ruptă de la gură, ca-ntr-o nuvelă, parcă, a lui Zweig); o temniță din care, însă, ai să ieși numai cu picioarele-nainte! Ba chiar, paradoxal, un balamuc, în care una crede-se Regina, un altul, Rege, Cal sau Tură, – singuri nebunii cu patalama refuzând să se considere Nebuni!

Semnele de punctuație, deci, din șah...

Semnele astea, însă,-n comunicarea scrisă, exprimă tocmai *intonația* vocii, a unei voci inaudibile, desigur, numai că, totuși, intrinsece,-n chip virtual, *a-foniei* unei pagini mute, – așa cum corzile

vocale vibrează și atunci când, nevorbind cu nimeni, monologăm lăuntric. Fapt pentru care autorii foarte orali (ca, la noi, un Caragiale sau un Creangă) fac exces de semne de punctuație.

Or, șahul este mut prin excelență; mai puțin avertismentul monosilab, în cazul nostru, „șah!”, și, ulterior, verdictul irevocabil, „mat!”. În rest, eu mut, tu muți, – *muți*, așadar, fiind amândoi.

Marii taciturni, ca alde Conu' Sadoveanu, sunt, de regulă, și înrăiți șahiști. Taciturni în viața ca atare, nu, obligatoriu, și în scris, – în care maestrul amintit e și *facundus*, nu numai *fecundus*. În, bunăoară, *Soarele în baltă sau Aventurile șahului*, cutare personaj al său, nu ezită, erudit în șah cum este, să „rostească formula sacramentală în toate limbile”, anume *échec et mat*, *chec mate*, *Schach Matt*, *xaque y mate*, *scacco matto*, în, respectiv, franceză, engleză, germană, spaniolă și, în fine, italiană...

Asta, ca să știi ce ne așteaptă!

În rest, după cum bine vezi, îți fac și eu șicane, ca orice jucător.

Acum, însă, pentru că mi-ai devoalat, la cererea mea expresă, sursa tabelului de „semne de punctuație”, utilizate, n comentariul partidelor de șah, cam ca niște functori logico-matematici, l-aș întregi, dintr-un exces de scrupul strict șahistic, cu alte patru-cinci, anume: „+” – șah; „++” – șah dublu (prin descoperire); „0-0” – rocada mică; „0-0-0” – rocada mare; „±” – albul stă mai bine (sau chiar a câștigat).

Cum *tu* ești „albul”, mă abțin, din curtoazie, să continui cu hieroglifa „negrul[ui care] stă mai bine (sau chiar a câștigat)”, – inversă față de întâia.

L. Negrele ar putea fi umbrele celor albe, dar niște umbre ce vor să aibă (propria) individualitate într-o luptă „corp la corp” sau „care pe care”.

Continuă, te rog!

Ș. În sfârșit, aș fi tentat s-adaug alte semne (fanteziste, bineînțelese), mișcarea Calului notând-o prin, evident, un L majuscul, sau, mai curând, printr-un unghi drept: \perp ; a Nebunului, prin crucea Sfântului Andrei: \times ; a Turei, printr-o linie verticală | și/sau orizontală —, care, suprapunându-se, dau semnul plus: +; a Reginei, în sfârșit,

printr-un pătrat: □, prevăzut cu cele două diagonale: ×. Cât despre Pioni și Rege, care nu fac decât un singur pas pe tablă, mișcarea primilor ar fi notată printr-un unghi ascuțit: ^ ; a celui de-al doilea prin acest R încercuit: ®, litera-n cauză fiind una ce „pășește” (!), pe lângă faptul că-i o monogramă regală: *Roi, Rege, Rei, Rey, Re, Rex*.

Cu care, teamă mi-e că nu mă aflu decât între o (mare) brânză și eșec. Între *the cheese*, adică, și *échecs*, – primul termen, „brânză”, în engleză, fiind cvasiparonimul lui *the chess*, alias, în aceeași limbă, „șah”. Cât despre *l'échec*, „eșecul” nostru, se trage de-a binelea din „sportul minții”, *les échecs*.

L. Încerc să mă închipui unul dintre aceste noi semne ale pieselor tale de șah. Pot fi tură, dar prefer să fiu regină: am mai multă libertate de mișcare.

Mă și văd o regină excentrică purtând o pălărie pătrată cu pene în formă de X, pășind cu pași mici, ca de gheișă, din cauza fusteii, cam prea strâmte pentru o regină, ascultând „Eet” cu Regina Spektor și scriindu-mi memoriile, într-un pustiu câmp arid, la tot mai dragu-mi laptop. Departe de ochii curioșilor supuși, cântând în loc de „șah”:

„Eet, eet, eet, eet

Eet, eet, eet, eet!”

Vezi, îmi trec tot felul de ciudățenii prin minte, pornind de la o simplă regină nevinovată... de șah.

Ș. Nevinovată și nu tocmai! Gândește-te la, numai, faptul (dar, pe atunci, tu nu erai pe lume și mai aveai – oho! – până să fi) că simplul nume de *regină* era ostracizat și pus la index. Astfel încât „nevinovată” regină a albinelor din stup, va fi ajuns, prin cărțile de școală și prin literatura apicolă, exclusiv *matca*; iar aceea, tot „nevinovată”, a eșichierului, exclusiv *dama*. (Asta, pe vremea, mai cu seamă, când *Mitrea Cocor* curgea din pana „Ceahlăului” prozei românești, ahtiat de șah și,-n timpul liber, prisăcar!)

Nu ți se pare cam bezmetic?

L. Ba da, mi se pare *bezmetic*, *bezmetic*; și mă întreb care este etimologia acestui cuvânt?

Ș. Este un termen, fără îndoială, de proveniență slavă. Dovadă, prefixul *bez-* al său, care e unul privativ, însemnând „fără”. Din păcate, rădăcina i-o ignor. Să deschid, însă, dicționarul, urmând să-ți dau, printr-un *e-mail*, răspunsul...

L. Aștept solul cu răspunsul. Promit să nu-l decapitez.

(Șerban are consistența unei enciclopedii și viteza unui motor de căutare!)

Ș. Ei bine, Majestatea Voastră – îngăduie-mi să-ți spun așa, ca unei Regine (albe) ce te afli! –, pare aproape incredibil: termenul e de sorginte ucraineană. Etimonul său este *bezmatok*, semnificația căruia-i „(stup) fără matcă”! Dicționarul dă și un exemplu (din Ion Creangă): „albinele [...] umblau besmetice de colo până colo”. E un motiv în plus, aș zice, să ținem la regalitate, fără matcă, alias regină, fiind, în genere, un stup... bezmetic!

Să mă întorc, însă, la Regina Spektor...

Fără tine, nu m-aș fi gândit (sau, dacă mi se-ngăduie... *gândeet!*) că,-n loc de *șah-ah-ah!*, poți să cânti *eet-eet-eet-eet!* Asta, scriind la o mașină care, departe de a fi o mitralieră, împrăștie,-n aer, note muzicale, în chip de galeșe optimi: ♪, ♫ (sau, dacă vrei, *8imi*, – optimile reprezentând a 8-a parte dintr-o albă). Optimile sunt negre, după cum brună este și regina *eet-eet-eet-eet-urilor*, Miss Regina Spektor.

Fără tine, i-aș fi ignorat, în continuare, existența, și ar fi fost, din parte-mi, o greșală. La îndemnul tău, am căutat-o, devenind „inspector” de *youtube*-uri, pe admirabila Regina Spektor. Rusoaică de origine ebreă, – în limba Sinagogii, numele ei e Malka/Malca (precum al veselei giupâneșici nurlii a Nichiforului coțcariu). Mai straniu-i că nordica Regine Olsen, logodnica lui Kierkegaard, „trădată”, e, de asemenea, o frumusețe brună.

Eetc, eetc...

Tu însă, blondă, ești Regina albă!

Ți-ai și compus toaleta: pe cap, o pălărie ca o tocă, ampanșată-n forma unui X. Or, penaju-i trebuind să fie alb, spune-mi: penele cărei păsări le-ai alege?

L. Aș alege Cocorul alb, american; se pare că primejdia dispariției acestei păsări este extrem de mare, așa că, mă voi mulțumi doar cu

câteva pene pierdute, primăvara, pe malul vreunui lac sălbatic. Apoi, mi-aș împăuna...

Ș. ... sau împăuna...

L. ... sau împăna pălăria cu podoaba unui Păun, dar alb, care trăiește în Congo și nu se știe cum a ajuns acolo. Câteva pene, galben-paille, de la Pasărea paradisului și, poate, pentru nuanță, una de la Pasărea-liră (*Menura superba*).

(Aaug, într-o paranteză, că o prietenă de-a mea, Roxana, bucureșteancă ageră și scundă, sau scundă și ageră, căreia i-am dat să citească aceste prime pagini, m-a bănuț de *imitatio*, adică de ce aș simți eu nevoia să consemnez numele păsării în latinește. – Poate că în cuprinsul textului, voi mai „păcătuț” astfel, deoarece, odată ce intri în jocul lui Șerban, cuvintele devin uleiuri plăcut mirositoare, cu care se unge corpul, care îți pătrund în nări și transformă diferitele izuri în aer respirabil.)

Așadar, numai „câteva pene”: va fi mulțumită toată elita ecologistă; iar pălăria te asigur că va părea albă...

Ș. De departe?

L. Dacă vrei...

Ș. Ei, bine, regretele mele că-ți displac egretele; că te lepezi (cum așa?!) de lebezi (de cele albe, bineînțeles), – numai că *de gustibus...* Astfel că, lăsând păsările-n plata Domnului, te-aș întreba,-ntr-o doară, cum că dacă,-n loc de pene, ar fi flori, care ar fi acestea sau aceasta?

L. Îți voi răspunde, dar aș vrea să știi că nu mă lepăd de lebede, ba, dimpotrivă, nici nu cutez a mă gândi cum penajul lor imaculat ar putea sta pe capul meu. Prin Ceaikovski, cu faimosul său balet, această pasăre mi-a devenit aproape sacră. Cât despre Regina noastră, eu o văd, cum îți spuneam, excentrică, pornind de la semnele tale... Va păși pe catwalk sigură de ea, în drumul spre tron, (fiind, totuși, pe cale de dispariție ca mai toate reginele) lăsând, parcă, din greșeală, în urmă o pană a pălăriei sale și ascunzându-și privirea în spatele unui imens evantai alb.

Ș. Și florile?

L. Flori?...

Încep să mă gândesc, ca în vremea adolescenței, când completam „oracole” pe sub bancă: „Ce flori îți plac?”, „Care sunt culorile tale preferate?”, „Ce culoare au ochii lui?” etc. Am regăsit unul dintre acele caiete cu toate întrebările ce curg din curiozitate adolescentină, pentru că nu copiam niciodată întrebările altor oracole, ci mi le redactam în funcție de persoanele care urmau să-mi răspundă. Întrebările (*Ce părere ai despre cineva care nu s-a sărutat niciodată cu un băiat? De ce au fetele uneori cearcăne? Îți plac băieții/fetele cu mâinile umede? Ce ai schimba la mine dacă ai fi Dumnezeu?*) nu așteptau răspunsuri filozofice, provocau însă efuziuni de sinceritate, pe care le așteptam.

Am crescut între ierburi și flori de câmp, așadar, ușor de ghicit. Aș purta o pălărie de margarete sau un singur mac roșu. Cum florile fără fluturi ar semăna cu niște fete bătrâne din romanele clasice, recunosc, mi-ar plăcea o pălărie... de fluturi. Fluturii lui Dalí. În *perioada americană*, precum știi, Dalí creează pălării ciudate, în formă de pantof, de călmară, de cotlet etc., colaborând cu Elsa Schiaparelli și cu Coco Chanel; la el am văzut o corabie cu pânze de fluturi, o pălărie-fluture, nu, însă. – Desigur, vreun renumit designer contemporan a creat-o pentru cine știe ce nuntă princiară.

Iartă-mă, dragă Șerban, dar dacă tot ne jucăm, ce flori ai alege tu pentru o pălărie de Regină?

Ș. Floarea ce i se cuvine: „a Reginei” (ajunsă,-n exclusivitate, când regii erau puși la colț, *floare-de-colt* (greu accesibilă, altminteri); aspectul ei fiind vag păslos, ar fi, prin excelență, fetrul optim.

Apoi, pentru ceremonii de orice fel, aș alege crinii, dragă Lia, – fie heraldici, ca în herbul Franciei, fie naturali precum aceia care tivesc, într-un poem de Macedonski, o insulă (a șerpilor și-a lui Ahile!): Ostrovul Alb, alias Lewki: „Crini regali, jur-împrejur”.

Iar dacă nu ca bor al pălăriei, întrețesuți, atunci, în pletele Reginei, ca într-o pânză prerafaletă, – imagine, azi, cam desuetă (dacă nu chiar frizând un soi de *kitsch*); având, cu toate astea, avantajul că, printr-un mic hazard lingvistic, cuvântul *crin* aduce

cu acela desemnând, în limba franțuzească, „pletele”, „coama” sau „panașul”, – *la crinière!*

Dar ca să nu ne îmbătăm cu crini, oricât ar fi ei de regali și, *in extremis*, de pompoși, trebuie să-ți mărturisesc că, -n fond, nici mie nu-mi displac simplele cununi cinstite, sincere, modeste, de margarete cu miez galben, petalele cărora sunt numărate, la vârsta „oracolelor”, cum spui tu, în scop de-a binelea oracular.

În plus, multe regine și prințese vor fi purtat (mai poartă încă) acest campestru nume: Margareta. – Născută-n Săvârșinul Regelui Mihai, ai, uneori, în preajmă, și tu, una.

Altminteri, lămâița, lăcrămioara, vâlul-miresei, volbura cea albă...

Le știi pe toate; ce-ți evocă fiecare, – crinul regal și *edelweiß*-ul inclusiv?

L. Florile, în genere, mă trimit înapoi, în timp, la vârsta primilor fiori...

Ș. Florile, prin alt hazard lingvistic, se cheamă, -n italiană, *fiori!*

L. Or, la acea epocă, a primilor fiori, tot ce facem ni se pare măreț și unic. Pe la 16 ani, când, la școală, nu aveam voie să port, în lungile-mi plete, nici măcar o agrafă ce ar fi putut ieși în evidență, ci doar cordeluța frumos așezată peste părul prins în cozi, am descoperit, pe o străduță lăturalnică, un cabinet foto prin a cărui vitrină se vedeau niște imenși crini imperiali. Nu mai văzusem asemenea minunății și am rămas „lipită” de acea vitrină, preț de câteva minute.

Doamna, o ungueroaică plăcută, brună și cu părul aranjat ca pentru a poza ea însăși, a stat o vreme și m-a privit, apoi m-a poftit înăuntru.

Timidă cum eram, nu știu ce am spus; îmi amintesc doar că mi-a despletit părul, m-a așezat pe un scaun de lemn, în stil baroc, cred, cum apăreau des în fotografiile mai vechi, mi-a pus crinii în brațe și mi-a fixat privirea, pe rând, în mai multe puncte. Au ieșit poze reușite; spun reușite pentru că m-am privit adesea cu admirație ca și cum aș fi privit o alta. Mai păstrez una și acum. Crinii erau atât de fastuoși încât lăsau impresia că *ei* pozează, iar eu sunt acolo doar ca să-i sprijin...

Mai târziu am aflat că în acel atelier se realizau fotografiile cele mai frumoase (și) pentru că avea mereu crini proaspeți. Misterul nu era greu de dezlegat: în spatele studioului era o mică grădină unde creșteau crini imperiali.

Ș. Nu ți-am văzut portretul, din păcate, fotoportretul tău lilial, pentru că nu ai vrut să mi-l arăți, din nu știu ce pudoare și/sau scrupul, cam fără noimă – sper să nu te superi! –, cu-atât mai mult cu cât o *Lia*, nominal baremi, e *lilială*... Nu-i așa?

Acum, că nu te recunoști în vechea-ți cadră (în care cred că vede-se „pruncia” ta fragedă trecând „sfit”!), că dintr-înșa te privește o *străină*, e nu se poate mai firesc. Stupoarea unui Călinescu dinaintea pozelor cu el, copil: „Pentru ce, copilași, îmi purtați numele?!” este a fiecăruia din noi. Nici fluturele nu se recunoaște-n propria-i pupă. De omidă, ce să mai vorbim?

(Și, totuși, știu un vers al lui Brumar, în care larva-i alintată cu fără-de-scârba, dacă vrei, numai, a unui copilaș: „Omidă, omiduță, omijoară”!)

Ne-am luat, însă, cu vorba, și am uitat de *edelweiß*.

L. Îmi vine să-l cânt și o voi face, în timp ce-ți transcriu versurile:

*Edelweiss, edelweiss,
every morning you greet me
small and white,
clean and bright,
you look happy to meet me
blossom of snow
may you bloom and grow,
bloom and grow forever
edelweiss, edelweiss,
bless my home-land forever.*

Nu am văzut vreodată o floare-de-colț, decât în fotografii. Este încă o plantă candidă, inocentă, virginală, pe care o păstrez între dorințe, și care aș vrea să rămână mereu așa: în gând.

Ș. E dreptul tău s-o idealizezi (dacă vocabulul e compatibil cu o plantă).

Văzută de aproape, însă, această floare-a-reginei e, mai degrabă, „realistă”, în sensul unui *pragmatism* al trăitorilor (faună, floră, oameni) într-un climat ostil, pe un sol vitreg, arid, stâncos, a cărui siccitate îi caracterizează și pe ei.

Tomentoasă și catifelată, ceea ce inspiră, totuși, o plantă ca aceasta, e tenacitate, e dârzenie...

În rest, e bună și ca semn de carte (ca să fiu, și eu, puțin pragmatic); tot astfel cum e și trifoiul (ca și alte flori sau frunze plate, ușor presabile-ntre paginile cărții).

Eu i-am cerut lui Nicolae Manolescu, cândva, un mic autograf pe ceea ce-mi ieșise-n cale, pe partea parcului, când traversam stradela: o frunză de un galben consistent, ușor cerat, palmatifidă și stingheră. Te las pe tine, Li, să dibui pomul din care se va fi desprins...

L. E arțar, cred, deoarece are frunza despătată în cinci lobi, nu la fel de ordonați ca ai paltinului. Știi ce e interesant? Că frunzele de arțar sunt folosite în arta minimalistă, înlocuind cu succes hârtia sau pânza. Deci, tu ai făcut artă, iar Nicolae Manolescu, literatură (îmi vine să zic hartă!).

Ș. *Ainsi soit-il!*

Ei, bine, criticu-și lansa nu știu ce carte. Eu n-o aveam (și nici măcar n-o frunzărisem). M-am așezat, însă, la rând, cu frunza-n mână, pe care, ajungând în dreptul lui, i-am întins-o fără nicio vorbă. A fost surprins, o clipă, două. Știind, însă, că frunza e o foaie, o flă (fără clorofilă, ca a mea), mi-a tatuat, cu pixul, în carnea-i vegetală, un scurt și afectuos *envoi* (greu lizibil, azi, ba chiar vizibil, – numai că eu îl știu *par cœur*: „Lui Șerban Foarță, cu dragoste și admirație”, ziua?, luna?, anul: 1996): un autograf, deci, pe o frunză, ca și cum domnul Nicolae Manolescu i-ar fi fost propriul autor!

L. Ce reprezintă pentru tine un autograf, Șerban?

Te întreb acest lucru deoarece autografele date de tine nu sunt identice, stereotipe și banale. Personalizezi fiecare carte: te-am văzut cum privești omul înainte de a-i scrie, cu atenție, ca pentru a desprinde în câteva clipe trăsăturile ce-l definesc. Și asta și faci,

(*FOLIUM MANOLESCENSIS*)

apoi realizezi o mică operă de artă care încântă... Cred că, adunate, autografele date de tine ar însuma o carte nemaiîntâlnită, în care ți s-ar putea ghici starea de după lansarea fiecărei cărți și impresia lăsată ție de persoana din fața ta, „dedicatarul”.

Ș. Aprob, cum zice Nenea Iancu, pozitiv!

În librărie, cartea e un obiect prefabricat, un artefact impersonal și anonim prin excelență, – dacă n-ar fi formatul și coperta, individualizând-o cât de cât. Când ai în față, însă, o persoană solicitându-ți autograful (preadorit), cartea, în jargon fenomenologic, devine, un „obiect intenționat”.

(Tot astfel este ea, în parte, când o contempli prin vitrină – cum tu, pe vremuri, crinii imperiali –, proiectând asupra-i propria-ți dorință s-o cuprinzi cu palma, s-o mângâi, s-o adulmeci în toate foile-i deodată, ca pe-o floare, s-o frunzărești ca o adiere blândă.)

Desigur, când dai (adus de spate, ridicând ochii din hârtoagă, cerându-i persoanei să-și decline, dacă trebuie, identitatea) 50 sau 60 de autografe (nu sunt, crede-mă, megaloman!), ele devin tot mai expeditiv, mai ilizibile, mai fără chichirez. Eu fac, atunci, pe pagina

de gardă, o floare, dintr-o trăsătură, scriindu-mi numele în frunza ei, ca o nervură, iar pe al celuilalt, dedicatarul, în frontispiciu, în antet, – data (pe care n-o uit niciodată) scriind-o-n josul paginii, la mijloc, în chipul unui soi de humus din care crește tija florii.

Autografe dau pe pagina de gardă, detestând s-o fac pe cea de titlu.

La rigoare, fac apel, adesea, la materialul clientului, să zicem: la rujul, pudra sau rimelul, când o am în față, ale dedicatarului; la vinul sau cafeaua de pe masă. Cu domnii sunt mai rezervat; nu cu toți, însă, – doar cu constipații.

Când este vorba de o dedicație sau, mai curând, de un *envoi*, lucrurile se complică,-n cazul meu. Cele mai multe sunt în versuri (după, cred, model mallarméan), agrementate, uneori, cu mici desene sau imagini invadând întreaga foaie, întreaga pagină de gardă, – exemplarul devenind, într-astfel, unul *truffé* (cum spun franțuzii), dacă-i adaug câte ceva și-n interior.

Iată, în continuare, un eșantion de pe o carte, *Rebis* (Ed. Humanitas, 2005), trimisă Ioanei Pârvulescu, cu, pe primă pagină, o „compoziție” ca un *perpetuum mobile* sau *ostinato* (transcrisă cu cariocă galbenă, ca toamna):

*Pentru Ioana-Doamna, un envoi
galben, căci e toamnă, și hors-texte,
fincă Rebis e doar un pretext
pen' ca autorul lui să poa'
să-i compună Doamnei un envoi
galben, căci e toamnă, și hors-texte,
fincă Rebis e doar un pretext
pen' ca autorul lui să poa'
să-i compună Doamnei un envoi
galben, căci e toamnă, și hors-texte,
fincă Rebis e doar un pretext
pen' ca autorul lui să poa'
să-i compună Doamnei un envoi
galben, căci e toamnă în context...*

Cu riscul de a-i plictisi pe toți (numai că întrebării tale i se cuvine un răspuns amănunțit, ușor pedant și, așadar, cam lung),

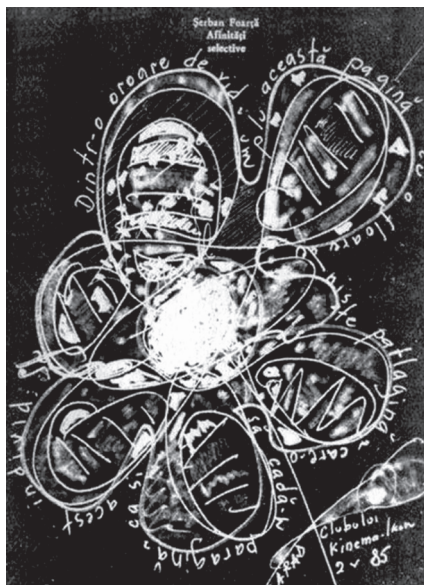
adaug că pagina dedicatorie e tot mai amplă, uneori, dintr-o eroare: o primă trăsură greșită, de condei, pe care nu am cum s-o dreg decât umplând-o.

Iată un singur caz: în frumoasa lună mai a unui an mult mai puțin frumos, anume 1985, invitat la „Primăvara arădeană” de sub egida dlui Săbău, amicii de la Kinema Ikon mi-au cerut o dedicație colectivă pe o carte relativ recentă, – între noi fiind vechi „afinități” („selective”, bineînțeles).

Am vrut să desenez o simplă floare; părându-mi-se, însă, costelivă, m-am apucat s-o tot amplific, tivindu-i petalele cu niște versuri de ocazie, ce sună după cum urmează: „Dintr-o oroare de vid,/ umplu această [pre]pagină/ cu-o floare de niște patlagină,/ care-o să cadă-n paragină,/ ca și acest individ: sf”.

(„Prepagină” spun, din păcate, abia azi!)

Mâzgăleala mi-a fost reprodusă în revista „Conversația”, din Arad, în nr. 5, iunie 1990, – astfel făcându-se că o am, azi, și eu, putând s-o reproduc aici.

În ceea ce mă privește strictamente, *envoi*-urile mele pot să fie, uneori, niște sugestii pentru critici. Nicolae Manolescu, bunăoară, pe care l-am mai pomenit, scrie (în „România literară” din 9 noiembrie 1978) că *Șalul, eșarpele... ș.a.m.d.* este o carte „qui se mord la queue”.

Or, *envoi*-ul meu era acesta: „Lui Nicolae Manolescu, le rève d'un livre qui se mord la queue”.

Dar, revenind la regnul vegetal (dintr-o amară nostalgie, poate, a Paradisului pierdut), spune-mi, te rog, ce frunze și petale vei fi mâncat, fiind copilă; și, dacă n-ai uitat, ce gust aveau?

L. Credeam că doar eu voi avea cele mai multe curiozități, iar tu îmi vei răspunde, pe rând. Se pare că, uneori, vom inversa culorile și voi juca *eu* cu negrele.

Dar nu-mi displace asta, mă provoci să-mi amintesc ceea ce părea uitat și în acest fel îți vei aminti și tu. Va fi un eșichier al amintirilor?! Nu cred, dar încercăm inventându-ne propriile reguli.

Multă vreme am mâncat tot felul de buruieni în locul hranei obișnuite, când aceasta nu era pe placul meu. Și cum mai totdeauna nu-mi era pe plac, încercam cele mai diverse frunze și petale. Mâncam un fel de trifoi de un verde crud căruia îi spuneam „trifoiul-iepurelui”, cu gust acrișor. Se găsea din plin în straturile cu flori și mă bucuram ori de câte ori îl nimeream fraged pe lângă vreo tulpină de iasomie. Nu scăpau nici trandafirii, dar pe ei îi mâncam de drag, nu aveau gustul pe care-l credeam eu, dulce, adică. Încercam mereu altul și altul, risipindu-le petalele fără milă. Când am priceput că e păcat de ei, am început să le găsec diferite întrebuințări: pernă sub cap, în iarbă când urmărem furnicile, pat pentru păsările moarte căzute pradă pisicilor sau pentru puii lor căzuți din cuib. Aveau, cred, un gust ușor amarui, dar miroseau atât de puternic încât nu mai conta gustul.

Mâncam flori de salcâm, „argaț” îi spuneam noi, erau dulci și aromate. Mă atrăgea greutatea ramurilor a căror verdeață nu se mai vedea din pricina florilor.

De Sfântul Gheorghe, se iveau frunzele de carpen, crude și moi. Era un obicei de a rupe ramuri în această zi și de a le împlânta în porțile caselor. Sărbătoream, ca un adevărat ospăț, când plecam în pădure, nu clandestin, ca de obicei, ci cu voia părinților, și puteam trăi cu gustul acrișor al frunzelor. De fapt, gândindu-mă acum, eu căutam gustul dulce-acrișor; îmi mai amintesc cum mâncam măcriș, cu frunza ușor confundabilă cu ștevia, pentru începători.

Cu Dana, prietena mea din copilărie, mâncam un fel de bumbi pe care îi numeam „pituțe”. Aveau un gust care aducea cu pâinea

și, după ce îi consumam, nu mai simțeam senzația de foame ce ne-o provocau „ierburile” mele. Doar că, de această dată, trebuia să-i gătim, deoarece Dana locuia la oraș și nu accepta să nu improvizeze o tigaie dintr-o cutie goală de conservă. Acceptam acest târg pentru că „fierțura” se făcea cu apă rece și pituțele noastre erau doar mai curate, cu același gust însă.

Întâlnirea cu Dana avea ceva magic, ea aducea povești despre niște oameni care nu semănau cu cei cunoscuți mie; eu mai descopeream vreo plantă nouă, bună de mâncat.

Apoi, urma crema roză în cutia de metal pictat (cred că bunica ei era singura femeie pe care o văzusem „fardată” cu această cremă) pe care Dana mi-o întindea pe față „să nu mă înverzesc”.

Multe am mâncat și gustat. Simt și acum consistența firelor de iarbă, a paielor de grâu, a lujerelor de porumb, a mătăsii lui, a papurei, a pipirigului din care împleteam diverse obiecte crezând că le-ar folosi albinelor și furnicilor.

S-ar putea să ai îndoieli asupra veridicității răspunsului, dar, chiar am mâncat toate aceste „verdețuri”. Făceam mofturi la mâncare, pretextam că m-am săturat și o refuzam cu gândul la plantele acrișoare despre care credeam că le știu doar eu. Auzeam, uneori, discuții între bunica și o altă bătrână, că „va pieri fata de nu mănâncă” sau „e numai pielea și osul de ea”. Nu știu de ce, dar pe mine nu mă speria deloc această amenințare, era un mod de a fi lăsată în pace.

Acum, că ți-am răspuns curiozității, te-au atras vreodată ierburile în acest mod?

Ș. Am mestecat și eu frunzișuri și petale.

Frunza fagului nu am gustat-o însă, nici foaia de trifoi, – căruia-i spuneam, de regulă, *lucernă*, confundând, pasămite, cele două plante. Nu (le) cunosc gustul; le știu numai olfactic. Aveam un prieten, în copilărie, cu, în jurul casei, o pajiște de lucernă. I-am uitat mirosul, între timp; dar parcă aducea cu-acela al fânului cosit (ca în romanța cunoscută: *de curând*).

În rest, mâncam, fie-n grădina casei (din Turnu-Severin), fie, rupându-le în treacăt, de printre grilajele unor grădini străine, tot felul de petale și de frunze.

Frunza cireșului mi se părea cam acrișoară, iar floarea-i albă, amăruie.

Amară de-a binelea era foaia de buxus (zis, prin unele părți, și *cimișir*, – rimă la cimitirul unde, adesea crește!) cea, îndeobște, prăfuită, încât era nevoie să o freci, între degete, ca să-și recapete firescul luciu.

Florile de caprifoliu (*chèvrefeuille*), tricolore: albe, gălbui și bej, ce se cățarau pe zidul casei noastre în jurul ușii de intrare, se lăsau supte de nectar, ca și acelea de salcâm. Acestea ultime jucau un rol și în clătitele (gogoșile?) pe care, primăvara, le asezonau. Dar nu la noi acasă, unde bunică-mea deținea prerogativa culinară, ci la alții (prieteni, colegi, persoane mai în vârstă).

Din nu se știe ce obscur instinct, petalele de regina-nopții, petunie sau panseluță erau, cred, evitate, din pricină că prea cleioase, fie și dacă, pare-se, dulcele.

Muguri de brad mâncam, din când în când, în locurile cu brădet. Cetina avea gust verde, de Crăciun; zambila, un parfum pascal, ș.a.m.d.

În parcul din vecinătate, storceam păstăile de roșcov, ca pe un tub cu pastă de dinți, dar savuroasă, culoarea căreia era un galben-dovleac, dacă țin bine minte.

Întâietatea o aveau, desigur, petalele de roză, tot mai consistente înspre partea dinspre receptacul, unde, indiferent de colorit, se făceau albe, alb în care-mi înfigeam, mai întâi, dinții.

Prestigiul trandafirilor, altminteri, decurgea și din faptul că dintr-înșii se prepara dulceața cea mai „imaterială”, pe cât cred.

Mâncând-o (termenul e cam brutal!) sau mestecând petale crude, te nutreai, ca zeii, cu ambrozie (hrana celor nemuritori sau *ambrotoi*).

Gândește-te numai la efectul miraculos al lor, la pharmakonul magic ce sunt ei, la terapia, dacă vrei, prin trandafiri, într-o faimoasă carte a lui Apuleius, *Metamorphoseon* (Liber tertius): „Nam rosis tantum demorsicatis exhibis asinum.” Adică, aproximativ: „N-ai decât să rumești trandafiri și ai să te dezmăgărești.”

Iată, în sfârșit, aceste rânduri ale lui André Gide, din *Les Nourritures terrestres*, pline de toată încântarea de-a fi avut, odată, douăzeci de ani, de a fi fost, adică, puțin zeu sau, baremi, tânăr grec:

„A Montpellier, le jardin botanique. Je me souviens qu'avec Ambroise, un soir, comme aux jardins d'Académus, nous nous

assimes sur une tombe ancienne, qui y est tout entourée de cyprès; et nous causions lentement en mâchant des pétales de roses.” (I. e. „Grădina botanică, la Montpellier. Mi-aduc aminte că,-ntr-o seară, cu Ambroise, ca în grădinile lui Akademos, ne-am așezat pe lespedea unei vechi cripte, cu, împrejurii, chiparoși, și că,-ndelung, am stat de vorbă, mestecând foi de trandafir.”)

În ceea ce-l privește pe *Ambroise*, e vorba de Ambroise-Paul-Toussaint-Jules, – alias, mai scurt, Paul Valéry.

Am impresia că „păgânul” Gide își numește prietenul *Ambroise*, întrucât numele acesta evocă ambrozia zeilor eleni.

Aș mai cita, în fine, acele (amintite de Carl Sandburg) „O flowers, flowers slung by a dancing girl – in the saddest play the inkfish, Shakespeare ever wrote...” (I. e. „O, flori, flori împrăștiate, în dansu-i, de o fată – în cea mai tristă piesă ieșită din cerneala sepiei Shakespeare...”): „Pentru-amintire, iată rozmarin; te rog, iubite, amintește-ți; și iată pansele, ca să cazii pe gânduri. [...] Iar ție, firul ăsta de mărar; poftim și colombine; ție, un fir de cimbrisor, – am două-trei și pentru mine: e iarba sfintelor duminici. O, poartă-ți bine cimbrisorul! Poftim și-o albă romaniță; ți-aș da și câțiva toporași [*violets*, în original], dar s-au ofilit la moartea tatei...” Cineva traduce *violets* „toporași” prin „micșunele”. Nu știu ce semnifică acestea; violeta, știu: înseamnă doliu. Un doliu dublu, dacă vrei, aici: ofilirea lor și moartea tatei!

(În paranteză fie spus, flora erotică începe cu: „Eu pe-un fir de romaniță/ Voi cerca de mă iubești”, pentru a sfârși cu toporașii, îndoliași prin propriul violaceu!)

Făcând, acum, abstracție de orice erudiție, constat ce săraci suntem, dragă Lia, atunci când vine vorba de gusturi și mirosuri, greu descriabile prin vorbele, puține, aproximative și sumare, privind cutare frunze și petale ce ne vor fi încântat copilăria!

Mai acceptă „negrele” puțin și spune-mi: mătasea porumbului ce miros/gust are? Sau *avea*? Răspunde-mi cam ca la o ghicitoare!

L. Jocul acesta îl practicam, tot în copilărie, cu numele cunoscuților (și nu numai al lor).

De pildă, pentru orice nume auzit întâia dată, îmi construiam în minte tot felul de culori și forme.

Voi face un exercițiu de memorie, așadar, Șerban.

Mătasea porumbului, întrebî? – Părul Ilenei Cosânzeana, cu miros melifer și gust de muguri de salcie, care au, la rîndul lor, gust de iască, – la rîndu-i, fără niciun gust.

Mă pot juca astfel cu majoritatea plantelor care au trecut prin gura mea, pe sub nările mele sau prin fața ochilor mei. Sunt diverse senzațiile, ca într-o bucătărie orientală...

Dar, iată, s-a făcut târziu și sunt în criză de idei...

Ș. Nu cred că ești în criză de idei; numai că ele au ajuns mirosuri; îți circulă, acum, prin minte (sau prin aducere aminte) sub formă de miresme, de arome, de izuri deletere sau nobile parfumuri. Iar odoriferația, vorba lui Saint Bernard, „impedit cogitationem”, adică stînjenește gîndul.

L. Posibil, dar declanșează amintirea... Uite, am descoperit în *Poetica reveriei* a lui Gaston Bachelard, ceva interesant despre copilărie. Îți reproduc doar câteva citate, cu care începe un capitol, și anume: „Copilăria mea este un buchet de mirosuri” (L[ouis] Chadourne, *L'inquiète adolescence*) sau (Id., *Le Livre de Chanaan*): „Copilăria noastră eternizează un parfum de catifea”...

Ș. Admirabil; și cu totul proustianesc.

L. Și încă unul, de același: „...mirosul unei biete glugi udate/ de tine, Toamna.”

Ș. Pus în pagină altfel: „Mirosul unei biete glugi/ udate de tine:/ toamna”, – nu-i așa, Lia, că aduce a haiku?

L. Aduce, fără îndoială.

Ș. Tot fără îndoială, a haiku aduc și multe dintre versurile tale. Pentru că, din... discreție, nu ți le-ai aduci aminte, am s-o fac eu, numaidecît, în locul tău.

Ascultă: „în ziua aceea dragostea a venit ca ploaia./ oamenii își purtau umbrelele ca pe niște parașute [...]/ vîntul mi-a întors umbrela pe dos.”

(I-a întors-o și lui Kierkegaard, „trădându-l”, în centrul Copenhagăi lui ostile!)

Știi din ce alt motiv îți reproduc, aici, aceste versuri japonarde? Pentru că am – trăiască Google! – și o ilustrație pentru ele:

În rest, fiindcă tot... plouă, îmi vine-n minte versul ultim din poezia lui Claudel, *Le sombre mai*: „La pluie tombe sur les forêts de six heures” [adică: „Ploaia cade peste păduri, la șase”], din care, secționându-l arbitrar, Roland Barthes face, așijderi, un (pseudo)haiku: „La pluie/ Tombe/ Sur les forêts de six heures”. – Mai mult „pseudo”, cred eu, decât „haiku”!

Revenind la „gluga” lui Chadourne (care, ca și „umbrelă” ta, sunt „haikuistice” într-adevăr), spune-mi, te rog, dacă,-n Bachelard, ai mai găsit și alte asemenea „fulgurații” sau (cum le spune Joyce) „epifanii”?

L. Bineînțeles, – numai că pe mine mă mișcă și mai mult un alt fragment, pentru că mă privește...

Ș. Direct și personal.

L. Ei, da, Șerban. – Citatul e acesta: „Cine nu-și amintește/ o, frăție/a unui pom, a unei case sau a unei copilării.”

Aici, mă tem că este o greșeală de transcriere a textului în cartea lui Bachelard și aș prefera să eliminăm noi virgula și să evităm o mică „dezbateră” pe tema ei.

Ș. Și eu care speram că acest „o” din „o, frăție”, este o exclamație, iar nu, făcând abstracție de virgula postpusă, un biet nehotărât articol!

[Numai că, recitind acest pasaj], după mai bine de un an, îmi dau seama că spuseseam o prostie. Căci – o, prostie! – nu voi fi văzut că pomul, casa și copilăria alcătuiesc, în ocurență, o treime indestructibilă și fără falie.]

Or, uitându-l pe Chadourne, acum, – te-a-nlănțuit vreun arbore vreodată, ca, pe Ion Barbu, în copilărie, însăși Driada unuia dintr-înșii? Care, dat fiind prezentul etern al poeziei (ca și blondețea mitologică fapturi), puteai să fii chiar tu?!

Îată o strofă din *Driada*: „Miresme calde, lâncezi se revărsau cascadă,/ De sus, din ce păruse a fi frunzișul lui.../ Atunci, silindu-mi ochii să suie și să vadă,/ Zării, răsând sub maldăr de foi și păr gălbui,// În loc de arbor’, însăși străvechea lui Driadă...”

Așadar, Lia, te-ai îndrăgostit, în vreo pădure, de un arbore anume; și, dacă nu sunt indiscret, de care? Poți să-mi evoci, acum, „caldele, lâncezile” lui „miresme”?

L. „Frăția” copacilor am simțit-o devreme, încă de pe când nu făceam diferența între ființe și lucruri.

Eram o copilă săcâitoare și puneam mereu tot felul de întrebări. Inventam povești despre mine, când pierdută, când moartă (copiii dramatizează adesea cu o inocență sfâșietoare), când transformată în vreun animal drag.

Deveneam obositoare pentru cei mari și atunci apelam la pădure, unde întreg frunzișul era atent la poveștile mele. Mă așezam lângă același copac cu trunchiul mai gros decât talia mea. Mi se părea mie că, astfel, îmi oferă ascultare, dar și protecție. Era un fag, pentru că pădurea mea era de fag. Avea trunchiul drept și curat. După ce am descoperit elefantul, comparam adesea coaja fagului cu pielea acestui animal, albăstrie, netedă, dar totodată aspră.

Lumina pădurii mele era specială, ca în orice pădure, cred. Razele soarelui nu erau libere să pătrundă după bunul lor plac, ci doar cu voia ramurilor. Astfel încât, aici, era mereu un spectacol fascinant.... Pe copacul meu se revărsa o dungă de lumină care-l făcea și mai cuceritor. Dacă mă gândesc la mirosul lui, îmi vin în minte alte mirosuri ce-l înconjurau. Puțin amestec de ferigă, mâl de izvor și frunziș putred. Mi-am amintit de el după atâția ani și acum mă cuprinde o imensă nostalgie.

Nu a fost singurul copac pe care l-am îmbrățișat. În adolescență, alt copac mi-a fost protector. Era tot un fag, dintr-o altă pădure, mult

mai subțire, împodobit cu iederă și vâsc. Parazitat, aș putea spune, de noi toți (toate). Amintindu-mi de cel de-al doilea, misterul luminii „cerești” dispore.

Spun „cerești” pentru că în vechea pădure mai creștea și câte un cer (un arbore înalt de până la 30 m, tot din familia fagaceelor), – și îmi place cum sună. În jurul fagului ultim lumina era verde, de la mușchiul ce îi îmbrăca rădăcinile și de la iederă. Amintirea acelu copac mi-e verde și acum.

Ș. Cu gândul, dragă Lia, la idila arboricolă a ta, îmi amintesc, în clipa asta, că ai consemnat-o și într-un scurt poem în proză. Ar trebui transcris în verde, verde-umed:

mi-am găsit un copac. îmi ține de frică și frig. el s-a născut cu mult înaintea mea. de aceea știe multe povești. când tace le inventează. câteodată îmi spune adevăruri. eu râd.

Eu, unul, însă voi fi fost mai, într-un fel, sofisticat, dar mai prozaic decât tine. Sau, cam ca toți băieții, mai „meccanic”. Eu am *reparat* – te rog nu râde! – o tufă de merișor (măr?) japonez. Creștea,-n grădină,-n preajma unuia din colțurile casei. Nu înverzise încă, fiind abia februarie. Dar eu credeam că s-a „stricat”, ca o mașinărie ce trebuie reparată. Am luat din casă, în secret, un clește și-o cheie așa-zis *franceză* (căreia francezii-i spun *engleză!*). Am meșterit ce-am meșterit între lăstarii lungi și despuiți, convins că o repar cum se cuvine. Peste un timp, venindu-i rândul, a înverzit într-adevăr. Eu eram sigur, bineînțeles, că grație intervenției mele... Nu împlinisem șase ani...

De remarcat, altminteri, că, de un timp încoace, ne tot plimbăm cu șahul prin păduri, ca și cum jocul ăsta, care, da, e o *imago mundi*, nu e și una (cu excepția stirpei fungidee și, evident, a Regelui-ciupearcă) a spațiului silvatico-sălbatic. Nimic, de fapt, din ceea ce numim (la școală și cam abuziv) *natură*, nu evocă șahul, – în afara (ne asigură Caillois) a calului care aduce, monopod și nostim cum e, a hipocamp.

Melanjul șahului cu mediul forestier mă poartă cu gândul la Ion Vinea, de care-s versurile următoare: „Iar eu am scris rândurile

acestea/ în amintirea orelor de șah/ din codru-n care l-am cetit pe Nietzsche.” Tot la umbra unor crengi, însă de nuc, are de gând să joace șah, cum ar juca „doi farmaciști bătrâni” (cu, poate, Vinea, – ce-l invocase-n poezia anterioară: „Era cald și sofale adânci și pe masă cafea/ Tristan Tzara, când ai ascultat întâmplarea..”) și tatăl muzei dadaiste, – „șahul” căreia e, mai degrabă, loteria, jocul de zaruri sau ruleta rusă...

Iar eu, la rându-mi, te-am plimbat prin codri, pentru că știu că-ți sunt pe plac. Evantaiul lor olfactic este vast, – de-aceea, cred eu, te pricepi mai bine decât alții să descrii gusturi și mirosuri.

E și un atribut, pe cât se pare, acesta, al feminității. Bărbații sunt mult mai anosmici și, *eo ipso*, mai stângaci în a descrie un parfum. Din lipsă de cuvinte? Din pură neatenție?

L. Nu numai ei; cred că se pricep mai bine la a adulmea un parfum decât la a-l proxima în cuvinte. Se lasă adesea cuceriți fără să știe ce le-a determinat „capitularea”.

Ș. Subtilă (ca parfumul!) observație...

L. Parfumul te îmbie și te cuprinde în mrejele lui suave, senzuale, nedefinite. *În genere*, nu suntem prea atenți/atente în cazul descrierii mirosurilor ce ne înconjoară, ca și al gusturilor, bineînțeles. Ne mulțumim să le aproximăm prin substituție. Fructele de mare, bunăoară, au gust de pește, carnea de broască are gust de pui de găină fraged etc. Oscilăm între calificative: *dulce, dulceag, dulcuț...*

Ș. *Dulcuț?! N-am mai auzit cuvântul ăsta. Îmi dau seama, bineînțeles, că-i unul din diminutivele lui dulce (cum, al lui drag, este drăguț); dar precizează-mi nuanța acestui soi de dulce: ce poate fi numit dulcuț?*

L. Am să-ți explic ce e *dulcuț*; dar mai întâi să lămuresc ce înseamnă *dulcele* pentru mine.

Halvița, pe care bunica mi-o aducea de *Bunavestire* de la târgul din Săvârșin, era *dulce-dulce*. Nu știu de ce îi spunea „brânză de iepure”, o asociere pe care la început am accepta-o, dar, după ce am aflat mai multe despre iepure, nu înțelegeam de ce i se spune

așa. E adevărat că semăna cu o brânză, albă, consistență, dar de ce „de iepure”? La întrebarea mea insistentă, bunica îmi zâmbea, explicându-mi că există un alt fel de iepure, care vine doar la acest târg și face brânză.

Aceeași problemă a apărut și când mama ne-a gătit *boule de neige* și a spus că se numește „lapte de pasăre”. Dar aici nu mi s-au mai dat explicații suplimentare; a rămas să alerg găinile prin curte și să le descopăr secretul.

Dulceagă era „jintița”, un fel de lapte de vacă brânzit prin fierbere. Se putea consuma neîndulcită și atunci gustul aducea doar a dulce, alteleori se îndulcea cu zahăr sau cu miere și o mâncau, de obicei, copiii. Dar la acest fel, exista și un ritual: la final, spălatal frunții cu apă, pentru a spori laptele vacii...

Era o lume arhaică, pe care mi-o amintesc doar printr-o mulțime de gusturi și mirosuri.

Dulcuț era cidrul obținut din fermentarea merelor dulci. Poate că alții l-au simțit *acrișor* sau *dulce-acrișor*; eu însă, *dulcuț*. Mama așeza mai multe mere dulci și colora licoarea cu felii de sfeclă roșie. Cidrul devenea roz-ciclam, ușor acidulat și aromat de la gustul fructelor.

Primăvara, cu merele din cidru se întâmpla ceva ce ar putea să te amuze. Fermentarea avea loc în niște butoiașe de lemn, iar după ce începea să se încălzească, ele trebuiau curățate. Merele, care rămâneau întregi și tari, se aruncau în pârau, să le ducă apa la „vlea cea mare”, – Mureșul, adică.

Noi, copiii, așteptam acest moment, aflam din timp când are loc și ne bucuram peste măsură prinzând merele din pâraul repede care trecea prin fața caselor noastre. Le spălăm cu apă curată de la fântână și le mâncam cu o voluptate de nespus.

Pentru că m-am întrerupt din enumerarea gusturilor, după *dulcuț* ar veni *acru*, *acrișor*...

§. *Acrișorul*, ce-ți evocă, Lia?

L. *Acrișoare* sunt serile în care se făcea magiunul la ceaun, când se amesteca ore în șir cu o lingură pantagruelică, să nu se „prindă”.

În timp ce întunericul se lăsa, poveștile începeau să curgă, de la cele mai blânde până la cele înfiorătoare, despre strigoi și vâlve.

Devenise o tradiție povestirea unor istorioare cu strigoi, iar noi, copiii, știam o mulțime, și le etalam ca pe niște trofee. Le știu și acum!!

Existau, pe atunci, două personaje ciudate, un bărbat despre care se spunea că e „vâlva lupilor”, deoarece se născuse cu o scufie de carne pe cap, și care nu se dezlipise decât atunci când bătrâna satului, care știa descântecele, a numit lupul; și o femeie singuratică, despre care se spunea că ar fi „moroniță”, adică lua laptele de la vite.

Biețele personaje aveau parte de un tratament detectivistic din partea noastră.

El circula mai mult cu o bicicletă rusească, trăia singur într-o căsuță mică de lemn, văruiată în alb, și nu prea știa nimeni la ce oră se culcă. Îl urmăream cu rândul, dar nu am reușit vreodată să-l vedem plecând cu lupii, moment pe care eu îl visam și noaptea.

Ea, locuia într-o casă mare, de cărămidă, cu hol deschis, vopsită în albastru, un fel de mic conac, fiind urmașa unor oameni bogați, se spunea.

La fereastra ei creștea cel mai înalt brad din sat, care la orice viscol producea un zgomot atât de ciudat, că se auzea până departe. Acolo nu îndrăzneau să ne apropiem prea mult, auzisem că peste zi se întinde în pat și se reîncarnează în diverse animale mici, care sug laptele. Ne apropiam tiptil de fereastră, dar niciodată nu am văzut-o întinsă, așa cum ne așteptam, ceea ce ne întărâta și mai mult.

O urmăream de-a lungul drumului, iar ea ne alunga, ursuză și înverzită, așa părea din cauza hainelor verzi, ca un trunchi năpădit de mușchi și licheni. Fugeam, crezând că, dacă ne va scuipa, ne va transforma și pe noi în mici „moronițe”.

Ș. Apropo de vâlve: cred că ai auzit de Vâlva Băii, un fel de *la Dame Blanche* în graiul minerilor autohtoni. Or, eu, cu gândul la aceasta, am făcut o contrapetere: „Vâlva Băii/Bâlba Văii”, – ultima desemnând ecoul, care e balbismul, dacă vrei, al cutăror forme de relief..

Cât despre „moroniță”, verdele vechilor ei straie, ca și afinitatea-i cu regnul vegetal, mi-o amintesc pe Domnișoara Hus, cea îmbrăcată-n „iederă de zdrențe”...

Să revin, însă, la ceaunul cu magiun (sau la magiunul din ceaun), și să-ți spun că, auzindu-te vorbind așa, îmi zboară

gândul la Bachelard, cu-a sa *Psychanalyse du Feu*. Și resimt ca pe-o frustrare faptul că eu, „copil al orașului” fiind, „nu știu gustul de porumbe fripte, nici pe acela de culbec cleios, pus pe cărbuni încinși...”, ș.cl.

Odraslă citadină, așadar, și fără, în genere, vocația, a ceea ce numește-se „natură”, n-am hoinărit, ca, bunăoară, un Ion Barbu (pe atunci, încă, Dan, Dan Barbilian), în răstimpul quadragesimal, după „ierburi noi, crăițe, melci”.

În paranteză fie spus: aflu abia acum, din dicționar, că, pe lângă floarea pe care o cunosc doar după nume, termenul *crăiță*, sorgintea căruia e, evident, *crăiasă*, mai desemnează „dama” jocului de cărți, ca și o „ciupercă” bună de mâncat, pălăria căreia e roșie, iar dedesubtu-i – galben-auriu.

Înclin să cred că Barbu se referă la ciupe(a)rcă, mai curând decât la floare.

(Aceasta se mai cheamă și *vâzdoagă*, calificativ cu care un poet, „poet al florilor”, Dimitrie Anghel, îl... injuria pe nu mai știu ce critic răuvoitor cu poezia Nataliei Negru, marea și fatala lui pasiune!)

Ignor dacă Ion Barbu se referă la floarea sau ciuperca omonimă. Înclin să cred că la ciupercă, în calitatea-i de poet al criptogamei și gasteropodei, specii, în felul lor, relice sau, baremi, primitive și, astfel, mult mai inocente...

Pentru tine, Lia, ce va fi fost *crăița*: o floare, o ciupercă?

Dar cu melcul, zi-mi cum te aveai?

Ai pus vreunul pe cărbuni încinși?

L. Oare încerci gustul copilăriei mele având atâtea curiozități?

N-aș schimba-o cu o alta, e cel mai clar și tainic tărâm al fericirilor și deznădejdilor mele.

Ca și al altora, cred.

Speram ca, amintindu-mi eu, să-ți amintesc și ție, dar spațiul copilăriei noastre este cu totul diferit, la fel și timpul în care am fost copii. Cu toate acestea, câteodată ne intersectăm în amintiri comune, ale mele și ale unor scriitori dragi ție, pe care-i amintești când este cazul.

Crăița îmi evocă o floare acum, dar căreia i se spunea *barșonel*; așadar nu cunoșteam această nobilă denumire.

Încerc să-mi explic de ce i se spunea așa.

Barșon se numea catifeaua nereiată din care se confecționau veste și pe care se aplicau broderii cu fir auriu (aramiz), sau banda de catifea pentru gâtul femeilor, „zgarda”, pe care se aplicau mărgelile.

Floarea aceasta, fiind catifelată, a fost asociată catifelei.

Erau multe crăițe prin curte, miroseau a romaniță sau mușețel. Adică nu era o mireasmă să mă încânte, mă minunam însă privindu-le „petalele bătucite” în involucrul cilindric și le smulgeam de acolo risipindu-le în aer.

Cred că prin a patra, eu, care uram rochițele...

Ș. ... din băiețism, pesemne, – ca una care, într-o poezie, susții că, într-un joc („absurd”) de-a „Kunta Kinte”, acesta erai tu...

L. ... am rugat-o pe mama să-mi facă una care să semene cu această floare, sigură că nu va reuși. A reușit însă, era dintr-o pânză cu floricele multe și mărunte, granat-vișiniu și semăna cu o rochie de inspirație flamenco, scurtă.

Îmbrăcată cu această rochiță, într-o după-amiază de vară, m-a sărutat Gabriel, un băiat cu care jucam „șeptic american”, mai mare cu patru ani, sub cireșul din grădina bunicului. Aveam doisprezece ani.

Asta îmi evocă mie *crăița*.

Ciuperca ce poartă acest nume o știu, am văzut-o de aproape; dar nu aveam voie să o culeg. Singurele ciuperci în care părinții mei aveau încredere erau *gălbiorii* și *iuțarii*. Odată i-am adus mamei un coș de *iuțari* pe care îi găsisem într-o pădure la hotarul cu Hălmațiu. Erau cei mai mari pe care îi văzusem vreodată, semănau cu pălăriile de soare. Bineînțeles că mama i-a aruncat, pe motiv că „sunt prea bătrâni”.

Probabil nu ajunsese nimeni până acolo, să-i culegă, cum am ajuns eu, e altă poveste. Căutând melci, cine știe...

Am spus așa ca să aduc vorba despre ființele acestea mici, lipicioase, perseverente și atașate „casei” pe care o poartă în spinare.

M-ai întrebat „cum mă aveam” cu melcul... Din nou fac apel la glosarul dialectal al Roșiei și îți spun că nuanța pe care am perceput-o eu, când am auzit această expresie: „a se avea bine”, era una vinovată, imorală, de regulă între o femeie și un bărbat, căsătoriți amândoi.

Ș. Această „nuanță”, după mine (ce nu cunosc glosarul dialectal al Roșiei, e adevărat), va fi fiind una strictamente subiectivă. „A se avea bine/rău” cu cineva semnifică, în general, a fi-n relații bune/rele (de ordin nu neapărat erotic) cu acesta. Eminescu, bunăoară, se va fi avut bine cu Ion Creangă și rău, cu Macedonski.

Dar să trecem...

L. Deci, „nu mă aveam bine” cu melcul, dar o oarecare simpatie exista între noi. Eu îl urmăream minute în șir cum se lipește de pietrele pe care le întâlnea în cale, cum aduna frunzele pe burtă și își ascundea tentaculele atunci când deveneam prea indiscretă.

După ploaie ieșeau atât de mulți, pe cărarea ce mă ducea spre casă, încât trebuia să pășești pe vârfuri pentru a evita „masacrul”, care, oricum se producea, dacă nu ziua, cel puțin după căderea serii, când vreunul grăbit pășea pe ei, fără să bănuie dezastrul pe care îl pricinuieste.

Din greșeală, am călcat și eu, uneori, cu pași urieșești, peste „căsuțele umblătoare” și am suferit de fiecare dată la zgomotul surd de ou fără conținut, spart între degete.

Ș. Ar fi trebuit, poate, să te rog, ca într-un scurt poem al tău: „învață-mă cum pășește un melc”, – tu răspunzându-mi, ca acolo, că nu pășește, „se prelinge” doar, „lăsându-și argintul în urmă”: „curge printre ierburi. tăcut”....

Și să-ți transpun în argintiu răspunsul.

L. Altminteri, n-am fost niciodată împinsă de curiozitate să-l despart de căsuța lui; de altfel, credeam că moare dacă aș face-o.

Îmi inspira o stare de liniște, ațipeam urmărindu-l și mă trezeam cu el tot acolo. Nu avea nicio țintă precisă, nu răsturna nimic în jur, cum făceam eu, ca să ajungă undeva. Când mi se spunea să fiu cuminte, mă gândeam la melc și nu înțelegeam cum poate fi el atât de liniștit.

Uneori, primăvara, după ce se pârjolea pășunea, pământul arăta ca un cimitir de melci, cu cochilii goale, arse, pustii; era o imagine sfâșietoare. Ca să completeze priveliștea, „scheletele” de ienupăr se profilau din loc în loc, chircite, ascuțite și albite ca niște oase de cai morți într-o bătălie.

Ș. Închipuie-ți că și pe mama a înduioșat-o, cândva, până la lacrimi, îndelunga agonie, în plin soare, pe nu mai știu ce plajă marocană, a unui vast covor de stridii...

Venind, iarăși, vorba despre mame, întoarce-te, dacă vrei, la povestea cu ceaunul de magiun.

L. Mama făcea focul în curte, și-l fierbea, fără a-l îndulci cu zahăr, până se îngroșa și prindea cheag. În răstimpul fierberii, magiunul făcea bulbuci care țâșneau din ceaun afară, arzându-ți pielea. Avea gust acrișor, deloc dulce, și se folosea, de obicei, la clătite.

Și, ca să închei cu gusturile: *oțetit, sărat, nesărat, fad...*

Ș. ...*sălciu* (ca mugurii de salcie, evocându-ți iasca insipidă?).

L. Cum spuneam, suntem neatenți sau neglijenți...

Ș. ... și, prin urmare, și neputincioși...

L. ... în descrierea miresmelor din jur, ca și a gusturilor de pe limbă. Le aproximăm, ziceam, prin substituție. Sau conchidem, strict convențional, cutare „miroase a mentă, a scorțișoară, a iederă, a lapte” ș.a.m.d.

Ș. Prin substituție, cum spui tu, sau – ca, *grosso modo*, simbolistii – prin sinestezie. E cazul de pomină, citat de Tudor Vianu, al copilului ce definea sifonul (cu care tocmai lua contact) ca având „gust de genunche amorțit”. Trebuie să recunoști că e genial, – geniul constând în însăși regăsirea acestei stări (copilărești) de grație, când totul e surpriză și miracol. Simțurile, apoi, ni se tocesc...

Apoi sau chiar *din capul locului*, – căci (recapitulând) lexicul olfacto-gustativ se rezumă la vreo câțiva termeni: dulce, amar, acru, sărat și iute. E un sistem „pentatonal”, s-ar zice. Trei din aceste tonuri au, ca în muzică, un fel de semitonuri: amărui, dulceag/dulcuț (!) și acrișor. În plus de asta, nesăratul e (cum am mai spus) sălciu, anost; iar iutele, la rându-i, are nuanțe: usturoiul *ustură*, ardeii *arde!*

Nu mai bat apa-n piuă: nu va deveni acidulată, nici astringentă; va rămâne, în principiu, insipidă, ca-n definiția-i chimică faimoasă.

În rest, exemplul dat, mai sus, de tine, și anume: „cutare «miroase a mentă, a scorțișoară, a iederă, a lapte»”, implică o asemănare, al

cărei teme, la rândul-i, e o analogie; adică (după filosoful J. Laporte, – din care, fără a mai cita originalul, transcriu într-o traducere ad-hoc) „...o identitate de raporturi – raport al obiectelor cu sensibilitatea unui subiect anume, cu interesele sale practice precise, cu habitudinile-i perceptive. De unde rezultă că asemănarea are drept fundament identitatea, una de luat *a parte subjecti*, iar nu *a parte objecti*, fie și dacă nu știu ce instinct ne face,-n genere, s-o proiectăm, când nu luăm seama, în obiect.”

Poate că, obiectiv vorbind (ca să recurg la un truism de ordin cvasisolisipstic), nimic nu-i dulce, acru, amar, sărat sau searbăd; și numai papilele noastre gustative îl simt, îl percep astfel.

Dacă e s-o luăm din „fragedă pruncie”, cred că dulcele e gustul incipient, laptele de mamă fiind, *lato sensu*, dulce. De unde, vocația dulcelui la toți copiii. (A dulcelui, nu a dulceagului sălcii: fiertură de spanac, sote de morcovi, orez cu lapte, gris cu lapte iproci, iproci.) Amaru,-n cazul generațiilor mai vechi, apăsătoare,-ndeobște, odată cu medicamentația. Pastilele pisate se-amestecau cu miere, ceea ce nu ne degreva cu totul de gustul amărelii/amărăciunii ulterioare. Amarul va fi fost un... post-mamar. Urma acreala (care naște riduri) a citricelor, când era (sau este) cazul. Savoarea se năștea cu sarea din bucate; iar cu iutele, se încheia copilăria. Melanjul gusturilor amintite inaugura gastronomia rafinată. Acestea, însă, sunt puține, iar combinațiile, în fond, sărace...

L. Despre această sărăcie de senzații (olfacto-gustative, mai cu seamă), de care suferim mai toți, nu se mai poate vorbi, firește, în cazul parfumierilor, care descoperă și alătură cele mai exotice esențe ale unor flori și frunze diferite, care-și păstrează, fiecare, „son odeur”, în recipientele de mare preț în care sunt, apoi, teaurizate.

Ș. Apropos de parfumierii tăi, aș reproduce după o revistă foarte longevivă (azi, defunctă), cu pagină velină și gravuri (în locul fotografiilor considerate, încă, triviale, în *high-life!*), *l'Illustration* anume (cf. N° 2676, 9 Juin 1894, p. 486), „Gama parfumurilor”, ce datează din același an (care-i și-al nașterii bunicii mele după mamă, – ca și a „prietenui” tău, Camil Petrescu) și este opera a doi maeștri în parfumuri, din *le Midi* (ținut pe care știu că-l știți și că-ți trezește, dacă închizi ochii, efluvii de lavandă), în care, prin sinestezie, cutărui

parfum îi corespunde câte o notă muzicală, de la subțiratica *civette* la gravul, bătrânesc *patchouly*:

GAMME DES PARFUMS

The image shows two musical staves, each with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The notes are arranged in a scale from bottom to top. The left staff contains 20 notes, and the right staff contains 18 notes. Each note is accompanied by a list of scents in French, with the note name (Fa, Mi, Ré, Do, Si, Sol, La) and the scent name.

<i>Fa.</i> — Civette.	<i>Do.</i> — Rose.
<i>Mi.</i> — Verveine.	<i>Si.</i> — Camelle.
<i>Ré.</i> — Citronelle.	<i>La.</i> — Tolu.
<i>Do.</i> — Ananas.	<i>Sol.</i> — Pois de senteur.
<i>Si.</i> — Menthe poivrée.	<i>Fa.</i> — Musc.
<i>La.</i> — Lavande.	<i>Mi.</i> — Iris.
<i>Sol.</i> — Magnolia.	<i>Ré.</i> — Hélioïtrophe.
<i>Fa.</i> — Ambre gris.	<i>Do.</i> — Geranium.
<i>Mi.</i> — Cédrat.	<i>Si.</i> — Œillet.
<i>Ré.</i> — Bergamote.	<i>La.</i> — Baume du Pérou
<i>Do.</i> — Jasmin.	<i>Sol.</i> — Pergulaire.
<i>Si.</i> — Menthe.	<i>Fa.</i> — Castoréum.
<i>La.</i> — Fève Tonka.	<i>Mi.</i> — Rotang.
<i>Sol.</i> — Seringa.	<i>Ré.</i> — Clématite.
<i>Fa.</i> — Jonquille.	<i>Do.</i> — Santal.
<i>Mi.</i> — Portugal.	<i>Si.</i> — Girofle.
<i>Ré.</i> — Amande.	<i>La.</i> — Storax.
<i>Do.</i> — Camphre.	<i>Sol.</i> — Frangipane.
<i>Si.</i> — Aurone.	<i>Fa.</i> — Benjoin.
<i>La.</i> — Poin frais.	<i>Mi.</i> — Giroflée.
<i>Sol.</i> — Fleur d'oranger.	<i>Ré.</i> — Vanille.
<i>Fa.</i> — Tubéreuse.	<i>Do.</i> — Patchouly.
<i>Mi.</i> — Acacia (Cassie).	
<i>Ré.</i> — Violette.	

Or, în această gamă olfactivă, lavandei tale-i corespunde cel mai înalt *la* al claviaturii.

Adaug că lavanda e subiectul unei poezii scrise de mine cu nici o săptămână înainte să ne vedem întâia oară (Arad, 14 mai 2009, la un cenaclu literar). Ea se intitulează *Bleu lavande* și-ți cer voie s-o transcriu în continuare:

Să dai ocol parfumului ce tocmai
emană din flaconul de cristal
al unei doamne ce-l destupă tocmai
de jos de la parter din roșu-i stal

în timp ce-n trisilabicul teatru
tu stai la cucurigu și ai vrea
să-i fi parfumul care în teatru
se-mprăștie și să te-ntorci la ea

în șipul cel pe care să-l astupe
înșurubându-i dopu-i auriu
ar vrea când prea târziu e să-l astupe
iar boarea-n spre plafonul azuriu

(ce pare zugrăvit de Giambattista
Tiepolo zugrav cvadrisilab)
tot urcă în volute din batista
pe care-a impregnat-o-n el – prea slab

părăndu-i al lavandei ce aproape-i
șters ca pe-un fluviu dâra de șaland
pe când reversu-mi întim al pleoapei
e negru după ce-a fost bleu lavande

Scuză-mă că te-am întrerupt...

L. Te scuz (să nu mă crezi indiferentă la spusele tale, încerc să-mi joc rolul cu albele, dar după propria-mi regulă: povestesc pentru a afla) și îmi continui gândul: la figurat vorbind, suntem și noi un fel de parfumieri ai miremelor memoriei noastre...

Dar și de data asta, un miros (că suntem parfumieri sau nu, ori că le evocăm doar în memorie) va fi (sau va rămâne) mai pătrunzător și persistent pentru cineva care s-a întâlnit cu el într-un context benefic, fericit, decât pentru un altul preferând parfumul altei plante, care-i evocă altă circumstanță.

Ș. Tot benefică?

L. Tot sau cât de cât... Astfel, eu aleg întotdeauna ambra, cu iz de fum și miere, de la sălașul de vară al bunicului, precum și iasomia sau liliacul, care-mi înfloreau acasă, sub fereastră; tu alegi, probabil, rozele și crinii.

Ș. Trandafirii, da; crinii, din contră, mi se păreau, adulmecându-i, necăcioși. Ca și chiparoasele, de altfel. Îmi plăceau mai mult vizual decât olfactic, prin „design”, prin verticalitate, prin aplombul lujerului lung (de trâmbiță, de *tuba* îngerească), prin alboarea lor imaculată, mai mult decât prin boarea toxică, adesea. Un peruş

galben, alias un *lutino*, ne-a murit, pe vremuri, din cauza crinilor uitați pe masă, lângă mica-i colivie „aurită”, într-o odaie cu ferestrele închise!

Revenind, acum, la ale noastre, la culori, dacă-mi aduc aminte, ar fi, desigur, un poncif să spunem că termenii cromatici sunt, în schimb, mult mai numeroși, ba chiar exacti...

L. Bineînțeles. Se pare, de exemplu, că ochii numiți, în genere, *albaștri* au, cel puțin, 12 (douăsprezece) nuanțe; privirea fiind, și ea, multicolorată: verzuie, smaragdie, albăstrie, cenușie, fumurie, aurie, viorie, căprie, sură sau roșcată, întunecată sau cernită...

Ș. Mi-ar fi pe plac, dar n-aș putea să definesc nuanța albastrului din ochii tăi (turcoaz să fie?), – dependentă, evident, de oră, de lumină, de starea lăuntrică, de mediul ambiant, de sentimente și emoții; astfel încât faimosul vers „Am îndrăgit doi ochi albaștri”, e prea generic pentru-a fi exact! Există un „cameleonism” al ochilor, așa-zicând, drept pentru care, ca în Camil Petrescu, ochii cuiva „se fac [s.m.] albaștri”!

Vorbeam, însă, despre crin și roză, despre liliac și iasomie...

L. Ei, bine, dată fiind sărăcia de termeni exprimând senzații olfactive, ce-aș putea spune despre iasomie? În parfumul *Amarige* de la Givenchy sau *Beautiful* de la Estée Lauder, iasomia este folosită în combinație cu trandafirul.

Nu înseamnă că mirosurile au mai puțină importanță; dimpotrivă, ele te trimit în timp ori de câte ori ai norocul de a le regăsi. Închid ochii și retrăiesc momentul când, dimineața, înainte de răsăritul soarelui, culegeam iasomia care împrăștia lumină, multă lumină galbenă, avea consistența porțelanului, mirosea dulce-lămâiu-iasomnic (!), iar mirosul ei lua formă de Cale Lactee cu irizări aurii. Cum eu vedeam, închizând ochii, desenul numelor diverselor persoane, – al ei era scris cu o zală, ca o diademă deschisă.

Ș. De-ar fi fost închisă, ar fi putut fi a unei regine. – A Reginei albe, bunăoară?!...

L. Te-aș întreba și eu despre culori, dar nu o fac pentru că-mi amintesc răspunsul tău dat cuiva la întrebarea „În ce culori

ai picta melancolia?”. Ai spus că: „în violet”; „și emoția?” – „în trandafiri”. Iată cum variază cele două tonuri în jurul aceluiași „roșu”, culoarea vieții, a pasiunii, a iubirii.

Hai să vorbim despre substituiri. Care dintre ele ți se par cele mai evidente și deranjante, totodată?

Ș. Cele tautologice, firește: „alb ca zăpada”, „verde ca pădurea”, „albastru ca cerul”, „roșu ca sângele”, ș.cl. Aici, de fapt, nu-i vorba chiar de substituiri; ba, din contră, de asemuiuri, de comparații anodine, de ordin pleonastic, dacă vrei. Fie și dacă, dată fiind precaritatea vocabularului cromatic (mai generos decât acela, meschin, olfacto-gustativ, – nu, însă, chiar cu foarte mult), cea mai exactă definiție a unei nuanțe sau culori e, totuși, tautologia: rozul e roz, lilaul e lila, galbenul pal e galben pal; sau (făcând uz de apozitie) verdele Holbein este verde Holbein, roșul Tizian este roșu Tizian, ș.a.m.d. Vorba veșnicului tânăr și ferice: „Galben ca turta de galbenă ceară”! (N-ar fi inutilă, în context, și o trimitere la Ludwig Wittgenstein.)

L. Dă-mi voie să deschid o paranteză: vorbim de nu știu câte zile, întorcându-ne cu gândul la copilărie. Iată, întâmplarea face să te afli, pentru o vreme, la Turnu-Severin, locul copilăriei tale... Mai descoperi locuri și lucruri de altădată, care amintesc de Șerban copil?

Ș. Ne întoarcem la copilărie nu pentru că am fi niște nostalgici. Eu, baremi, deși Rac, nu sunt prea mult. Chiar dacă n-a trecut de tot, trecutul, pentru mine, e defunct. Trăiesc mai mult într-un prezent care frizează viitorul apropiat. Astfel încât regresia-n vârsta infantilă are la mine (poate, și la tine) o altă explicație: încerc să redevin copil, deoarece acuitatea senzorială, la acesta, este mult mai mare. Totul, la anii ăia,-i nouitate, descoperire și minune.

Altminteri, vechiul Severin, „al meu”, a dispărut cu totul.

Nu că-i de nerecunoscut, dar cei din casele sau străzile vecine, pe care-i frecventam cândva, au conținut, cu vremea, să mai fie, concomitent cu Severinul „meu”.

Nu că mă „cunoșteau vecinii toți” (sau că eu îi cunoșteam pe toți, la rându-mi), dar că, în lungul străzii noastre (pe vremea aia, *Decebal*, apoi *Ilie Pintilie*, din care s-a făcut *Bicaz*, ca să redevină...

„*Per Scorillo*”!), peste drum sau la o distanță de un colț, aveam, de la 5-6 ani, unde să merg în vizită, când vream.

Un general cu nume nemțesc, nemaiaactiv (rudă a noastră, prin alianță), nu m-a învățat, deși voia, jocul de șah, căci, rămas singur pe pământ, avea nevoie de un prieten, un partener fictiv ca mine, lăsându-se mereu bătut.

Eram un țânc de grădiniță, eram... soldat neinstruct și surclasam un general! Nu eram, însă, infatuat, căci intuiau mistificarea sau, dacă vrei, pișicherlăcul (unul pios, de bună seamă), – eșichierlăcul, însă, -l ignoram: nu „simțeam” șahul, n-aveam simț strategic. Nu am ajuns nicicând șahist; fapt pentru care sper, *acum*, să joc cu tine o partidă în care reprezinți Regina albă!

Acum, adică astăzi, ca și ieri (și, dacă nu intrăm în criză de timp, chiar răspoimăine).

Văd, la laptop, că-i o zi de joi, 19 august (anul 2010, pe cât cred), ora 20:58. Concertul greierimii-ndrăgostite a început în urmă cu 30 de minute, la, pentru ei (ca și pentru tot restul firii), 19:58.

Îl ascult, firește, -n timp ce-ți scriu (în camera copilăriei mele, dând spre grădina cam incultă, astăzi); și, fie și dacă ani de-a rândul, îl ascultasem ca un ignorant, acum o fac ca, sper eu, meloman.

Concertul lor se desfășoară astfel: un *Konzertmeister* dă „tonul la cântec”. Cu toate că e o... *barangă* (cum lupul care urlă cel dintâi, sau cum cocoșul care, primul, cucurigește-n vreo poiată), „primașul” ăsta e timid. Țârâie parcă ezitând (ca un țârcovnic amărât). Abia după vreo 3 minute de la (să-i spunem) diapazon, îi răspund alții, tot timid la început, apoi, punându-se de-acord ca o orchestră, înaintea unei audiții.

Acum, la 21:37, semnalele lor acustice multiple, legând, parcă, cerul nopții de pământ, este în toi și-o să mai fie mult și bine...

Deschid aici o paranteză: Azi (un alt azi decât acela de-alaltăieri, dar tot într-asfințit), anume sâmbătă, 21 august, citesc, pe... Goagăl (!), niște rânduri dintr-un jurnal nocturn, pesemne, al unui ins subțire și, pe deasupra, superenglezit.

Or, respectivul cetățean, la „ora 0:10”, într-un București, ce-i drept, canicular, intră în panică la țuiutul (el îi spune „zgomot infernal”) al cui crezi, domnule? Al unei interminabile alarme a

nu știi cărui automobil? Al unei oacheșe terase cu maneliști greu impozabili? Al unor maimuțe urlătoare ce bântuie străzile, de la o vreme, noaptea? Nu, nu și nu, de trei ori nu.

„Sursa zgomotului infernal era bucătăria unde geamurile deschise dau spre luminator. Is it a bird? Noo. Is it a plane? Noooo (da' seamănă). Is it a fucking cricket? Yeeeeeeess. Și și-a găsit unde să cânte... În luminator.”

Pe cetățeanul nostru insomniac, greierele îl „oripilează”; urechile-i „țiuie”, iar capu-l doare („vag”). Prin minte-i trec „înjurături”: caută „una potrivită pentru greieri”; „trânțește varianta populară de la: «z'greierele mamei dvs», printre dinți”. Ș.a.m.d., – cu un același fin umor, cu o aceeași superioritate față de greierele lui Anacreon (căci, cum ar spune Schopenhauer, este *unul și același* cu acela!).

Ar fi cu totul inutil să-i amintim acestui domn, că unul, Keats, a scris o poezie *On the Grasshopper and the Cricket*. Anglofonul nostru-i om serios; era să spun: „a fucking serious man”, – iar unuia ca dumnealui, dacă greierele-i țiuie sinistru, Keats îi... chițăie, la rându-i, în urechi!

L. Ignorându-l pe cetățeanul agasat/„invadat” de micul greiere, vreau să-ți spun că și eu am aici o grădină de astfel de lăutari, tocmiți pe întreaga vară. Unul, mai curios, intră și îmi cântă în prag, seara, până îl poftesc respectuos în iarbă, ...de teamă că și-ar putea pierde glasul.

Citându-l pe Hölderlin: „Nu îl alungați prea devreme pe om din coliba în care și-a petrecut copilăria.”, mă gândesc că fiecare avem un „pod cu amintiri” unde ne întoarcem, fie și-n gând.

Podul meu chiar există, nu e doar o figură de stil. Vreme de vreo cinci-șase ani nu am mai urcat în el, apoi, când a venit vremea, am trăit una din senzațiile gulliveriene: totul era prea mic pentru mine, atingeam acoperișul cu capul, spațiul devenise mult prea strâmt.

Ș. La fel ca într-o poezie de Lucian Blaga, *Sat natal*: „Casele toate sunt mult mai mici/ decât le-a crescut amintirea.” – Continuă, te rog.

L. Dragă Șerban, povestește-mi, în zilele acestea, despre *tot* ce te-ar putea duce cu gândul înspre copilărie.

Ș. Chiar tot?

L. Aproape tot...

Ș. E vară, lenea face parte din sezon. Vreau să spun că mi-e lene... Mă ierți?

L. Ce pot să fac?...

...Revenind, acum, la regi și la regine, îmi vine în minte toată familia lexicală a termenului „curteză”. Ce înseamnă să fii curtezan? Cum e un veritabil curtezan?

Ș. Grea întrebare, Lia, grea de tot.

Nu numai pentru că reclamă un răspuns amplu și meticolos, dar și că noțiunea asta, „curtezan”, e una, astăzi, desuetă și caducă...

Pentru început, un mic *distinguo*: *Curte* este obârșia lui *curtean*; *a face curte*, a lui *curtezan*.

Nu orice curtezan e, însă, *il cortegiano* al lui Castiglione: parangon al omului rinascențist, ideal și anevoie practicabil, – dar la care, asimptotic, tind câteva figuri ilustre ale acelor vremi aurorale.

Nu e la îndemâna, lesne, a unui nobil om de Curte să fie unul și de carte, ba chiar mai mult: un erudit. Maestru, pe deasupra, nu doar în *litteris*, ci și în *armis*, – ca, bunăoară, Papa Iulius al II-lea, Giuliano delle Rovere, ce, pe cât cred, – *prin*, numai, *antifrază* –, la întrebarea relativă la propria-i statufiere-n curs: anume „Ce-ți punem, Sanctitate,-n mână, o carte sau un paloș?”, va fi răspuns: „Un paloș; nu sunt un cărturar!”. Dacă n-ar fi fost un cărturar sau, cel puțin, un spirit cultivat, un Michelangelo nu i-ar fi spus nimic, lăsându-l rece.

Adevărat, s-a vrut un om de arme, un al doilea Iulius Caesar, decis să-i izgonească pe franțujii lui Ludovic al XII-lea, „l'Ami du Peuple”: „Afară cu barbarii din Italia!”.

(Ceea, reușindu-i cu franțuzul, n-avea a-i reuși și cu... sfrenția, alias „il mal francese”!)

Răspunsu-i, însă, este vrednic de un Papă, spiritul căruia, contemplativ, nu-i, *ipso facto*, inactiv. Să nu uităm: Templierii, între alții, au fost niște oșteni-călugări.

În paranteză fie spus: pentru că nu-mi mai aduceam aminte numele Papei care, într-o situație extremă, e adevărat, le va fi dat întâietate „activilor” vs „contemplativi”, am făcut apel la erudiția prietenului Cristian Bădiliță, trimițându-i o misivă, prin computer, în localitatea supliciuului Sfintei Ioana („qu’Anglois brulerent a Rouen”). Răspunsul a sosit curând: „În 1205, când Pietro de Castelmare, însărcinat să-i convertească la ortodoxie pe catharii din sudul Franței, se declară neputincios și vrea să se retragă într-o mănăstire, Papa Inocențiu al III-lea îi spune: «Acțiunea e mai presus decât contemplația»”.

Să revenim acum, după ce eu îi mulțumesc încă o dată mult-eruditului Cristian, la ceea ce se cheamă *cortegiano*.

Un *cortegiano* ar putea fi Pietro Gralla (personajul lui Camil Petrescu), valorile căruia sunt încă, într-o Veneție în declin, cavalerismul și onoarea; și care, într-o „conversation between intelligent men” (Ezra Pound, *Cantos*, XII), ar mai fi în stare să discute (și dispute, – la rigoare, chiar și cu floreta!) „de litteris et de armis, praestantibusque ingeniis”!

În vreme ce Marcello Mariani e curtezanul în accepție libertină, produs al „veacului galant”, ca, între alții, Casanova.

Un anumit cavalerism îi va fi fost, desigur, propriu și lui, ca și lui Casanova, aventurieri, în primul rând. Ultimul, bunăoară, pe lângă un impenitent și irezistibil *galantuomo*, curtenitor prin definiție, se va fi vrut un *gentilhomme*, un *gentleman*, îndrituit să poarte sabie și, *eo ipso*, redutabil duelist.

(Că societatea românească nu va fi cunoscut duelul decât la spartul târgului, să zicem, se vede bine, astăzi, din păcate!)

Numai că duelul, și-n Veneția lui Casanova sau Mariani, devenise, între timp, ușor frivol, un cvasisport, ca și „războiul în danteluri” (ceea ce, însă, nu înseamnă că victimă nu i-au căzut destui), „la gloria militar”, pentru o clipă, scoborându-se, în ironie, până la treapta unui Cherubino, – iar galanteria indigenă (în care termenul de *galant homme* îl va fi dat pe *galanton* al nostru) va fi cuprins, cu timpul, însăși mahalaua: „Mersi, neică; ești un bărbat, drept să-ți spui, nu că ești frizer, dar ești galant”!

(Constat și-atât, – n-o spun cu parapon; în fond, și Figaro era „frizer galant”, în vreme ce „cavaleria” poate fi și una „rusticană”.)

Altminsteri, galantonul nostru e, uneori, un simplu fante, iar galanteria – o tactică perfidă (și eficace) de seducție; când nu o

simplă aparență, adică una de vitrină, un „galantar”, cum se spunea pe vremuri.

Ceea ce nu înseamnă că poeții n-au voie să cultive frivolul gen galant, „les billets doux”: multe poezii, superbe chiar, se vor fi scris în scopul cuceririi unei (glaciale?) frumuseți indiferente...

Unele din poeziile acestea (ce stau sub semnul rococoului minor, în care dragostea e una epidermatică și fugitivă, ca-n Fragonard: „à fleur de peau”) au grația unui madrigal; altele, exagerează în exces, genul galant fiind, îndeobște, hiperbolic.

În dulcele stil clasic, bunăoară, are, în alt registru liric, fanfaronada (agreabilă, în rest) a unui Cincinat, să zicem, – într-o poemă scrisă, parcă, pentru tine, faimoasa-i *Serenadă*: „Liliacul înflorit/ Și cu rozele semețe/ Risipeau printre alei/ Un fior de tinerețe./ Iar în părul tău cel blond/ Caldul soare vagabond/ Raza vrând să-și poleiască/ S-a-ncurcat în adevăr,/ Și-n zadar vrea să ghicească/ În al buclelor tezaur,/ Care-i raza lui de aur,/ Care-i firul rău de păr!”

Alte poezii în gen galant, manieriste și/sau manierate, pot să ajungă, însă, ca la Alecu Văcărescu, la un autentic misticism, la o religie idolatră (sau, fără haplogie, „idololatră”!) a iubirii: „Oglinda când ți-ar arăta/ Întregă frumusețea ta,/ Atunci și tu, ca mine/ Te-ai închina la tine.// N-ar fi mijloc să te privești/ Asemenea după cum ești/ Și idololatrie/ Să nu-ți aduci tu ție.”

Ce părere ai?

L. Cred că prefer „l'amour courtois”, potrivit căruia (în principiu, cel puțin) trubadurul își zărea muza la fereastra vreunui turn și, dureros de lucid și de constant, o iubea în taină, păstrându-și cu sfințenie obiectul adorației – iubita, castelana –, devenită uneori doar o iluzie sortită să rămână astfel pentru a îndeplini idealul intangibil al iubirii. Pentru a evita suferința și a prelungi sacralitatea gestului în sine.

Ș. Bineînțeles, amorul ăsta ține de un ev trubaduresc, – când, pe la o mie și o sută, Vizirului jocului de șah arabo-indic (viril, prin excelență, ba chiar *macho*, și, *ipso facto*, misogin, ca orice joc „războinic”, dacă vrei) i s-a substituit, în Europa (occidentală, bineînțeles) Regina și/sau Dama (de unde și *damier*).

Ceea ce tu știi, ca și mine, din elvețianul Denis de Rougemont, – dintr-un eseu al lui, adică, doct și, totodată, captivant, anume *L'Amour et l'Occident*.

De n-ar fi avut loc, cândva, în pragul unui alt mileniu, această omagială substituție, n-ai fi tu, acum, Regina albă a „jocului de șah” al nostru.

Zic *omagială*, fiindcă de un *omagiu*-i vorba: tot astfel cum cultul Fecioarei, sub numele de Notre-Dame, devine unul dominant (până la mariolatricie) în Biserica occidentală, la fel și cultul închinat Femeii; nu oricăreia, ci doar aceleia numită „doamnă și stăpână”, în poezia provençală (întrăurită de arabi, dar, cred eu, numai în privința unui amor codificat, – de unde, însuși *trobar-clus*-ul).

Cultul acesta aducea cu un omagiu feudal, iubita fiind o suzerană, și un vasal al ei – iubitul.

L'amour courtois, numit, în occitană, *la fin'amor* (un feminin, după cum vezi, ca și, mult timp, *amour*-ul frânc!), va fi fost unul extramarital, – de unde, unele măsuri de precauție (dacă această ipoteză nu-i trivială!), ca, între altele, tabuizarea numelui iubitei, înlocuit printr-un *senhal*, un, dacă vrei, heteronim, ș.cl.

Ți-am povestit, parcă, istoria celui rămas, până la ziuă, -n iatacul „suzeranei” lui, într-o noapte-n care zăpada așternută, fără veste, i-ar fi trădat, prin urma pașilor, prezența, ea luându-l, atunci, în cârcă și purtându-l, până la ieșirea din castel!

Istoria o știu din gura Conului Alecu (Paleologu, bineînțeles), cu care, pe malul Mureșului, la Arad, în mai 1988, mă întrețineam în legătură cu *tăria* sexului așa-zis „slab”, care, din capul locului, ne duce-n spate, ca speță și ca indivizi...

Nu mai insist, căci mă întind prea mult.

Or, fără a intra, acum, aici, în cazuistica sofisticată a dragostei trubadurești, să mai adaug doar că ea a stat (și stă) sub semnul unei maxime ambiguități dintre amorul spiritual și cel carnal (cam ca-n acest *Sonnet* mallarméan: „O si chère de loin et proche et blanche, si/Délicieusement toi...”).

Inaccesibilitatea obiectului dorinței, impedimentele, supunerea la probe „inumane” (începând cu spada așezată, în așternuturi, între cei doi îndrăgostiți, sau chiar iubiți, și isprăvind cu Podul Spadei), frustrările și depărtarea (cf. *l'amor de*

lonh, a lui Rudel: „Când ziua-i lungă-n luna mai/ și am, de tril de păsări, parte,/ cum ele tac, aminte, vai,/ mi-aduc de doamna-mi de departe;/ și inima-mi, atunci, suspină,/ iar tril și floare de-albăspină/ mai reci decât zăpada-mi par...”), sunt de natură să amplifice, firește, pasiunea până la extaz, fiind, totodată, sursa, dragă Lia, a unei, dacă nu perverse, îndeajuns de echivoce senzualități de tip doloric...

L. ... de genul: te risipești în dor și mori în așteptare?

Ș. Cam așa, Lia: dorul doare, iar așteptarea-i dureroasă.

Adaug, însă, apropo de ce-ai spus tu, anume că trubadurul ar fi urmărit, cu dinadinsul, „evitarea suferinței”, este un lucru discutabil, întrucât „lo doloroso amor” era acela, tocmai, la care supirantul aspira. „Suferința”, nu tăgădui, însă, că va fi fost, cu grijă, evitată. Dar altă *suferință*, și anume aceea a unei revelații negative, traumatizante și fatale, la care face referință Julius Evola, – una ce poate duce, într-o clipă (ca în Camil Petrescu, bunăoară, de care am cam abuzat), la „prăbușirea întregului edificiu”, care „dizolvă”, astfel, „întreaga «cristalizare» stendhaliană, lăsând să apară realitatea deziluzionantă în toată goliciunea sa”. (Cf. *Metafizica sexului*, trad. Sorin Mărculescu, Ed. Humanitas, 1994, p. 137.)

Câți nu facem, din mai știu eu cine, o Dulcinee din Toboso?! Căci dragostea-i, oricum, transfigurare...

Ar mai fi multe de vorbit; și, mai ales, despre ezoterismul acestei poezii aparent simple, – nu tehnic (căci, adesea, e foarte complicată sub aspect strict formal), însă tematic.

Ei bine, când *l'amor de lonh*, pălește, sucombând, în fine, discreditu-i se manifestă în chip mai mult sau mai puțin trivial, – ca la, între alții, Christoffle de Beaujeu (*1550?): „E straniu,-ntr-o aceeași odaie,-a-i pune, noapte/ De noapte, fiecare-ntr-alt pat, și, ca-n obezi,/ Constrânși să nu se miște din loc, doi amorezi,/ Necum, în întuneric, să facă schimb de șoapte.// Amanți, n-am a vă spune decât că rabd cât șapte/ Să dorm lângă aceea pe care, când o vezi,/ Te doare frumusețea-i, încât – mai vreți dovezi? –/ Mă lupt să nu prelingă, din șipotul meu, lapte...”

L. Traducerile-ți aparțin?

Ș. De câte ori nu menționez tălmăciul, da...

Să mai adaug că opusul absolut al eteratului *amor de lonh* e dragostea palpabilă, carnală, ba chiar burlescă, a lui Călinescu, din versurile doct-hazlii de mai la vale (parafrază a, de către el, mult prețuitei idile *rustice* eminesciene, – „concrete” și „tangibile”, adică: „Nu e mică, nu e mare, nu-i subțire, ci-implinită,/ Încât ai ce strânge-n brațe – numai bună de iubită”): „O, prea iubită Haricleea,/ A fericirii află cheia/ De la un filozof expert/ Uitat de Diogen Laërt.// Deci *primo*, mai presus de toate/ E a te-avea-n proximitate,/ Legată în îmbrățișare/ De-i cu puțință cât mai tare,/ Să nu rămână-ntre noi loc/ Chiar dac-ar fi să te sufoc...”!

Acum, mai înainte să închei (printr-o vorbă a lui San Francesco), dă-mi voie să transcriu, în continuare, faimosul *Lais de Chevrefoil*, expresie tipică, aș zice, a dragostei cavalerești, scris de Marie de France la Curtea Angliei, pe vremea Alienorei d’Aquitania și a lui Henric II Plantagenetul, – pe care-l voi fi tălmăcit ad-hoc (și numai fragmentar):

*Cunosc un cântec drag și voi
Să-l murmur, despre Caprifoi,
Și să vă spun povestea lui
Aievea: cum, de dragul cui,
Cu ce prilej a fost compus, –
Căci știu, pentru că mulți mi-au spus.*

*Tristan, nepotul Rigăi Marc,
Îl supărase pe monarc,
Încât acesta, fôc și pară,
Îl va fi alungat din țară
În Southwalesu-i natal, – de vină
Fi’nd dragostea-i pentru Regină.
Acolo, petrecu un an
De zile, tânărul Tristan.*

*Ci, trist cum nu pot să v-arăt,
Voia să vină îndărat
În Cornwall, unde l-adăsta*

*Regina și stăpâna sa.
Umbla prin codri, fără scut,
Nici coif, – de nerecunoscut.*

*Trăia așa de azi pe mâine,
Dormind prin șuri, – aceeași pâine
Și din același blid mâncând
Cu sărăcanii; până când
Aude, de la ei, și el,
Cum că baronii,-n Tintagel,
Sunt așteptați, căci Riga va
Să-și ție-acolo Curtea sa.*

*Ci Marc pornind la drum, – Tristan
Se-ntoarse-n codri nepristan,
Pe-un șleau pe care știa el
Că duce către Tintagel.
Acolo, dintr-un ram de-alun,
Cioplit de el, își face un
Toiag pe care-și scrie-anume,
Cu o custură, propriu-i nume,
Încât Regina, pe silhuie
Cărări, să știe-ndat' al cui e.*

*Iar dacă inima-i în doliu-i,
Iubirea precum caprifoliu-i,
Când el înlănțuie alunul, –
Adică „nu se poate unul
Fără de celălalt, – noi, una
Fi'nd, draga mea, pe totdeauna!”*

*Regina, iat-o, pe cărare,
Cum trece zveltă și călare;
Iar când, cu ochii dă de lemnul
Toiagului, îndată semnu-l
Pricepe; și,-n pădurea sumbră,
Dispare-n cea mai deasă umbră,
Acolo unde-adastă cel*

*Mai drag din toți; iar ea și el
Se bucură, în crâng, nespus,
Spunându-și ce aveau de spus;
Dar începură, -atunci când lângă
Nu-și mai putură sta, să plângă.*

*În Țara Galilor, Tristan
Se-ntoarse, așteptând un an
De zile sau mai mulți, ca unchiul
Să-l cheme înapoi... Ci junghiul
Din inimă, să și-l aline,
Tristan, cântând la harfă bine,
Făcu alt viers: al revederii
Cu Doamna, -n faptul primăverii,
În umbra tainicului crâng;
Gotelef în englă, -n graiul frânc
Zis Caprifoiul. – Asta-i, făr'
De dubiu, purul adevăr.*

După cum vezi, fragmentele absente n-au mai fost marcate prin croșete [...].

L. Și vorba, promisă, a lui San Francesco?

Ș. „E [...] sappi que la cortesia è una delle proprietà di Dio.”
[Adică: „Află că una din însușirile lui Dumnezeu e curtenia.”]

L. Te întrerup, din nou, ca să constat că, de când vorbim despre iubirea curtenească, îmi trimiți diverse *youtub*-uri cu muzică medievală. Le ascult și am o ciudată senzație de întoarcere în timp, una de depășire a limitei spațio-temporale, – cu sunete, când blânde, când săltărețe, care, trebuie să recunosc, nu îmi dau mai deloc fiori. Este, însă, o taină greu accesibilă, în zilele noastre, acest acompaniament de alăută, viellă sau theorbă. E cam ca senzația de *déjà-vu*: bruscă, neclară, stranie.

Ș. Mă bucur că ești sinceră când îți exprimi inaderența la această muzică „bizară”. Mă amărăsc, însă, puțin, că lungimile de undă, ale noastre, nu coincid întotdeauna.

Să facem un pas în urmă, dragă Lia, începând, cum e firesc, cu începutul.

Înainte să-ți trimit *youtub*-ul cu cântecul, *canso*, intitulat, după întâiu-i v(i)ers, *Languan li jorn son lonc en may*, aparținându-i Prințului de Blaye, Jaufre Rudel anume, – îți trimisesem prima-i strofă, într-o traducere ad-hoc (pe care am citat-o anterior):

*Când ziua-i lungă-n luna mai
și am, de tril de păsări, parte, –
cum ele tac, aminte, vai,
mi-aduc de doamna-mi de departe;
și inima-mi, atunci, suspină,
iar tril și floare de-albăspină
îmi par mai reci ca un omăt.*

*Voi fi făcut un pas în Rai
Trecându-i pragul de departe,
Ca pelerin sărac, în strai
De in, iubirii-mi de departe,
Și cu toiag, cam către cină,
Când ea-mi va fi,-n sfârșit, vecină,
Cu toate că-i departe-hăt.*

*Ci i-aș făgădui un trai
Ferice Doamnei de departe,
Credință,-n gând și prin viu grai,
Jurându-i Doamnei de departe,
Iar gura-mi ce acum suspină,
De dulci cuvinte ar fi plină, –
Când fi-va să i mă arăt.*

*De-aș vrea să-l uit, s-ar ține scai
De mine-amoru-mi de departe;
Ce pot e să visez, încai,
Că am să plec, cândva, departe, –
Călătoria, însă, lină
Nu e, ci de primejdii plină,
Încât cu vise nu mă-mbăt.*

*O altă dragoste să n-ai,
Îmi spun, decât cea de departe,
Pentru că nu-i niciuna mai
De preț decât cea de departe, –
C-aș vrea ca oastea sarazină,
Pre ambii,-ostatici, să ne țină
Făr' de-a ne-ntoarce îndărăt.*

*Dacă mi-a fost de Domnu,-n Rai,
Ursit amoru-mi de departe,
Fie să-i dea și chip, și grai
Iubirii mele de departe,
Iar eu să cred că-i o grădină
Edenică, dar fără vină,
Livada-i plină de pomăt.*

*Mă fac de-orice amor nisnai,
Altul decât cel de departe,
Căci altul nu știu mai dihai
Decât acela de departe;
Ci inima-mi în van suspină
De-o dragoste de care-i plină
Și-n care n-am să mă desfăt.*

*În van se zbate și suspină
De-o dragoste ce nu m-alină
Și-n care n-am să mă desfăt.*

Or, după strofa amintită, a apărut și *mail*-ul tău...

L. „Da, ascult muzica trimisă, cu interes. Ea vine de departe și îmi induce senzația unei vieți anterioare.”

Ș. Exact; și, pe cât cred, adevărat. Numai că sintagma „cu interes” m-a pus pe gânduri. Ți-am (pre)simțit rezerva...

Fără legătură cu muzica, apoi, mi-ai trimis, într-o ghirlandă de trandafiri (cu, pentru mine, gust de zmeură și mure!), mesajul următor...

Iar când viața vă va face să vărsați o lacrimă, gândiți-vă, seniori, la
dulcea durere care i-a prins în mrejele ei.

Au trăit, au murit, dar mai presus de toate s-au iubit...

Și, dedesubt, între paranteze: (*Ghici chicitoarea* [sic] *mea!*)

Dacă e vorba de o „chicitoare”, cred că țineai să mă parafrazezi:
„Ghici, ghici, ghici,/ Ce e aia kitsch?”, – făcând, printr-asta, o aluzie
malițioasă la gustul îndoielnic, azi, al unui text ajuns, cu vremea,
anacronic.

Dar dacă-i vorba de o „ghicitoare”, mă provocai să identific
textul din care va fi provenit acest citat.

Ceea ce mi-a suscitât răspunsul: Nu știu exact din ce romanț
provine fraza înghirlandată-n flori de roză... E, evident, un epilog,
unul de tipul șablonard (mai precis, *topic*), al oricărui *roman*
d'amour... L-aș fi putut brodi și eu; l-ai fi putut broda și tu!

Procedând, apoi, detectivistic, ți-am scris, într-un alt *mail*,
cvasiezitant, *Tristan & Isolda?*

(Adăugând, în paranteză, cum că eu n-am prea citit în românește
asemenea istorii medievale, ci în variante franțuzești modernizate.)

Mi-ai confirmat pe seară, telefonic, că presupoziția-mi era
justă.

M-am bucurat; și, ca să facem haz, ți-am spus că Pintilie,
regizorul de film(e) după care nu mă prea omor, avea de gând să facă
unul cu acest titlu savuros: *Trist an și solda-i mică!*

L. Iată, cum trecem de la una la alta...

Ș. Nici nu-i de mirare cu un divagant ca mine. Nu mi-ai spus
tu, odată, că, oarecum, vorbind/scriind, proustianizez?

Să revenim la Pintilie, însă.

L. Am văzut, bineînțeles, câteva filme în regia lui, *zoom*-uri
cinematografice ale râsu-plânsului caracteristic nouă, iar, uneori,
exerciții de introspecție ale memoriei vinovate...

Dar de ce nu-ți plac filmele pintiliești?

Ș. N-am zis că nu-mi plac, ci că nu-mi *prea* plac. Probabil, am exagerat puțin: peliculele întregi, ca *Reconstituirea* (un, după unii, *nec plus ultra*, până astăzi, al filmului autohton), apoi secvențe, scene dispartate, unele fraze memorabil de stupide („Dom’le, americanu-i ăl mai prost om de pe pământ!” – citez, firește, aproximativ), ș.c. Să nu-l uit pe regizorul de teatru. *D’ale carnavalului*, de pildă, va fi fost un veritabil *coup de maître*.

L. Când ai văzut piesa?

Ș. Cu vreo doi ani înainte de a te naște tu!... Dar începuseși să vorbești de filme.

L. Mie, unele filme ale lui îmi plac nu doar în sine, ci și, mai cu seamă, pentru rolurile pe care le fac unii actori: este cazul lui Gheorghe Dinică din *După-amiaza unui torționar*. Un altul care mi-a plăcut este *Un été inoubliable*, după capitolul *Salata* din romanul *Cronică de familie* al lui Petru Dumitriu...

Ș. Cu domnul tovarăș Petru Dumitriu, m-ai cam pierdut de client! Acest *enfant gaté* (ajuns *gateux*, pe vremea primului Iliescu) al regimului tovarășului Dej deformează, până la grotesc, istoria României... burghezo-moșierești, suta de ani dintre capitolul *Davidă* și ultimul al planturosului roman. Nu crede în ce scrie, motivu-i fiind de ordin strict ideologic. Pentru că se complace, din snobism (cam ca, în *Scrinul negru*, Călinescu), numai în mediile aristocrat-mondene, el, ca să-și facă opul publicabil, falsifică, desfigurează, înjosește. Talentul său de balzacian târziu (și întârziat) e mai presus de orice îndoială. Dar falsul istoric e flagrant, iar stilul, finalmente, monoton: nicio surpriză în destinul, liniar, al personajului schematic, care nu face alta decât, cu propria-i lume, să decadă.

În primii ani postdecembriști, trei-patru critici au făcut un *engouement*, ba chiar un cult, pentru acest roman gros și grosier, ca și pentru locuitorul orașului natal al lui Verlaine...

Luat de val, ca și dintr-o ranchiună mai veche antiindigenă, domnului Pintilie, *Salata* l-a făcut să-i lase gura apă...

Altminteri, în *De ce trag clopotele, Mitică?*, avem de-a face cu un fenomen de ordin, dacă vrei, bovaric. Regizorul, ce suferă, pesemne,

că aparține unei culturi vernaculare, ține să-l „rusifice” oleacă pe... mozartianul Caragiale. El emulează când cu Gogol, când cu Tarkovski, când cu Dostoievski, – astfel făcându-se că „frizăria model” a lui dom’ Nae Girimea este plasată într-un mediu ce-adeuce cu „Zona” tarkovskiană... De aici, marasmul, plus vacarmul (absent cu totul din Tarkovski, care cultivă șoapta și tăcerea).

L. Într-adevăr, filmele pintiliești sunt, dacă nu prea mult, destul de zgomotoase.

Ș. „Zgomotul”, vorba lui Emil Cioran, este „urmarea imediată a păcatului originar”. Ceea ce, pe lângă că-i frapant, pare a fi și foarte just (iar... zgomotangeala pintiliescă pare a evoca infernul în care am trăit și mai trăim.)

Altminteri, nu-i tăgădui reputatului regizor, se înțelege de la sine, inconvertibilul aport la filmologia autohtonă, chiar străină. Numai că filme ca *Balanța*, bunăoară, inversosimil și rocambolesc, ar trebui, de răul vacarmului, subtitrate.

L. Așa cred și eu... Dar, apropo de *Trist an și solda-i mică*, – tu când ai început să simți cuvintele ca pe niște delicate jucării ale minții?

Ș. Altă întrebare de baraj! Pentru că ea implică, pe lângă introspecție, o anamneză dificilă, pe care, iată, mă silesc s-o fac.

Firește,-n cea mai fragedă pruncie, după ce ieșisem din faza de lalație și deprindeam acum, fără să simt, fatal-natalul idiom (*hamo* – susținea mama – fiindu-mi primul pseudovocabul: o onomatopee ce desemna un câine), nu stăpâneam, ca toți copiii, limba, ci-mi era, ea, stăpânul absolut.

Perioadă plină de confuzie, din care nu-mi aduc aminte mai nimic. Cuvântului îi preferam, oricum, alt gen de sunet: clinchetul, să zicem. Am fost și eu clinchetitor, ca, între alții, Călinescu: „Lumea suna frumos. Făceam țimbal/ Din lingurițe, tăvi, pahare, cești...” Vesela de cristal mă fermeca prin muzica-i idiofonă, iar Crăciunul va fi fost (și a rămas) clopoțel și clinchet argintiu.

Apocalipticul bombardament „aliat” din aprilie ’44 a fost, desigur, șocul ce m-a trezit la viață. La una mai conștientă. De-atunci

datează primele-mi aduceri aminte combinate cu o pseudomemorie, ce era... opera celor adulți din jur: îmi amintesc sau mi s-a povestit? Sau, mai degrabă, amândouă. „Ce faci când vin avioanele?” mi se spunea; eu mă trânteam, automat, pe burtă.

E sigur, însă, că o seamă de cuvinte le știu din epoca aceea. Unul era *pipotă*, de pildă, din care făceam, cred, un paroxiton: *pipòtă*, stârnindu-le celor mari ilaritatea. Spun „cred”, căci, poate, nu schimbarea de accent îi va fi făcut să se amuze, ci, mai curând, fizionomia mea, rostindu-l. Un altul era *guler*, – pronunția căruia mă depășea: *guler*-ul era, la mine, *gulel*. Uvula mea, ca și a mamei, a cărei bază de articulație purta o evidentă pecete alsaciană (ea graseind imperceptibil), avea dificultăți cu sonul *r*. Vorba ei: „mă doare gâtul când spun *brean*!”. Prin ce metamorfoză, nu știu, *smântâanii* laptelui, peliculară și ridate, inamicul căreia eram, eu îi spuneam *lămâie!* Transferam, oare, aversiunea pentru acidul citric asupra acizilor grași cvasiinsipizi? Lămâia, astăzi, o accept; smântâna, nu.

Ceea ce nu puteam să înțeleg era, pe-atunci, omonimia. Mama avea două prietene cu un același nume: *Coca*. Mi se părea cu totul scandalos. Atunci, una fiind smeadă, cealaltă cu ten deschis, au devenit una *Coca* neagră, cealaltă *Coca* brună (ca Isoldele faimosului romanț!). Și mai greu de acceptat era, pesemne, faptul că pe cele două le chema ca pe aluatul pâinii: *coca!*

(În paranteză fie spus: unul din colegii Cocăi negre îi va fi făcut o epigramă, – de care-aveam să aflu mai târziu: „Când începe-a bate vântul/ Și se-ntunecă pământul,/ Iese la plimbare *Coca*/ Albă ca o... cafea mocca!”)

Pe la vreo trei ani și ceva, aveam să fac o asocieră între magnificul cucui (un chist sebaceu, de fapt, sau un lipom) din fruntea lui dom' Petcu, pantofarul, pe care-l vizitam cu Buni, și cuiele-i mici ținute-n dinți, – astfel că un *cucui* era ceva *cu cui!*

Prin clasa a II-a, la primară, când începusem să citesc din veselul Alecsandri sau din Coșbuc (pe care îl scriam *Cojbu*c, – plăcându-mi pentru ritmu-i metronomic), mă intrigau două secvențe, și anume: „Plecat-am nouă din Vaslui/ Și cu sergentul, zece” și „Trei, Doamne, și toți trei” În primul citat, nu sesizam că-i vorba de o adițiune: $9 + 1 = 10$, crezând că pe sergent îl cheamă... Zece! Al doilea mi se părea greșit gramatical: vocativul „Doamne”, pentru mine, fiind un nominativ, în care caz corect era: „Trei doamne și *toate* trei”.

(Acest „toate trei” îmi amintește de o notație din jurnalul lui Hugo, prin patul căruia,-n aceeași zi, trecuseră trei actrițe, venite la maestru în vederea obținerii cutărui rol, – acesta ultim consemnând pățania, în terfeloaga lui, cifrat: „Todas las tres”!)

După un an de rusă, într-a V-a, am dezlegat, singurul din clasă (mă laud și eu cu mai-nimic!), două șarade din manual (de tipul celebrei – altădată? – BAIA-ZID POARTĂ FES).

Una consta în, separată, litera **O** majuscul + imaginea unui oraș = imaginea unei grădini? Or, **O** + город („oraș”) = **o** город („grădină”).

Alta, dintr-un 7 + litera я minuscul = imaginea unei familii luându-și masa? Or, 7 (семь, în rusă) + я (citește „ia”) = семья („familie”).

Mi s-a acordat, pe loc, un 5, acesta fiind în anul una mie și cin’zeș’trei, îmi pare (!), echivalentu,-n școala românească, după model rusesc, al notei 10.

În fine, cam tot pe vremea aia, am compus și un logograf (cu, din păcate, un cuvând stâlcit):

estradă

stradă

tradă

radă

adă

dă

ă

Din păcate, *tradă* voia să fie *trudă*; numai că nu era!

În plus, „etimologizam” după ureche, grație cutăror paronomasii: *greva* de la *Grivița*, de pildă, având, în mintea mea, origine comună. Noroc că nu știam, atunci, că *griv* e numele unui *pepit*, (melanj de alb și negru, – cum e și șahul nostru), căci *Grivița*, *roșie* fiind de la o vreme, m-ar fi făcut să cred că roșu-i *griv*!

O altă „etimologie” bazată pe un cvasiparonom era aceea dintre *marțișan* și (pronunțat, căci scris, *alla tedesca*, de către cel ce-mi dădea lecții de pianoforte) *Parzifal*!

Mai mic, în vârstă de vreo șase-șapte ani, când se punea de primul Cincinal, similitudinea acestui termen cu numele de *Cincinat* (Pavelescu, bineînțeles), rostit de-o „tanti” (dimpreună cu epigrama aferentă), mă va fi uimit peste măsură... Așijderi, în aceeași vară,

aceea dintre unu' Lenin și Lenny, o... contemporană din vecini, cu care jucam un joc (cel mai senzual!) al întregii mele existențe... L-am mai istorisit cândva.

L. Poți să mi-l povestești și mie?

Ș. Bineînțeles.

Dar nu mai înainte să-ți semnalez o altă paronomasie: aceea dintre numele conspirativ al ctitorului lagărului roșu de celui și, recentisimă, „comeata” care, cică, ne-a pus gând rău, așa-zisa Elenin!

Cât despre jocul amintit, am să ți-l reproduc întocmai. „O văd, din poarta casei, pe Lenny, Lenny Folzer. Are un dres elastic, tip Spielhosen, mulându-i-se *bleu marine* pe bronzu-i de nemțoaică brună. Lenny e lină, lenitivă și leneșă ca propriu-i nume. Idila noastră se rezumă la lentile lăsări pe spate în, umed-cald, mormanul de nisip, rămas, de la zidari, la noi în curte. Este un joc tulburător, mai misterios decât acela al trecerii, de unul singur, printr-un obscur tunel de plăpumi, aerisindu-se pe sârmă... Ne lăsăm unul în matrița, friabilă, a celui alt; ne *decupăm*, unul pe altul: căușul ei, tiparul meu, concavitățile formei noastre, – ca o premască funerară.”

Cum bine vezi, a existat și-n viața mea o Lenny, ca și-n cazul lui Camil sau Sebastian!

Dar să revin la întrebarea ta: nu mai știu, cu exactitate, când am „început să simt cuvintele ca pe niște delicate jucării” mentale.

Oricum, de la „confuziile” acestea până la „holorime”, bunăoară, nu e decât un pas.

L-am făcut, e drept, „vingt ans après”, în iarna lui '70, când, tot bolborosind în minte, întâia-mi holorimă, și anume:

*Doamne! Cu Pan, glicine, galeși,
rup și serafii (nea zăcând).
Rup și se rafinează, – când
doamne, cu panglici inegale, -și*

*descoperă un ser afin
la maladie. Azaleea
la mal adie. Az', aleea
descoperă un serafin. –*

mi s-a părut că-mi pierd uzul rațiunii! Ca și al graiului, se înțelege.

(Am rămas, realmente, mut atunci când Mircea Cărtărescu, la o ceremonie de premiere, a recitat-o fără greș!)

A, să nu uit: prin clasa a VI-a, n '54, am inventat o scriere secretă. Numele-i era *wessex*, – după unul dintre vechile regate ale Engliterei prenormande, cum tocmai învățasem la istorie. Din aceeași sursă, știam că *sir* Arthur Evans, faimos arheolog englez, nu-i va fi dat de cap „cretanei A”.

M-am gândit, atunci, că nu doar Creta (această insulă solubilă în apă, – tot astfel cum Bhutanul e un regat gazos!), ci și creta noastră sau grafitul, la rându-le, pot să secrete indescifrabile, secrete scrieri.

Alfabetul, pe cât mai țin minte, consta din pătrățele în care erau înscrise cercuri, diagonale, puncte ca la zar și alte semne, atât de complicate că nici eu nu-l voi fi putut utiliza fără să mă uit pe o fițuică pe care literele wessexiene își aveau echivalentul, fiecare, în câte-o literă de-a noastră. *A* era pătratul ca atare: □.

În câteva zile, acest *wessex*, încăpând pe mâna a prea mulți, am pus la cale, cu un prieten, apariția unui alt *wessex*, *wessex 2* (un echivalent, în capul nostru, al cretanei lineare A).

În toiul unei ore de științe naturale, prietenul îmi cere permisiunea să-l inițiem și pe un terț în *wessex 2*. Bilețelul scris de el, anume „Domnule consilier, îi putem da și lui Florin Cucă alfabetul?”, cade în mâna profesorului nostru, care, din ziua aia, avea să-i spună prietenului meu (fie și dacă *eu* eram, cum rezulta și din hârțoagă, adresantul) numai și numai „domnu' consilier”.

L. Simt cum „îmi fug pionii de sub picioare”, dragă Șerban. Ai încercat să cânți vreodată cuvintele?

Ș. Eu mi le „cânt”, într-adevăr, în cap. Alții (ca trupa Phoenix sau ca Mihai Vîrtosu, compozitor cu mult talent, dar fără țuțeri guralivi) mi le-au cântat la propriu, dându-le glas în public. Am mai avut și alți... jongleuri (în sens, desigur, medieval).

Despre cei dintâi s-a tot vorbit; despre Mihai Vîrtosu, prea puțin. Or, el mi-a pus pe muzică, în '86, interpretând-o și la Ateneu (prin intermediul unui sextuor), mica-mi poemă möbusiană, *Placă (puțin) defectă*:

Tot un joc al minții este și romanul tău palindromic *Roșul ușor e rozul iluzor*.

Nu ai vrea să-mi povestești cum ai găsit acest titlu și de ce „palindromic”?

Ș. Palindromic – fiindcă palindromul e un vocabul reversibil, cam ca paradoxalul râu al amintirii, zis Retentio, cursul căruia e unul în amonte și în aval, concomitent.

Orice cuvânt are un început, o parte mediană și un fine. Între început și fine, se consumă, rostindu-l, o durată mai lungă sau mai scurtă. Chiar și un cuvânt monosilabic își are propria lui durată, – infinitesimală, dar *durată*.

Sunt și termeni cărora le uiți, până le termini, începutul: *Honorificabilitudinitatibus*, de pildă, – pe care doar Vasile Leac, concitadinul tău și bunul nostru prieten, îl știe și trezit din somn; ca și, în principiu, comedianții distribuiți în rolul lui Costard din piesa lui Will, *Love’s Labour’s Lost*. De amintit și *Hippocampelephantocamélos* din *Cyrano de Bergerac*.

Dar ce sunt toate acestea pe lângă monstrul teuton *Donaudampfschiffahrtsgesellschaftsraddampferkapitänskajütentürsicherheitsschlüsselhalter!*?

Nu-l citez, firește, din memorie...

L. Vrei să mi-l traduci?

Ș. Mai bine-zis: să-l descâlcesc? Aproximativ: „port-cheile ușii de siguranță a cabinei căpitanului vaporului Companiei de navigație danubiană”!

De ce invoc asemenea cuvinte? Pentru că, printr-a IV-a, cu alt prieten, căutam, în română, unele foarte lungi. Mult timp, pe primul loc, va fi fost enesilabul *contrarevoluționarilor*. După un an, un foarte bun profesor de științe naturale, Stoescu, improvizat în dascăl de română, ne-a oferit decasilabul (mnemotehnic) *Gohugea-slabulongpecuta*.

L. Și ce semnificație are?

Ș. Uite, despărțindu-l în silabe: *Go-hu-ge-a-sla-bu-long-pe-cu-ta*, obținem ordinea și numele, prescurtat, ale migratorilor dinspre

Est: goți, huni, gepizi, avari, slavi, bulgari, longobarzi, pecenegi, cumani, tătari.

Oricum, cuvântul *este* timp, se desfășoară-n timp, ca orice sunet.

Fiind reversibil, palindromul pare să facă reversibil timpul însuși.

Pare să, fără să-l facă propriu-zis, – acesta, timpul, fiind liniar și, mai ales, unidirecțional, fapt de natură să ne angoaseze.

În *Roșul ușor e rozul iluzor*, încerc să dau impresia că timpul nu mai curge, că poate fi parcurs „ușor”, fie și dacă „iluzor”-iu doar, și dinspre ieri spre mâine, și dinspre mâine înspre ieri.

Vasile Elisav, Nora Aron (nu atât personaje, cât nume, simple nume), ca și data însăși a acțiunii: 20.02.2002, sunt palindromice și, *eo ipso*, reversibile ca însuși timpul, – ca *timpul cărții*, vreau să zic.

Or, asta se poate numai *pe hârtie*, li se întâmplă unor oameni *de hârtie* (de unde și excesul citatului livresc), în pură ipoteză și ficțiune, ca într-o poezie *Eye-rhyme*, adică „rimă pentru ochi”, a mea:

*Un om de hârtie
schia pe o pârtie
(și ea, de hârtie):
n-avea altă pârtie*

*de schi decât pârtia
cea cum e hârtia
de albă; iar pârtia
foșnea ca hârtia*

*când scrii (ca pe-o pârtie,
pe alba hârtie)
că „scria, pe o pârtie,
un om de hârtie”.*

Altminteri, în palindromanul meu, care-i într-adevăr, cum spui, un „joc al minții”, timpul (la modul ipotetic, evident) nu poate fi nici, baremi, reversibil. Căci însuși palindromul, adică *dus-întors*-ul, petrece-se *în* timp. Timp ce, aici, e, mai degrabă, static, un timp care *bâlțește*. Clepsidra, ea, e reversibilă oricând, numai că,-ntr-însa,

timpul, în chip de nisip sau apă, curge. Clepsidra pare, astfel, o emblemă a unui timp repetitiv sau circular, al cărui fiecare ciclu nou are loc, însă, tot în timp. Oricum, în cartea mea, rău înțelesă, în care pagina dintâi cu cea din urmă coincid, ar sta sub semnul unui timp mai curând ciclic, decât „reversibil”.

Cât despre *roz* și *roșu*, altădată...

Spune-mi tu, acum, câte ceva, despre roz și roșu, – sau despre orice altă culoare, dacă vrei. Mi-a plăcut mult expresia ta „curcubeu neconvențional”...

L. Ție îți plac mult culorile, aș zice poate chiar mai mult decât mie. Spun asta pentru că adesea îmi scrii/trimiți mesaje colorate după stările pe care le ai. Nuanțele de roșu-roz te caracterizează, iar uneori, verde și albastru.

Ș. Nici tu nu prea faci altfel, dragă Lia. Ne scriem, ambii, cromografic, în funcție de „stările” ce le avem (ca Macedonski,-n manuscrisul cerneluit pluricolor al unei cărți scrise-n franceză, anume *Le Calvaire de feu*). Eu, îndeobște,-ți scriu cu verdele speranței, – chiar dacă nu prea agreez culoarea... Apropo, deunăzi ți-am scris cu maroniu: „Gânduri bune,-n rânduri brune: scânduri cu, pe ele, rune!”.

L. Iubesc roșul, dar mă îmbrac în negru; îmi place alb, dar aleg bej; întorc capul după galben, dar îmi lipsește din dulap cu desăvârșire; port brățări din argint patinat, dar ador auriul; mă atrage ametistul violet, dar aleg mai degrabă malachitul verde sau lazuritul albastru.

S-ar putea să te supăr puțin, dar mă tem de viul culorilor. Decât să greșesc, mai bine „închid” ochiul culorii și ies față curată.

Ș. Bine zis: *față*. E sinonimul lui *culoare*. Când chipu-ți trece din verzui în stacojiu și din stacojiu în galben palid, înseamnă că *faci fețe-fețe*...

L. Îmi place însă curajul țișăncilor: mă opresc uneori și le privesc, îmi împrăpătează privirea și mă fac să zâmbesc.

Îmi amintesc sacourile tale, spectaculoasele tale sacouri, roșu-baroc, galben-pai, *gris souris* din catifea reiată, sau *couleur brique*, cu o rozetă la rever, de aur, – pe care le porți în diversele ocazii; sau ceasurile tale asortate la fiecare sacou.

Ș. Vezi să nu uiți ochetii mei de soare!

L. Tu nu te temi de aceste combinații și chiar îți ies... Cum așa?

Ș. „Îmi ies” pentru că... ies din casă rar. Am gaz, adică timp, de „ars”, de... *ars combinatoria* vreau să zic.

Știi, poate, poezia mea, *The Blue Boy*: „Puteam să fiu un dandy brit/ pe vremea unui rigă George...” E vorba, bineînțeles, de George al III-lea, cel dereglat mintal, în asfințitul căruia a strălucit „regele modei”, – tot George! – Brummel.

Nici gând să mă compar cu el: nu port, după cum știi, cravate; și, fie și dacă aş purta, nu mi-aş petrece ziua la oglindă, până mi-ar ieși un nod magnific!

Când am de lucru, sunt un semiboschetar; nu scriu, ca Machiavelli sau Buffon, în strai de gală sau, la mâneci, cu impecabile manșete dantelate.

L. Eu te știu numai pus la punct.

Ș. Pentru că mai ies, și eu, în lume; sporadic, și cu tine. N-aș putea să te fac de râs, – mai totdeauna *fashionable*, cum ești.

În rest, culorile îmi plac pentru că, uneori, pictez. Desenator de nota 6 (caietul de desen al meu, la școală, era *job*-ul mamei), sunt, cred, un colorist destul de bun.

Cât despre poezia mea, s-ar putea spune, poate, ceea ce spune Călinescu despre a unui mare manierist: „Poezia lui Adrian Maniu, deloc descriptivă, exală un puternic miros de vopsele.”

Cu toată modestia, adaug că a mea e, -n plus, și muzicală, cum nu prea e a cestuilalt. Este o simplă constare, ce nu implică niciun verdict axiologic.

Întorcându-mă la rugămintea mea mai veche, și anume „spune-mi ceva despre culoarea” x sau y , nu făceam decât să le *hipostaziez*, – cam ca Bacovia, bunăoară, unde culoare e un *ce în sine*: „când fâlfâie pe lume violetul”!

Iată de ce (cum am mai spus), citindu-l, îmi înfășuram în țiplă mov becul puternic al veghezei [*sic!*]. („Vegheză” e un calc, după *veilleuse*, al lui Ion Vinea: „Veghezele de roze ard în sera/ Ce te-a primit pe umbre de parfum...” – vocabul care ne-ar scuti de imposibilul *veioză*; la fel de imposibil ca *foietaj*, să zicem.)

Hipostaziind, însă, culoarea, excludem dificilul exercițiu combinatoriu coloristic, ce e examenul bunului nostru gust: o țoapă se pavoazează, uitând să se îmbrace! Apoi, plăcându-ți numai o culoare e similar cu a privilegia, ca muzician, un singur sunet: *sol*, să zicem. Nu-i mai puțin adevărat că pasiunea pentru o culoare include nuanțele sau semitonurile ei. Tot astfel cum un muzician iubește nu atât un sunet (solitar), dar o tonalitate, un „acord”, – ceea ce e cu totul altceva. Unui Erwin Fischer, bunăoară, tonalitatea *fa* major, care-i era dragă, pe cât cred, îi evoca de-a dreptul apa!

Ai remarcat că-mi plac culorile: așa e. O carte care-mi place mult este *Die Farbenlehre* a lui Goethe, – potrivit căruia culorile ar fi „pățimiriile luminii” (albe).

De aici, aceste versuri ale mele, care-l reconciliază, cu tot riscul, pe Goethe cu Newton, vreau să zic: cu „discul” său: „Dacă,-n fiecă culoare/ pătimește albul pur/ al luminii, – în paloare/ mântuirea e, și-o jur!!! Șapte, benzile, la număr,/ au un singur alibi: dacă o rotești pe umăr,/ newtombrela va albi.”

Măsura maximă a propriei mele cromofilii (asupra căreia ai zăbovit puțin) se află într-o altă poezie, – pe care, dacă nu sunt prea obraznic și cu acordul tău, o reproduc:

*E fără noimă lumea, dacă n-o văd sub unghi
cromatic, – nù am, însă, spre-a-i da puțină farbă,
ochelari verzi, cum caii ce,-mi spune un străunchi
al meu, îi poartă pentru-a lua paiele drept iarbă;*

*nici ochelari cu două lentile: verde-roșie,
prin care vezi, îmi spune un văr, în relief;
am, însă, un geam roșu prin care stofa roșie
se face-aproape albă, – și,-n ramă de sidef,*

*un lornion prin care privești tanti Lory
la teatru,-n tinerețe, – al cărui obiectiv
ciobit provoacă jocul mirific al culorii,
dacă te uiți, pe soare, prin circularu-i tiv...*

*Nimic nu se compară cu geamul galben, însă,
prin care-o suprafață de-un metru, sub un flux
de-un lumen, își sporește lumina,-n zarea plânsă
a ploaie sau ninsoare, cu, cel puțin, un lux.*

Lia, tu ce culoare-mi dăruiești? Dacă nu știi pe care, îți spun eu:
dă-mi în dar rozul alburii al îngerului visat de tine, când erai copilă,
într-o noapte...

L. Dacă ții neapărat, ți-l dărui:

**într-o noapte mi-am visat îngerul. roz-alburiiu m-a
privit o vreme și l-am privit. avea trup de abur și aripi
de lumină. eu imobilizată în vis el dând pe dinafară.
mă învăluiseră. gură nări și urechi îmi erau inutile. la
plecare m-a sărutat pe cerul gurii. nu mi-am deschis
buzele. îl mai simt și acum**

Ș. Îți mulțumesc (adăugând că eu am colorat, fără a-ți cere voie,
textul). – Roz-alburii este, așadar, aura a cel puțin un înger! Aura sau
mandorla lui, căci nu e vorba doar de nimb, ci de întregu-i „trup de
abur” cu, în umeri, „aripi de lumină”... Abur, aur, aură, – a ta, ce
culoare bănuiești că are?

L. Până să-mi fac un test la îndemână, credeam că orice aură e
aurie (galbenă, poate), dar răspunzând la niște întrebări, am aflat că
am aură roșie, culoarea „corpului fizic, a inimii și a întreg sistemului
circulatoriu”, și că aura mai poate fi galbenă, albastră și verde.

Ș. Mai e și aura violet, ultima dintre ele, a spiritualității. – Cât despre *roșul* (tău), acesta este, după, să zicem, Valéry, „culoarea vieții substanțiale”. Aura îngerilor e, oricum, mai roz...

În cazul că angelitatea ar fi, să zicem, una-n cheie *Yin*; a cărei caracteristică e *roz-ul*, acest *dilutus rubor* „roșu stins”, – căruia vernilul, verde palid, pare a-i fi complementară în, exclusiv, orizontala/întinderea mundanității.

Altminteri, însă,-i tocmai rozul corespondentul veritabil al auzuriului (*bleu ciel*). Că fie albul, fie apa (prin definiție, incoloră) participă, ca diluanți, la respectivele „pasteluri”, la „acuarelele” acestea, se înțelege de la sine: prin *vernil* (*vert Nil*) transpare Nilul, iar prin *albastrul* nostru, *albul*, – semnificația latinescului *albaster* nefiind alta decât tocmai „blanchâtre”, „weisslich”, „candicans”.

Or, e chiar „alburiul” ăsta, culoarea unei transcendențe (limfatice, spectrale, vagi) ca idealitate pură, ca maximă impalidare (și reverie vapoasă), ca *trans-alb(aster)*: „outre-ciel” (vorba poetului Elskamp), ca, adică, *ultra-ca(e)ruleus*. Un *dincolo* al cărui „soț” ar fi, *aici*, trandafirul; nu, însă, într-un sens idilic, dar ca o exsanguizare a prea pletoricului roșu, – culoarea, ziceam, a „vieții substanțiale”.

L. Pentru că a venit vorba despre îngeri, spune-mi, ți-ai imaginat vreodată unul mergând pe bicicletă și fluturându-și aripile în vânt?

Ș. A avut grijă să o facă, acum vreo 23 de luștri, unul dintre ilustratorii, E. Tilly, ai publicației amintite mai sus, *l'Illustration* (cf. N° 2692, 29 septembre 1894, p. 260):

E adevărat: nu este înger, ci îngerăș, un *putto* pudic și apter, dar, orișicâtuși, biciclist.

Nu știi, în rest, de n-a făcut-o și Cocteau, amator de îngeri pedaliști, aripile cărora sunt, însă, de rândunică, nu la umeri, ci la talpă, ca acelea ale lui Mercur: „Hirondelles, oiseaux attachés aux pédales.”

Or, dar să rămână între noi (!), *pédale* mai e și numele,-n franceză, al invertitului (de regulă, pasiv).

Să mai adaug că, în Hexagonia, jandarmilor cicliști, în șa, cu fulgarine negre ale căror pulpane fâlfâiau de zor, ca ale lăstunilor, în aer, li se mai spunea și *hirondelles*.

Altminteri, îngerul pe bicicletă, cu aripile-i fluturând în vânt, cum spui, e o imagine filmică îndeajuns de insolită, onirică sau suprealistă.

L. Încă de pe când aduceam cu îngerășul lui E. Tilly, datorită vârstei și zulufilor blonzi, bicicleta m-a provocat mereu. Era un mecanism care mă uimea prin faptul că nu-mi puteam explica defel cum, având doar două roți, poate circula fără să se răstoarne; mi se părea că odată pornită, nu mai poate fi oprită. Nu pricepeam deloc rolul celui care pedalează.

Tata avea o bicicletă de proveniență rusească, *Україна*, mare și neagră, și nu se punea problema ca eu să o „încalec”. Era atât de grea încât, atunci când o plimbam puțin, trebuia să o aplec peste mine.

Într-una din zile, după mai multe „plimbări” pe lângă ea, am „încălecat-o” prin grădină, convinsă fiind că voi cădea și că iarba ar mai putea amortiza căderea. Locul ales era cel mai nepotrivit cu putință, pământul grădinii fiind moale și umed. Asta s-a și întâmplat, dar am știut doar eu; iar acum și tu. Acea a fost prima mea bicicletă, pe care, mai apoi, am pedalat multă vreme.

Apropo de bicicletă: tu, la ce vârstă ai avut-o pe cea dintâi?

Ș. Prima a fost, cam pe la șapte ani, a tatălui meu: o *Csoda*, parcă, de ocazie. Într-o noapte, i s-a și furat din curte. A fost recuperată după trei-patru zile. Fără ea, tata ar fi fost... orfan; nu că era un fan al bicicletei, dar vizitele la pacienți și drumul zilnic la spital erau greu de făcut, firește, în lipsa unei biciclete.

Culmea este că,-n adolescență, învățase să conducă un *Peugeot*, apoi un *Citroën*, ambele nou-nouțe. Pe primul, bunicul meu avea a-l face cadou de nuntă unui fin; în anvelopele celui de-al doilea,-n garaj, aveau să-și slobozească rușii kalașnikoavele, în '44. Fără pricină, așa, din simplă joacă. Mi-l mai aduc aminte pe butuci și ocupat cu anasâna de găini, în curtea păsărilor, unde eșuase.

Pe la zece-unsprezece ani, mi-a cumpărat și mie un bicluc: un *Turist* albastru, cehesc, de semicurse.

Am devenit ceea ce tata nu va fi fost: un fan al bicicletei.

În prima copilărie, umblam cu tricicleta; apoi, cu o frumoasă trotinetă, privind cu jind la cele, mult mai repezi, cu mici rotile cu rulmenți, ale copiilor mai amărâți.

Cu bicicleta, însă, intrai în rândul lumii.

În plus, raportul cu acest vehicul este de ordin, mai curând, erotic. O bicicletă e iubită, mai mult decât utilizată.

Altfel, față de automobilul al cărui habitacul strâmt, încapsulându-te, te ține prizonier, ea, ca și sora-i vitregă, motocicletă, sau, mai degrabă, ca și calul, îți îngăduie să evoluezi în aer liber, să-l tai, să-l simți că-ți șuieră-n auz și că te primenește pulmonar, că ești motorizat, dar nu cu totul, – nu ești, adică, un nevolnic într-un fotoliu cu rotile, sclavul unei mașinării mult mai puternice ca tine și, uneori, fatală și ție, și celorlalți.

Se înțelege, nu sunt inamicul mașinii,-n care urc adesea, folosind-o ca pe-o ustensilă sofisticată și comodă, căreia-i ignori însă, din păcate, completamente, mecanismul.

Ce știi eu, în fond, despre mașina pe care o utilizez acum, scriind, zisă computer sau ordinator? Suntem, mai toți, un soi de paraziți ai unor invenții ieșite la lumină din niște minți geniale...

Între computerul la care-ți scriu și mașina, desuetă azi, de scris, e cam aceeași diferență dintre un automobil și-o bicicletă.

Eu am rămas un biciclist, chiar dacă, azi, n-o mai încălesc decât pe cea de cameră, grotescă, parodică și imobilă.

(În paranteză fie spus: „grotescă” va fi fost, pentru Ion Barbu, absolut orice bicicletă.)

De fapt, nu mai rulez pe străzi de când acestea nu mai sunt de circulat de către un vehicul vetust ca bicicleta. Nu-mi place, nici ca pieton, să-mi sufle cineva în ceafă, talonându-mă pe un trotuar îngust, necum să am în spate o mașină neprietenă cu bicicliștii.

Paradisul nostru, al celor pedalând pe două roți, a fost de-a lungul anilor '50, când, în Turnu-Severinul meu natal, circulau, pe străzi și bulevarde, cam șapte-opt vehicule pe oră: camioane, gipuri militare, dube... Un paradis, firește, al penuriei.

Atunci, însă, am fost maestru biciclist.

Atunci, idolii noștri erau doi medici din oraș, plus un țicnit pe nume Scotti Monza, deținători ai unor biciclete de curse, scumpe și, mai ales, ușoare foarte. Schimbătorul de viteze al lor era o încântare.

Atunci, adevărații noștri zei erau Louison Bobet sau Anquetil, ași ai ghidonului în Turul Franței, știuți de noi din *Huma Sprint*, un supliment al oficiosului Partidului Comunist Francez, *l'Humanité*.

Atunci, știam să umflu câte-o roată; să schimb o cameră, o anvelopă, să-i pun petice reci sau calde (asta, nu *manu propria*, ci dând-o la vulcanizat); să-i ung și să-i pun lanțul la loc, dacă sărea; să circul fără mâini sau s-o conduc, nu stând în șa, ci de pe portbagaj, lungindu-mi gambele, pe amândouă, adică ambele, cât se putea.

Plecăm, băieți și fete, la ceasuri matinale, de-a lungul Dunării, spre Orșova cea veche; treceam de Vârciorova, unde fusese granița, cândva, dintre Regatul României Mici și marele Imperiu de la Vest; lăsam în urmă insula umbroasă, cu moschee și smochini, Ada-Kaleh; rulam pe caldarâmul rușevan, apoi pe lungă bandă de asfalt (asfalt mai trainic ca betonul, turnat de către nemți, în antebelic), pe care pneurile fâșâiau odihnitor; intram, în fine, -n Herculanе și ne scăldam în „gheața” Cernii, căci Dunărea ne era strașnic interzisă.

Pe tot parcursul, de altminteri, și, mai ales, de-a lungul fluviului damnat (din cauză de Iosip Broz!), și epoleții vineți, și cei verzi, și cei albaștri tigheliți cu roșu, erau de-a pururi ultravigilenți.

Marea-mi performanță a fost, însă, în ziua când, întorcându-mă de la o fată cu „Trei mușchetarii” împrumut (îi mai citisem în vreo alte trei ediții!), mi-am luat mâinile de pe ghidon, rulând pe bulevardul asfaltat (fost Carol, devenit tot Car[o]l, însă Marx!), cu, în palme, cartea lui Dumas, din care – june cabotin – „citeam”.

Astăzi, cum scris-am într-o poezie:

*La mine-n cameră
pe un biclclu (imobil) de cameră
ce nu mă poate duce nici baremi în cealaltă cameră*

*pedalez & ascult muzică de cameră
gândindu-mă că dacă picamerul (ce se-aude dintr-o altă cameră)
ar avea o soție numele acesteia ar fi picameră.*

În fine, sper că nu ți-am contrariat, cu filobiciclismul meu, automobilofilia, pe care ți-o stimez, desigur, mai ales când știi că, la volan, ai, sub tălpi, 150 km și nu mai știi câți cai-putere!

Dar, fiindcă veni vorba despre cai, fie și, numai, ca HP, spune-mi, te rog, câte ceva despre pasiunea ce o ai/aveai pentru acest nobil animal, – ce, după tine (în *Piele de împrumut*, p. 35), ar fi chiar „paradisiac”: „îmi amintesc aleea ce duce spre rai. s-a umplut de iarbă și lămâiță [...]. nu e timp pentru moarte chiar dacă sunt cai peste tot. albi argintii și roșii...”

L. Da, ți-am povestit despre cai și mă pasionează încă. Dacă m-ai întreba ce-mi place la Palatul Schönbrunn, ți-aș răspunde că mirosul de cal. Ai să râzi, dar îl adulmec oriunde merg și sunt cai în preajmă. Am avut mereu cai în curtea casei de la Roșia. Albi și murgi. Familii întregi, mame, tați și copii. Tata nu cumpăra cai, ci îi creștea, creșteam împreună. Odată ce se năștea un mânz, era luat în primire de mine. Îl răsfațam cu zahăr; de altfel era singurul favorizat, zahărul fiind răsfațul meu, de fapt.

Îmi place agerimea cailor și îi simt. Când mă apropii de un cal, se liniștește, mă lasă să-l ating, să-mi apropii obrazul de pielea lui.

În genere, îmi plac multe animale, dar calul e altfel, cu el cred că aș putea și vorbi, m-ar înțelege.

Mi-e frică însă de șarpe, o frică pe care nu mi-o pot explica. În bestiariul simbolic, doar un singur animal poate concura cu subtilitatea și măreția calului: șarpele, care se prelinge asemenea timpului. Cred că de asta mi-e frică de el...

Ș. Silențios, furtiv, perfid, ca timpul; sinuos și insinuant, ca el. Etimologic, *insinuant* înseamnă „însânuitor”, vorba cutărui pașoptist al nostru: o creatură insinuantă ți se strecoară-n *sinus* „sân”. („Î”-ul din „i” ar fi mai bun, aici!)

Ca să-ți continui asocierea, dragă Lia, a șarpelui cu timpul inclement, sar peste paradoxul lui Arghezi, cum că, adică, șarpele-i un râu ce curge cu izvorul după el (citând din cap, nu mai pun

ghilimele), și mă opresc la șarpele edenic, în urma insinuării căruia, fatale: „et eritis sicut Deus scientes bonum et malum”, s-a petrecut – cu vorba lui Cioran – „căderea-n timp”, a noastră: în timp și într-o moarte!

Timpul nu e numai serpentin, el e șarpele însuși.

Nu, însă, așa-zisul Ouroboros, ce-și mușcă propria-i coadă (emblemă, astfel, a eternei reîntoarceri, a unui timp, adică, circular), însă acela care curge, ne *parcurge*, asemenea timpului unidirecțional.

În rest, oroarea (ta) de șerpi, firească, are și alte explicații, de ordin, mai curând, psihanalitic.

Oricum, nici mie nu-mi plac șerpii (șerpii de aieva, evident, căci, simbolic, ei se bucură, cum știi, de un străvechi și eminent prestigiu, iar ezoteric, șarpele edenic nu este calomniat, ci dimpotrivă); caili, însă, mi-ar fi prieteni buni, de-aș fi trăit, copil sau mai târziu, în compania lor, ca tine.

Ceea ce știi despre superbul cal, e, între altele, că nechezatu-i reprezintă o gamă cromatică, una coborâtoare, – pe care mizantropul Swift (care, prin Gulliver, preferă suava boare cabalină mirosului cu iz uman) o transcrie într-un chip grotesc și absolut impronunțabil: *Houyhnhnms!*

Mai știi că nechezolul ceaușist era o cafea „cu înlocuitori”, în care predomina ovăzul (ce face caili să necheze de plăcere).

Și nu uit că, n-copilărie, după ce fusesem pus călare pe calul de trăsură Puiu, din cale-afară de blajin, și mă speriasem rău de tot (spre indignarea și disprețul mamei, care credea că vietatea de apartament și de etaj, care eram la patru ani, putea sări de-a dreptul în șaua unui cal), – a început să-mi fie mult mai drag, decât cel viu, acela de la șah!

Era un cal nu cu copite, ci cu soclu, negru și bine lustruit, al unui joc de șah *al meu*, – care nu jucam, firește, șah, ci, numai, mă jucam *de-a* (sau *cu*) șahul.

Pe fata de vreo nouă ani, fină a mamei și colocatară cu noi, pe nume Yvonne (de fapt, Ivona) Kivu, ce-mi șterpelise calul, într-o zi, am făcut-o, surprinzând-o în flagrant, „hoță mică și șireată”!

Pentru că jucăm un fel de șah, pe un eșicher imaginar, – dacă vrei să-mi iei (cu tura, cu nebunul, cu pionul sau regina) calul negru, spune-mi-o și ți-l predau numaidecât. Nu te fac „hoță mică și șireată”, nici nu mă plâng că mi s-au luat, vai, caili de la bicicletă!

L. Caii de jucărie mi-au lipsit cu desăvârșire. Sau poate nu, – erau mânjii. Mi-a cam lipsit, altminteri, orice jucărie confecționată; ale mele erau puii diverselor animale (păsările inclusiv), care trăiau aproape în libertate.

Și iată-mă acum în posesia unui cal de șah, care-și are mișcarea în formă de „L”, fiind, oarecum, de partea mea.

Ș. Așa e: inițiala ta e „L”. (A mea, în schimb, e „Ș”-ul serpentin.)

L. Apoi, cel mai bine îi stă în centrul tablei de șah, unde are mai multe „câmpuri” de păscut decât dacă ar sta într-o „curte”, pe margine. Ai văzut cum arată astăzi caii trăgând vreo căruță rățicită pe șosea, printre mașini? Parcă ar fi coborâți dintr-o altă lume și sunt doar în trecere pe-aici.

Ș. Năucitoare observație! Sau, cum se zice astăzi mai mereu (printr-un abuz de ordin semidoct) „suprarealistă” și/sau „halucinantă”!

L. Psihanaliștii au asociat calul cu *simbolul inconștientului* sau al *marelui ceasornic natural*. De vreme ce urmează procesul succesiunii zilelor și a nopților, fiind când alb, când negru, cel alb se ridică la cer și reprezintă *instinctul sublimat*, pe când cel negru este *calul întunericului* și galopează infernal în străfundul ființei noastre.

Ș. În cazul ăsta, trebuie să-ți mulțumesc, căci m-ai „ușurat” de calul negru.

L. Asta o știi doar tu...

În fine, în imaginarul simbolic, dragul meu cal are multe semnificații. Dacă tot am vorbit despre biciclete, mă gândesc la înaripatul Pegas din mitologia greacă sau la calul medieval care era însoțitor în căutarea spirituală.

Ș. Întocmai ca în basme...

L. Caii sunt buni și în vis, dacă îi vei vedea, e semn de bucurie, de prietenie, doar dacă îi lovești sau îi vinzi, atunci îți va merge rău... Asta o știu de la bunica.

Tu, dragă Șerban, nu vei fi crunt ca șahul Ryar dacă eu voi întreba mai mult și voi răspunde mai puțin.

Ș. Voi răspunde eu, dacă-mi îngădui să-mi pun un șir de întrebări. Numai că o voi lua-n amonte, dinspre vărsare-nspre izvor, precum somonul.

Dintru-nceput, am a-ți făgădui că nu voi fi „crunt” așijderi șahului Ryar, beneficiarul marelui talent șeherezadic narativ.

Dar riguros ca șahul, da; ca jocul de șah, voiam să spun...

Cu toate că, într-un sonet „bilingv” și cvasimedieval, am dezavuat strictetea inclementă a acestui joc devenit, iată, o *imago*, dacă vrei, *amoris*; a unuia aproape hieratic, predestinat zodiacalmente și/sau karmic, și fără – în sens tehnic – niciun „joc”:

**Călca-vom: tu pre alb pre negru eu
culorilor argent ursiți & sable
cu pas predestinat: comme sur une table
d'échec cu lespezi reci...**

Și nu

și n-o

să vrei nici când pe gâmele lui do
cu dreptul în echer une chantefable
am să-ți închin Madame la Contestable
să vîi cu mine-n țări de dincolo
de vămile acestor eșichiere:

mai tandre mai candrii mai pișichere

mai volnice mai largi mai adecua

te mai versicolore mai alene

mai lăncede mai strâmbe mai scalene

mai vagi mai nuștiucum mai vinonco

Or, rigoarea pare, la limită, inclementă. Dar inclementul nu e jucătorul, ci jocul însuși, dur și rece ca un exercițiu matematic. Joc plin de „mágicos rigores” și/sau de o „rigor adamantino”, cum spune, într-un dublu sonet celebru, Borges, – șahul căruia, altminteri, e unul *infinít*, „es infinito”.

Ca metaforă a lumii noastre belicoase, șahul acesta e paradoxal, ca Universul einsteinian: unul infinit, cu, însă, margini. Universul nu e, ca și șahul, cel atât de strict delimitat, un lucru, așa-zicând, „apeironic”, – fiind, cel mult, ironic (!) față cu dezordinea și anomia.

Firește, noi ne *facem*, aici, că jucăm șah; rigoarea, însă, nu e inutilă.

Astfel, pentru că ai făcut, în treacăt, apel la oniromanție (prin definiție, imprecisă, ca orice tehnică de ordin mantic), așa aduce o corecție (pedantă, poate, dar benignă) părerii cum că,-n vis, un cal este un semn de bun augur.

Cu toate că sunt înclinat, și eu, s-o cred, mă contrazice, totuși, Caragiale, care, într-o pagină, *Bonbon*, de amintiri din tinerețe, susține absolut contrariul, anume cum că ar fi „rău să visezi cal alb”.

Aceasta e concluzia micii scrieri, pe care am versificat-o acum vreo douăzeci de ani, și publicat-o, la Brumar, într-o plachetă cu titlul de *Caragialeta*. Pentru că poezia e doar un *abrégé*, mai scurtă, adică, decât proza ce-o inspiră, dar fidelă până la pastişă, am s-o citez, cu voia ta, în continuare:

*La Hüttemann, la circ, vedeai, pe-o rublă,
un cal savant, Bonbon
(răpus, apoi, de pneumonie dublă),
cu panglici și pompon, –
un armăsar arab de albul belgiei
și cu priviri de jar
(cum, până și în capitala Belgiei
Orientului, vezi rar):
pe frunte, verde ibrișim; căpăstru
și frâu din șnur de-atlaz,
tot verzi; la fel de greu de pus la păstru
ca un marin talaz,
dar educat să-i dea, iscând extazuri,
ca orice interpret,
o sărutare, după multe nazuri,
duduii Henriette, –
care, scoțând un dulci din aumônrière
și-având pe vino-ncoa:*

„*Qu'est-ce que c'est que cette manière?...
Bonbon, embrasse-moi!*”
spunea, – pentru ca el, sedus de-o șoaptă,
după-un reproș cruel,
a unei guri ca o cireașă coaptă,
roșită pentru el,
să-și culce fruntea lui de mînz cu cristă
pe decolteu-i dalb. –
Dar a murit... Semn rău și zodie tristă,
dacă visezi cal alb.

Te rog să nu mă judeci ca pe un infatuat (și, pe deasupra, și uzurpator al textului original), faptul pentru care o citez fiind, dacă vrei, de ordin „economic”, – nici să mă taxezi de sacrileg: un atentator la amintirea bunicii tale, dragă Lia, și la amintirile-ți dintâi. Vreau să spun doar că tâlcuirea unui vis e, totdeauna, foarte relativă.

Iată un vers-oracol al lui A.E. Baconski, și anume: „Judecând după dragostea mea pentru cai [...],/ Se pare că aș fi sortit longevității”.

Ceea ce pare arbitrar și fără noimă (pe lângă un soi de narcisism emfatic).

Numai că *Dicționarul de simboluri*, al lui Chévalier și Gheerbrant, ne face cunoscut că, „în Japonia”, „calul [...] proteguie longevitatea (aidoma calului-dragon chinez)”!

Acum, că el, poetul nostru, va fi avut vreo cunoștință despre exotical erez (ceea ce este improbabil, cu tot sejurul-i coreean), aceasta nici nu prea importă, – dacă, oricum, în poezie, ca și în vis (și alte mantici), simbolurile ignorate, dar subzistente, personează: transpar, emerg sau răbufnesc.

Fără examen, de altminteri, eu îl crezusem *pe cuvânt*.

Căci poezia e, mereu, „la țelul ei” (vorba lui Goethe); și, fie și mințind (ca ficționist), poetul, el, e o minciună „qui dit toujours la vérité” (cum ne asigură Cocteau).

Pot să ne mintă, însă, bătrânele simboluri, oracolele noastre: gromovnice, grimoaruri, cărți de vise, – frazele căroră devin, atunci, niște sinistre antifraze.

Mort la nici 52 de ani (e drept că nu de moarte bună), acest „sortit longevității”, numai un longeviv n-a fost!

Cocteau însuși a emis un fals „oracol” cu, în *Plain-Chant*, o frază: „Je mourrai, tu vivras”, adresată junelui Raymond, căruia avea să-i supraviețuiască nu mai puțin de patruzeci de ani!

Să-mi continui șahul fără cal, fără adică, deocamdată, unul dintre cei doi cai negri, întunecați precum infernul?

L. Eu am spus „*calul întunericului*”, ce „galopează infernal în străfundul ființei noastre”.

Ș. Într-adevăr, așa ai spus...

Iar pentru că șahul e alb-negru, melanj de noapte și de zi, de întuneric și lumină aidoma faimosului Yin-Yang, aș mai adăuga că, prin aceasta, se aseamănă cu claviatura unui pian (și-ți amintesc că Philidor, șahistul, va fi fost și compozitor), – însăși cromatica (și nechezatul cabalin!) fiind o gamă ce constă în alternanța, din semiton în semiton, a tastelor negre și a celor albe.

Dar, ca să n-o mai tot lungesc, mai zic o vorbă, și anume că asocierea șarpelui cu calul, pe care ai făcut-o, m-a surprins. „Doar un animal”, spusesesi tu, „poate concura cu subtilitatea și măreția calului: șarpele, care...”, ș.cl. Apoi, m-a pus pe gânduri, până mi-am adus aminte că, în Biblie, șarpele e primul animal numit, iar calul, cel din urmă.

Primul, în ordinea intrării-n scenă în calitate de actant, iar nu ca simplu termen al unei comparații, nici „la grămadă” cu jivinele create, – tot astfel, în Apocalipsă, fiind și calul.

În Facerea (3, 1-5), șarpele are un rol central; pentru ca, în Apocalipsă, ajuns „balaur roșu” (12, 3 și urm.), să ni se atragă, de două ori, atenția că-i vorba de același șarpe, de „șarpele cel vechi, numit Diavolul și Satan” (12, 9 și 20, 1).

Neignorându-i, bineînțeles, pe cei patru cai apocaliptici (6, 2-8), cel dintâi alb, un altul roșu, negru al treilea, iar cel din urmă galben (reapăruți, pare-se, sub formă de lăcuste așijderi „unor cai gata de luptă”, cu chip uman, păr de femeie, cozi de scorpie [9, 3 și urm.]), să mai spun că, între cal și șarpe, apare și un soi de corci (9, 18): calul a cărui coadă e un șarpe!

Ultima apariție apocaliptică animalieră este, în fine, un cal alb, în șaua căruia se află „Cel Credincios” și „Cel Adevărat” (19, 11 și urm.). Spun *ultima*, pentru că Mielul, *Agnus Dei*, e o făptură teriomorfă de ordin strictamente alegoric.

Și iată cum surprinzătoarea-ți asociere mi-a dat prilejul unui popas biblic.

L. Dacă e așa, spune-mi, Șerban, când ai deschis pentru prima dată Biblia?

Ș. Mult mai târziu decât poți să-ți închipui. Cred că eram student, când am deschis-o (în tălmăcirea lui Gala Galaction și a Părintelui Vasile Radu).

La noi în casă, Biblia nu era o lectură, așa-zicând, obligatorie. Nu eram (neo)protestanți, ci ortodocși, – cu o singură excepție: mama, romano-catolică (poate că am mai spus-o). Or, confesiunile acestea două nu prea lasă Biblia pe mâna fitecui. Exegeza biblică „smintește”, în cazul că-i făcută de neprofioniști, de diletanții cu pretenții, de semi-, sferto-, nulodoți. Unii ghicesc în Biblie ca-n ceașca de cafea sau ca în bobii!

Interpretarea Cărții acesteia comportă (spun, evident, banalități) patru nivele de lectură, și anume: literal, alegoric, moral și anagogic. Îți dai seama câte contrasensuri, câte falsuri, câte aberații pot apărea în urma unei lecturi „naive”.

Psihoza apocaliptică, de pildă, care bântuie, acum, în lume, va da naștere unor interpretări tot mai, pesemne, aberante.

Cutare adventist american, William Marrion Branham, dăduse, ca absolutamente cert, sfârșitul lumii în anul 1977. Acesta dejucându-i profeția, coreligionarii branhamieni au amânat, la fel de inspirați, cu nouă ani deznodământul, 1986 urmând să fie anul ultim cosmocratic.

Și mai bizar e că sfârșitul lumii, lumea-l așteaptă, în pofida unor asemenea rateuri, de câte ori i se „vestește” cam ca sosirea unui tren în gară, – întrucât omului superstițios (și, *eo ipso*, și credul) nu-i displac astfel de senzații tari, cu *suspense* și scene de film *horror*!

De-a binelea bizar e, însă, faptul că tălmăcii biblici nu știu Biblia, mai exact *Matei*, 24, 36: „Despre ziua aceea și despre ceasul acela nu știe nimeni, nici chiar îngerii din ceruri, ci numai Tatăl.”

Încât, să-ți dai cu presupusul, ca toțiăștia, într-un domeniu insondabil și „top secret” ca escatologia, e, dacă nu o erezie, o nerozie (sau o farsă).

E preferabilă, oricum, pioasa ignoranță a maicii lui Villon, prin pana căruia îi scrie Sfintei Verguri o baladă înduioșătoare (pusă pe

muzică de, între alții, Ezra Pound!): „Femme je suis pauvrete et ancienne,/ Qui rien ne sais; oncques lettre ne lus./ Au moustier vois, dont suis paroissienne,/ Paradis peint ou sont harpes et luth,/ El en enfer un damnés sont boullus:/ L'un me fait pour, l'autre joie et liesse...” (Adică, într-o transpunere ad-hoc: „Sărmană îs, pe oase-am prins rugină,/ Și, vârstnică, mă-mpuținez și scad;/ Nu știu ceti, dar văd și eu, Regină,-n,/ Biserică, pe muri, și Rai, și Iad;/Într-ăsta fierb în smoală ai de cad,/ Întâiul, plin de trâmbițe celeste,/ Mă bucură, precât de groază-mi este/ De cestălalt...”)

Nici eu nu știam carte, când „ceteam”, pe murii bisericilor, două, anume cea catolică, a mamei, sau, la doi pași de noi, cea ortodoxă, Biblia, fără a o deschide sau a o răsfoi.

„Ceteam”, așijderea, o carte de rugăciuni, a mamei (moștenită de la tatăl ei), scrisă cu gotice,-n germană, ornamentată cu un șir de cadre, de ilustrații colorate ale vieții fără de prihană și ale patimilor lui Isus Christos.

Ne impregnăm, de fapt, de duhul biblic (în, mai ales, accepție neotestamentară), nu prin lecturi, ci prin „povești”, spuse de către cei mai mari unor copii, în ochii căroră religia e, îndeobște, bradul de Crăciun, ouăle roșii sau trecutul pe sub masă în după-masa Joiî verzi.

Altminsteri, liturghia primează,-n cele două confesiuni („Paris vaut bien une messe”), predica (și teologhisirea), fără ca, printr-asta, să ajungem niște simpli ritualiști ignari.

L. Acum, când citesc ce-mi scrii, mă gândesc la ființele fantastice pictate pe bolta bisericii de lemn unde am pășit pentru prima dată și la cum am descoperit eu *cele sfinte*. Cam ca în poemul lui Villon erau femeile pe care le vedeam în biserică. Bătrâne, cocârjate de ani, cu basmale negre de lână și cu păcate multe. Spun asta pentru că repetau des: „Păcatele mele”, iar eu credeam că au foarte multe păcate și că trebuie să și le mărturisească.

Cum biserica era foarte înaltă, din perspectiva mea de vreun metru și zece (vreme îndelungată am rămas la această înălțime), trebuia să-mi las capul mult pe spate pentru a vedea picturile învechite de ani, pe pânză și lemn. De la o vreme, obosită de acest exercițiu, priveam în fața mea unde era peretele despărțitor dintre pronaos și naos. Acest perete era din scânduri late, vopsite în albastru, cu găuri

adânci în care degetele mele se potriveau perfect. Acolo credeam eu că se ascund cei pe care nu-i puteam vedea, îngerii poate. Și îmi plimbam astfel degetele până se termina slujba, care era mult prea lungă pentru priceperea mea.

De atunci, am în minte biserica albastră, zugrăvită cu ghirlande de flori groase și roșii pe margine. Cu pereții grei de picturi pe pânză, pe care le „citeam” de la dreapta la stânga și de jos în sus.

Cartea Sfântă, sfântă a rămas până în ziua de azi pentru că era o *Biblie* pe care mama și-a comandat-o special. Voluminoasă, cu coperti verzi, cu file subțiri și albe. Nu era voie să o ating decât dacă aveam mâinile curate, duminica, făcându-mi semnul crucii înainte și sărutând-o ca pe icoana de pe tetrapod.

Cu timpul, cartea s-a umplut de semne făcute din flori presate, fonfii și busuioc, mai ales, astfel că a devenit un fel de herbar prețios.

Nu am citit-o niciodată de la un capăt la altul, m-am speriat repede când am înțeles că nu pot ține pasul cu semințele din *Vechiul Testament* și că explicațiile despre facerea lumii seamănă cu poveștile lui Slavici.

Ș. Ai spus-o și-ntr-o poezie: „nu i-am ținut niciodată minte pe urmașii lui sem. nici familia lui terah...”

L. Am citit, însă, pe ascuns din ea, iar mai târziu, pe la 16 ani, am descoperit *Cântarea Cântărilor*, care a apropiat-o de lecturile mele.

Ș. Cam asta spui și-n poezia amintită, – când, pomelnicelor cu Terah și Sem, sugerezi că le-a luat locul, în inima lăcașului de cult, o ambiguă senzualitate (pe care o cunosc și eu), olfactică și gustativă: „... mama mă trăgea de mână spre altar. miroseam tămâia până mi se tăia respirația și-mi aplecam capul pe umărul drept. așteptam să-mi cadă mană din cer și eu s-o ling ca pisicile”.

În rest, cu *Vechiul Testament* (făcând abstracție de *Cântare*, de *Psalmi*, de *Iov*, de *Ecleziast*, de *Ruth*, de *Iudith*, de *Ester*), mult prea arid pe-alocuri, chiar pedant, ca un soi de evidență contabilă nemaisfârșită, e, acolo unde-i cazul, *cum spui tu...* (Dacă-i citit, oricum, în, doar, registru literal).

Biserica ta „albastră”, însă, e o prefigurare, parcă, a Paradisului ceresc! Cât mai stau, și eu, în tinda ei, aş relua, așa-zicând, problema „îmbisericii” prin văz și prin auz.

Ba chiar prin gust și prin miros: gustul anafurei, mirosul lumânărilor aprinse, al olibanului, al smirnei, al florilor de la icoane.

Cât despre văz, aveam vreo nouă ani când „ceteam” Scripturile prin pictori.

Unul dintre aceștia, Cristofano Allori, este autorul unei faimoase pânze (în dublu exemplar!), *Juditta con la testa di Holoferne*.

N-am s-o descriu: e arhicunoscută; spune-voi numai (astăzi, nu... *allora!*) că modelul primei, al Iuditei, ar fi fost metresa lui Allori, mult prea frumoasa Mazzafirra (ce i-a pozat și pentru Sfânta Magdalena), iar capul de Samson hirsut, din mâna mântuitei asatine, ar fi, la rându-i, un autoportret, – ceea ce, la rigoare, e psihanalizabil.

(În paranteză fie spus: ar fi de scris, de nu s-a și făcut, istoria modelelor în Artele Frumoase, pictorii și sculptorii făcând, adesea, uz, în zugrăvirea unor personaje sacre, de ceea ce aveau la îndemână: ucenici, soții, amante, rude, – fapt de natură, uneori, să le atragă mari ponoase din partea forurilor de resort.)

Să revin, în fine, la pânza lui Allori. Habar n-aveam, firește, cine e Olofern, cine – Iudita, cine – femeia mai în vârstă din spatele acesteia din urmă. Am întrebat-o pe bunica mea, care mi-a lămurit tabloul: Olofern, infamul general al Împăratului Nabucodonosor (de asta, auzisem, – cu atât mai mult cu cât bunică-mii-i plăcea s-asculte, la radio, corul din *Nabucco*) este decapitat, în cortul său, de către tânăra văduvă Iudita, în numele seminției evreiești, ajunse la cheremul ocupantului babilonian. Nu știam, bineînțeles, că,-n Biblie, există o *Carte a Iuditei*, – dar, prin Allori (și bunica mea), o cam „cetisem”!

Tot bunicii mele,-i datorez o întâlnire (oarecum miraculoasă) cu două călugărițe din nu mai știu ce Ordin (romano-catolic) prohibit, ulterior punerii sub anatemă (sic!) a Vaticanului, de către comuniști.

Era în '48, prin, cred, noiembrie. (Sau, poate,-n '49?) O vreme vitregă, ostilă, mohorâtă. Evacuate, de curând, din Școala în care locuiseră până arunci, Mater Zenobia și Sora Hildiberta locuiau, dincolo de ultimele case ale orașului, într-un fel de dărăpănătură.

Erau, însă, întreprinzătoare și, într-o curțică îngrădită, creșteau patru sau cinci găini din rasa Leghorn (cuvânt aflat *atunci, acolo*), pentru ouă. Indigența lor era, altminteri, lucie. Un coș cu de-ale gurii era, de altfel, scopul vizitei bunicii mele (ortodoxe) la cele două oropsite...

Numai că, amândouă, radiau de o beatitudine aparte, începând cu trandafiriul din obraji și sfârșind cu vioiciunea fizică a lor: erau imponderabile aproape și, oricum, mereu surâzătoare. Erau, aș spune azi, „bolnave”, vorba poetului Maicii Scintilla, de „seninătate și slavă”!

Mi-au dăruit, la despărțire, un Sfânt Anton în miniatură (ce aducea a mic soldat de plumb), închis într-o lacră cu ușiță argintie și cu ogivă dintr-un fel de țiplă roșie.

Nu știu ce s-a făcut cu ea, – după cum nu știu nici ce s-a făcut cu medalionul circular, din aur, pe care, pe avers, scria *Sancta Maria*, iar pe revers, *Ora pro nobis!* Vor fi fost primele cuvinte latinești pe care urma să le rostesc și memorez.

Cu un soi de misticism (habotnic, poate, – care friza, în rest, mania), aveam să dau ochii, pe la 15-16 ani, în persoana bietului profesor, al nostru, de geometrie și algebră.

L. De ce spui „bietului profesor”?

Ș. Zic „bietul”, căci era de-a binelea sărman: un personaj inenarabil, cu aer de prea-jalnic boschetar (vocabul, pe atunci, inexistent), în jerpelitu-i loden cenușiu și degajând un iz imo-morial de gazorniță și igrasie, cu o cheie prinsă cu o sfoară jechoasă (de aspectul aceleia de care spânzură șuncile la afumat) în jurul unui gât subțire și golaș, al cărui gârgălod voluminos făcea pandant cu prognatismu-i pronunțat și cu un nas tăios și curb ca un hanger.

I se zicea Astronomescu (deoarece făcuse studii, cândva, -n Italia, de astronomie, ajungând, zice-se, chiar doctor în domeniu), – numele său fiind Apostolescu.

Nume, pare-se, predestinat...

Cei mai mulți dintre colegii mei se purtau incalificabil cu un asemenea profesor: îi strigau „Doctore!” sau „Ce mai face Tinca?”, – asta fiindu-i țuitoarea, pasămite, care-i purta de grijă, -n nu știu ce mahala din Severin.

(Să mai adaug că, vreo două zile, tabla, la noi, în clasă, la geometrie sau algebră, va fi fost ștearsă cu o cioară moartă, găsită-n parcul școlii noastre de un „băiat de comitet”, Turache.)

Trecând, dar nu *pe lângă*, ci la un colț sau două depărtare de biserică din preajma casei noastre, zisă „a Maioresei”, se închina fără a ține seamă de eventualii turnători.

Era, în rest, considerat nebun.

În plină oră, într-o bună zi, a fost cuprins de un puternic puseu mistic, vituperând, ca un lollard, să zicem, sau ca Savonarolla-n persoană, împotriva Prinților Ecclesiei, pe care-i tot văzuse, în Italia, cu inele de rubin pe mână, pe degetele care, lui Isus, îi sângeraseră și-i sângeră și azi!

Am transcris, în stil indirect liber, discursul său patetic, de nu chiar furibund (amintind de creștinismul primitiv, socializant și egalitarist).

Mai rămânea să-ngenuncheze,-n plină clasă, precum, maestrul de desen (pentru scurt timp), poetul decadent Germain Nouveau, ajuns, în anii ultimi ai unei vieți rimbaldo-verlainiene, un infatigabil pelerin și, în sfârșit, un cerșetor umil, – Cézanne, într-o duminică de prin 1903, fiind văzut, pe când ieșea,-n Provence, de la o liturghie, miluindu-l cu o piesă de 5 franci, în tinda catedralei Saint-Sauveur.

Să mai adaug că, în urma accesului din cursul orei nefericite de desen, Nouveau avea să fie internat, pentru o vreme, la Bicêtre, azil de care pomenește într-un poem al său, *Aux Saints*, – pe care l-am tradus cândva:

*Și dacă mai cuminți am fi
Și,-n rugăciuni mai lungi, mai scurte,
Ne-am trece fiecare zi,
La suflet, de ne-am limpezi,
Eu, unul, nu aș fi în curte.*

*Și dacă, după vechi ceasloave,
Am îngâna, pe seară,-n cor,
Cu glasuri limpezi și suave,
Ca îngerii din ceruri: Ave...,
Eu, unul, nu aș fi în cor.*

*Și dacă, -n zori, cerului clar,
Binevoind să ne asculte,
I-am cere, noi cei făr' de har,
Credința bietului pescar,
Eu, unul, nu aș fi în curte.*

*Și, după stingere, pe pat,
Un foșnet dulce-adormitor,
Cu chipu-n perini îngropat,
De-am auzi, de-Ntraripat,
Eu nu aș fi în dormitor.*

*Și dacă omu-ar fi dispus,
De dragu-apropelui, să-și uite
De sine, -așa cum s-a fost spus,
De Domnul nostru Isus,
Eu nici atunci n-aș fi în curte.*

*Și, la Bicêtre, noi, nebunii,
Pe frig ori soare orbitor,
De-am fi creștini în cursul lunii
Și, vorbitor, de-ar avea unii,
Eu nu aș fi la vorbitor.*

*Căci făr' de Āla, care umblă
Să ne dea chipul său diform,
Cine-ar vedea trudita-mi umbră
De om, în curtea asta sumbră
Și-n dormitoru-n care dorm?*

O întrebare, oarecum, stupidă: ce crezi despre asemenea destine, despre asemenea damnați?

L. Îți voi răspunde, dar observ că „jocul de șah” început are în el ceva șeherezadic; noi nu facem decât să „mutăm piese” în mintea noastră pornind de la un cuvânt, de la o analogie etc. Mereu reapare o senzație ce trezește amintiri care, altfel, ar fi rămas într-un colț al

memoriei (nu mi-o închipui... colțoasă, dimpotrivă!). E o curgere care se poate finaliza doar când unul dintre noi renunță voit sau își epuizează povestea.

Ș. Sau când ne cade capul, – sub bardă sau pe tablă!

Acum, fără a fi „șeherezadic” propriu-zis, șahul e o *urzeală* de mișcări. Ea nu se vede foarte bine pentru că șahul este molcom, *rețeaua* fiindu-i detectabilă cu greu (nu ca la jocurile/sporturile repezi). Jucând „cu încetinitorul”, țesătura pare dezlănătă: o horbotă cu ochiuri mari și rare...

În rest, credeam, după ureche, că *șah*-ul și *Shahrazād*, Șeherezada, ar putea avea aceeași rădăcină. Dar era vorba numai de o paronomază, o falsă etimologie, – cuvântul, în persană, semnificând *născut(ă) în oraș* sau *tânăr(ă) citadin(ă)*.

Ori, cum locuim în două orașe diferite, șahul nostru este, fatalmente, unul *prin corespondență*, încetinit, într-astfel, și mai mult.

Dar despre șah(ul nostru), vom mai sta, sper, de vorbă...

Acum, însă,-ți propun să luăm o pauză, – la care, înaintea unei mutări strategice majore, ba chiar și decisive, au dreptul și șahiștii.

L. Șahiștii veritabili, în cursul marilor întreceri?

Ș. Da.

L. Și cu ce să umplem timpul gol, care e pauza?

Ș. Eu îți propun să-l umplem cu un poem șahistic, anume *La Partie d'échecs*, al lui Cocteau (potrivit căruia „un chef-d'oeuvre est une partie d'échecs gagné échec et mat”), pe care l-am tradus ad-hoc, deunăzi, – și care nu prea cred să-ți placă, dat fiind alegorismul său ultrabaroc (plus lipsa oricărei punctuații, făcându-i lectura ultradificilă).

L. Să-l auzim...

Ș. Sau, mai curând, să-l vedem scris. Ei, bine, iată-l:

PARTIDA DE ȘAH

UVERTURĂ

*Pe soclul unui rege scurtat de cap o gardă
De fildes și o alta de abanos au pus
(În zgomot de ciocane și lovituri de bardă)
Și-oglinzi pentru zeițe cu capul încă sus*

*Apter era în roșu și sprijinit în coate
Călăul în preascumpa-i infamă catifea
Pe care mărgeluțe ca de vin prost (nu poate
Ști nimeni cât de grele-s) la poale o tivea*

*Un cap se prăvălește în piață nu pe uliți
Și i se-arată gloatei mobil însă defunct
Cu mâna-n șold s-ar zice dezîmpănăt de suliți
Un calp martir (șahistul înscrie-acum un punct)*

*E greu să-i spui furtună unui diluviu-aieve
De lănci în vălmașagul abisului nocturn
Și-al morții fals refugiu ce n-are să-ți releve
Că poate să te-omoare și-urâtul taciturn*

*Cai se iveau în mare din însăși alba-i spumă
Era nu-n zorii zilei ci-ntr-un crepuscul vag
Dar unul cum un altul spectacole nu-nsumă
Atâtea ca în hanul unde urma să trag*

*Era-ntr-o Andaluzie de vis sau în beția
Parfumului de algă al unui țărnm breton
Iar eu vedeam (pe tablă) de pe acum soția
Rigăi dat jos prin legea strictului șah din tron*

PRIMA MIȘCARE

*Estrada, iat-o, unde, un crai nemaiintegru
Hermina și-o împroașcă și un călău ce nu-și*

*Dă (prinț al sărbătorii) jos obrăzarul negru
Ci azvârlind-o gloatei doar una din mănuși*

*Partida-i captivantă căci parcă se presimte
Că jucătorul joacă-mpotrivă-i (când cu os
Când cu eben) Un rege decapitat se simte
Mort de rușine-n fața călăului stând jos*

*Stând jos încrucișându-și picioarele făcându-și
Curat sub unghii (mâi să nu crezi ce-acum auzi)
Cu coif și-aripi la glezne l-o fi văzut ducându-și
În zbor pe Hermes vestea cohorței de zei cruzi*

A DOUA MIȘCARE

*Un roșu vin pe inuri era o urâciune
(Ne vom căi orgiei că-i vom fi fost părtași
Cândva) deschis e balul de luna lui Răpciune
Vierilor ciorchinii le sângeră sub pași*

*Prin golul dintre scânduri vinațul cel ignobil
Pe eșichieru-mi însuși nu sta din șiroit
Fi'nd gata să-mi imite podgoria-n care nobil
Pajura bicefală pliscul și l-a-nroșit*

CADENȚĂ

*Ambasador în negru ascunde-n flori de nalbă
Inelul feciorelnic deschis floretei mat-
adorului în stare el singur dama albă
S-ascundă că o-nvinge în luptă (șah și mat)*

A TREIA MIȘCARE

*Recunoști iarba moale o pernă pentru crupă
Campestră-mbinând nacrul cu plușu-n stofa ei
Ca să-l eternizeze un amarez din trupă
Pomul cu 'n loc de globuri în ramuri verzi sâni grei.*

*Un prânz pe iarbă nimfe care-i sluiți în rouă
Printre-albituri pe niște bieți anonimi ce 'n ud
Gazon sunt în cămașă dar cu joben ce vouă
Vă pipăie cu umbra prelungă albul nud*

*Anunță masla 'n chipu-ți de a-i sfida cu mână
De fee (în livada cu fructe ce fac rid)
Serbarea dată-n cinstea lui Vauvenargue e până
Se scoală din somn gloria proptită de un zid*

FINAL

*Visează să coboare un deget încă-n aer
Cu sângele și fără de inimă rămâi
Nu cred pentru că Moarte ți-e greu spre dama-n șlaier
Să te-alungești dar iată că totuși o mângâi*

*Celest era reversul oglinzilor preaculare
O stângă nestângace-n a despleti un râu
Va fi deznodând gingaș două ființe pare
Surori cu-al lui Kephisos fiu calp și sec pârâu*

*Să-mi fie numai câmpul răului trai alodiu'
Ce-l ar mereu iar capul chiar premiu să mi-l dau
Singurătății mele-i stă bine-al vostru odiu
Mi-i dărui mie însumi pionii ce vi-i iau*

Saint Jean-Cap Ferrat, 1960

L. Îmi place poemul pentru „parfumul de algă” andaluz sau breton („Era-ntr-o Andaluzie de vis sau în beția/ Parfumului de algă al unui țărnam breton”) și, mai ales, pentru traducerea ta.

Nu am studiat niciodată (dez)ordinea pieselor de șah de pe margine. Pornind de la versul „Mi-i dăruie mie însuși pionii ce vi-i iau”...

Ș. ... în original: „C'est à moi que je rends les pion que j'ai pris”...

L. ...mă gândeam că, odată eliminate, piesele captive rămân acolo răsturnate, cu valoarea doar a cantității. Nimeni nu se bucură că l-a luat pe pionul X sau Y, ci doar că i-a luat pe toți, cei amenințatori. Pionii nu au nume și nu au gânduri. Dar, iată, învingătorul are bucuria capturii, într-un fel, pentru a deveni și el captiv, alături de ei.

Să mă întorc, în fine, după acest ocol șahistico-poetic, la întrebarea ta, anume *ce cred despre damnați?*

Noi toți suntem într-un fel (con)damnați să ne purtăm destinul, „pășind pe vârfuri, desculți, printre cactuși”. Unii sunt mai agili, alții înaintază cu greu, alții renunță ușor, alora li se infectează tălpile și mor. Depinde cât reușim să spunem din povestea noastră, câte răni, pricinuite de cactuși, putem vindeca și dacă propria poveste nu ne ucide uneori și pe noi înșine.

Revin la poemul lui Germain Nouveau și încerc să-mi amintesc gesturile creștine despre care vorbește el. Nu le-am văzut la creștinii din „biserica albastră”, dar le-am văzut în schimb la preotul tânăr care slujea acolo.

Pe vremea aceea, tămâia și smirna aveau mirosul lor specific, nu cel de astăzi, asemănător parfumurilor rusești ieftine, vândute înainte de '89. Îmi plăcea această mireasmă care, atât de puternică, mă învăluia, mă amețea de-a dreptul. Biserica, nu prea mare și lipsită de orice posibilitate de aerisire când se închideau ușile (geamurile nu se deschideau niciodată), devenea un fel de capsulă cețoasă, iar panglicile de lumină scoteau în evidență praful într-un mod aproape straniu. Le priveam și încercam să le rup cu mâna, praful se împrăștia prin aer, dar „panglica” părea neatinsă.

Am să-ți relatez o întâmplare semnificativă, care îmi vine în minte ori de câte ori vorbim despre *cele sfinte*.

Preotul acesta ajunsese, prin nu știu ce întâmplare, să slujească în biserica de lemn, construită pe la anul 1800, acoperită cu șindrilă până în ziua de azi. Era tânăr, cu barba neagră și o privire albastră, extrem de pătrunzătoare, cu mâinile albe și fine, mult mai fine decât ale unor localnici. Avea un singur rând de haine, în afara celor bisericești, din stofă, pe care le îmbrăca mereu în plimbările sale zilnice, pe la casele oamenilor. Mirosea puternic a mir, iar când râdea i se vedea dantura albă, fără cusur. Îl observam adesea când ne aduna să cântăm în corul copiilor.

Într-una din zile, Ilca, o femeie bătrână, obraznică și grasă, care în tinerețe nu prea știuse ce e pudorea, îi ieși în cale să îi ceară fularul de lână pe care el îl purta la gât. Preotul își desfăcu fularul și i-l oferii. Pentru ea era doar un gest de încercare a milosteniei, deoarece a doua zi le-a povestit tuturor cum i-a luat fularul popii.

Îmi mai amintesc că după această întâmplare, oamenii au început să-l batjocorească și să facă gesturi în urma lui.

Pentru mine însă, el este sfântul din ramă, viu, vesel, plăcut mirositor, plin de umor, evlavios cu cele sfinte. Păstrez și acum, de la *sfântul meu*, două desene pe care mi le-a dăruit într-o după-masă, pe când eu plângeam că nu mai merg la școală pentru că nu știu să desenez:

Primul era, poate, biserica de unde venea el, de undeva de prin Moldova, dar al doilea mă intriga mai mult din cauza copacilor săi violeți... Până atunci credeam că noaptea copacii sunt negri, sau,

după ce i-am văzut pe aceștia, că s-ar putea să se coloreze în violet, într-ascuns. Eu nu-i văzusem așa niciodată, dar, după acest desen, încet-încet, pentru mine, noaptea a început să prindă culori.

Pot spune că i-am cerșit preotului cele două desene, știind că orice vine de la el nu seamănă cu nimic din ceea ce cunoscusem eu până atunci. Cu toții cerșim câte ceva unii de la alții, gestul mâinii lui Nouveau este doar un mod de a o spune, *cu voce tare*, un act de curaj asumat.

Te-ai pus vreodată în postura unui cerșetor la colțul străzii?

Ș. Ei, bine, dragă Lia, da...

Numai că, făcând-o din pur cabotinism, n-aș prea putea să garantez, acum, autenticitatea micului meu gest nonconformist.

În fine...

Într-o duminică de toamnă, mohorâtă, prin 1985, am pus prinsoare pe 1 leu, cu nevasta mea și cu o vară mai tânără, a ei, în plină stradă, că, spre deosebire de Cioran, ce-i invidia pe cerșetori (pe, mai cu seamă, cei iberici), eu, unul, sunt în stare să cerșesc, să experimentez mendicațiunea. Eram în preajma unei instituții, prestigioase, de învățământ: Mecanica din Timișoara. (Doamnele au luat-o la picior, oprindu-se la vreo 30 de metri.) Gardul facultății consta (și constă încă) într-un grilaj de fier cu, dedesubt, un soclu de ciment. M-am așezat pe soclul verde-umed, stând, un timp, cu mâna întinsă...

Crunt eșec! Era duminică, ploua mărunț: n-am văzut niciun trecător. Într-un târziu, văd un student, tipul filistinului perfect. Mă vede și el, cu mâna-pungă, și se oprește la un pas.

El: Ce faci, domn'e,-aici?

Eu: Nu se vede?

El: Cum, n-ai poftă să muncești?! Ceri bani pe stradă?

Eu: Asta e situația, zic, – și-mi pun picior peste picior, cu mâna sprijinită nonșalant pe genunchiul drept sau, poate, stâng, impecabil împantalonat în stofă scumpă și cu dungă. În mâna stângă, cea necerșetoare, țineam flegmatic, o țigară, una scumpă, un *Dun Hill*, cred, cu dungă circulară aurie, fumându-se de una singură, acum! (După cum vezi, exagerez puțin, – pentru contrast; altminteri, prețul unei haine decurge din felul cum o porți.) Tânărul era tot mai furios, strigându-mi, ca într-un poem al lui Bacovia, acest refren inept (al cărui ethos e unul protestant): „La muncă!”. (Avea, în rest, dreptate: nu eram încadrat în câmpul muncii.) Am vrut să-i replic în spaniola (mendicabunzilor dragi lui Cioran): *Hombre que trabaja pierde tiempo precioso!* [Mai trebuie tradus? Poate că da, anume: „Un om care lucrează pierde un timp prețios!”] Numai că nu țineam să-l pun în inferioritate. Parcă citidu-mi gândul mansuet, s-a îmblânzit puțin și el:

El: Și cât îți trebuie?

Eu: Un leu.

El (tot mai curios): De ce?

Eu (simplu ca bună ziua): Ca să plec mai departe...

Ceea ce am și făcut îndată, – luând-o spre cele două companioane.

Ele (pe care distanța le împiedicase să vadă scena în detaliu):
Ți-a dat ceva?

Eu (caragializând): Ei, aș! E cam ciufut!

Și asta a fost tot.

Dar să continui printr-un epilog: deunăzi, după aproape 25 de ani, s-a instalat – în cinstea mea, pesemne?! –, la o aruncătură de băț de locul unde „tinsesem dreapta în deșert”, la întretăierea a două bulevarde (unul din ele fiind acela al micului meu experiment), un ditamai posterul pe care scrie, negru pe alb, acest scurt ordin, principal și cărpănos:

NU DAȚI BANI CERȘETORILOR!

După care (cu literă pitică și afectându-se dragostea sau, baremi, grija de aproapele):

ÎN INTERSECȚIE.

L. Dar tu, dai bani cerșetorilor? Le dai obolul?

Ș. Relația mea cu cerșetorii (cu care, îndeobște,-s milostiv, dar, uneori, la modul strict formal, – ceea ce nu e foarte creștinește) variază-n funcție de aspectul lor. Unii sunt de-a dreptul „intușabili”; alții, în straie mai decente, nefăcând caz, pe cât posibil, de penuria lor vestimentară.

Cei dintâi, vrednici de o Curte a Miracolelor sempiternă și practicanți ai unui exhibiționism atroce, sunt specialiștii fără scrupul al unei tehnici multimilenare, a cărei „metodologie” se întinde de la travestiul mizerabil la sinistrele practici (auto)mutilante. O anume scârbă organică reală însoțește miluirea estrophiaților fără de vină. Contactul cu mâna lor e evitat, printr-un gest necreștinesc, căci repulsiv. În fond, ei sunt „leproșii” noștri, – necontagioși, pesemne, dar hidoși.

Eu, unul, chiar și neprivindu-i de aproape, le dau obolul cuvenit, considerându-i o fatalitate.

(În paranteză fie spus: n-am în vedere tot mai agresiva cerșetorie din deceniul ultim; nici pe aceea sindicalizată ca-n, bunăoară, *Dreigroschenroman*-ul, picaresc și cinic, al lui Brecht.)

Cât despre cerșetorii demni, îi omenesc fără oroare.

Unii au chiar o doză de umor, precum acela ce mă acostase pe „Mizilic” (trotuarul de peste drum de „Corso”,-n Timișoara). Era un om, nu un antropoid, – numai că eu aveam asupra-mi o singură bancnotă, prea mare pentru a i-o pune-n pălărie. „Puteți să-mi schimbați suta?” ,l-am întrebat atunci. „Pot, domnu’!”; și mi-a și schimat-o, oprindu-și suma convenită: 10 lei!

Un altul m-a oprit în plină stradă, solicitându-mi cotizația. Avea vreo 14-15 ani. Cămașa de pe el, albastră, fusese, de curând, călcată: era un june cvasisclivisit, neaducând a cerșetor.

Tocmai apăruse, prin ’992, bancnota de, pasămite, 500 (?) de lei. Aveam, asupra-mi, una nouă, dar tot în unic exemplar.

„Câți bani ai la tine?” ,l-am întrebat sumar. Mi-a răspuns prompt: „500.” Am întrebat „Hârtie sau monedă?”. A zis: „Am o bancnotă

de 500.” „Arata-mi-o!”, i-am ordonat. S-a conformat numaidecât: era identică, firește, cu a mea, – pe care, după ce am scos-o din buzunarul de la piept, i-am spus: „Acum, să facem schimb!”.

Și am făcut.

L. Vorbești despre cerșetorii demni și, câteodată, bine îmbrăcați, care cer, totuși, bani, însă cu stil, ca niște adevărați *dandy* ai străzii și ai mâinii întinse.

Ș. Cioran vedea în ei un soi de granzi de Spania, ce-ți fac onoare acceptându-ți dijma (și, dacă nu spun *dania*, e că rimele, în proză, îmi displac).

L. Îmi trece prin minte o întrebare: te poți numi cerșetor dacă ți se întâmplă să uiți portmoneul acasă, sau dacă ți-l fură cineva, și ceri bani de tramvai de la o persoană necunoscută?

Ș. Să-ți uiți acasă portmoneul sau să ți-l fure cineva sunt accidente, nu mai mult. Or, a cerși este un soi de meserie și, la rigoare, o vocație. Unii au mania, pur și simplu, a cerșitului, cum alții-s cleptomani. Ceea ce ține de resortul psihiatriei, ba chiar și al psihanalizei.

În schimb, să ceri, în stația de tramvai, contravaloarea unui biet bilet, de la un tip necunoscut, e, deși-ți vine greu, firesc (și doar un filistin stupid ar putea să vadă, într-asta, un delict!) Unii bătrâni cer să-i treci strada. Alții, bătrâni sau nu, cer un pahar cu apă...

L. Ai întâlnit mulți cerșetori stilați?

Ș. Nu mulți, – dar doi, trei, da...

Înainte, însă, de-a-ți răspunde, nu pot să nu fac o trimitere la două titluri, unul aparținându-i lui Baudelaire, *La fausse monnaie* anume, altul, *Je n'ai pas de monnaie*, lui Léon Bloy. Acesta ultim se referă la câinoșenia sufletească a oricărui Burghez ce se respectă (și se respectă, după Bloy, superlativ); cel dintâi la, dacă vrei, „câinia” privirilor unui milog, ai cărui „...ochi aduc cu-aceia, lăcrimoși, ai unui câine biciuit”.

Burghezul lui Bloy este câinos și prepotent; al lui Baudelaire e cinic (adică tot cam câine!) și... creștin, – moneda calpă oferită,

magnanim, unui sărman cu mână tremurândă, având menirea de a fi, concomitent, expresia carității înseși și o afacere pe cinste: „...să câștigi 40 de gologani și inima lui Dumnezeu; să-ți apropriei economic paradisul; să obții, în fine, un brevet de mare milosârd”!

Expresia maximă a căinoșeniei și a sadismului cutărei fețe bisericești adânc grobiene se află, după câte cred, în *Ultima emisiune* de I.L. Caragiale, – în care este vorba de niște cerșetori (cei mai demni și cuviincioși, pesemne, din toată tagma lor imemorială), anume domnul Iancu Bucătarul, coana Zamfira Muscalagioaica și domnul Tomiță Barabanciu, care se revoltă că Banca Națională emisese „bani de tinichea”, de, va să zică, „nichel” (de... *nichel sine Deo!*), – ceea ce implica o diminuare a zilnicului lor venit, în măsura-n care milostivul îl miluiește pe milog cu o monedă cât mai derizorie:

„– Le-ai văzut sărăciile astea noile, domnule Iancule?”

– Le-am văzut... procopseală! Semn de calicie, coană Zamfiro!

– S-a stricat țara asta, domnule Iancule! Care cum trece: «Crede, babo, că e criză!...»

– Nu vezi dumneata, coană Zamfiro, dacă a ajuns visteria să facă bani de tinichea!...”

Ș.a.m.d.

Stilul caragialesc, în ocurență se întrece, zice-s-ar, pe sine în circumlocuții și eufemisme. Astfel, niciunul dintre cerșetorii aceștia nu *cerșește*, – ci, cum spune autorul, „cere”.

Civilității convorbirii lor li se opun grosolănia și sadismul Părintelui din mahala, Matache, carele-i amenință cu perspectiva emiterii unor monezi și mai mărunte: anume de câte două parale, chiar de una, – sunători de câte-o para chioară!

Mă întrebeseși, însă, despre cerșetorii stilați, pe care-i știu din viață, nu din cărți.

Ei, bine, una dintre cele mai pitorești figuri ale Timișoarei anilor '60 era inenarabilul Cocò.

Ins fără vârstă bine definită, trecut, însă, cred, de vreo 50 de ani, Cocò al nostru aducea vag a franțuz, unul scăpătat, dar cu ținută, făcând, seară de seară, turul localurilor, selecte încă, de pe Corso.

Era mai totdeauna proaspăt ras, rasat și tot mai uscățiv, cu un nas subțire, acvilin, și făcându-și apariția, vară-iarnă, într-un trenchi cândva de calitate, bej, strâmt, mulat pe corp și cu, în spate, maringală, bine întreținut, dar cam soios la mâneci și la buzunare, și emanând un iz de subsol jilav și de gazorniță cu fitil vechi.

L. Ai mai vorbit despre gazorniță... Înțeleg că este o lampă de gaz, – azi, o relicvă.

Ș. Exact. Îi am mirosul, și acum, în nări. La anii-mi fragezi, dar și după, până prin, cred, deceniul 7, gazornițele făceau parte din peisajul nostru familiar. Gazul se comercializa-n dughene scunde, aspirat cu pompa dintr-un bidon de tablă, – mult bucurându-ne când găseam și fitil. Gazornița era pentru gătit (unii se mai și încălzeau la ea, de unde indelebilul miros). Superior gazorniței va fi fost *primus*-ul; superior sau, baremi, un... *primus inter pares*, ca unul care funcționa nu cu petrol, ci cu benzină, având, drept flacăra, o floare albăstruie și fiind, în rest, periculos, căci făcea, nu foarte greu, explozie.

Să revin, însă, la Cocò...

Purta întotdeauna *béret basque*.

Grație alurii lui corecte și distinse, circulau, în juru-i, tot soiul de legende și istorii, majoritatea apocrife, bănuî, – între care, una de maximă senzație: anume că ar fi fost, pe vremuri, proprietarul *palais*-ului din buricul urbei, Lloyd, parterul acestuia fiind atunci, ca și acum, un mare restaurant Stil '900, – în interiorul căruia cinam, adesea, pe când Cocò, la oră fixă, își făcea, zilnic, rondul de vânzător nocturn de ziare.

Alt zvon era acela (eu, însă, n-am avut sadismul să-l verific) că, dacă-i cereai în glumă (glumă proastă!) „Signal” (versiunea indigenă a gazetei naziste omonime bilunare), Cocò o lua, numaidecât, din loc!

Și n-ar fi fost neverosimil să mai aibă, pe-acasă, două-trei, uitate, exemplare, ca unul care cultiva „anacronismul” jurnalistic.

Căci, dacă un ziar, prin definiție, e un obiect actual și perisabil, presa bizarului „ziarist” era întotdeauna veche cu, cel puțin, o săptămână, două. Nu s-ar spune, totuși, că practica, într-astfel, o cerșetorie deghizată, pentru că unii, printre care eu, îi cumpăram gazeta, fie și dacă la un suprapreț.

De altfel, gologanii nu-i lua nicicând cu mâna, cu mâna-ntinsă ca, la colț de stradă, a unui milog sadea; ci, între-deschizându-și, cu discreție, dar dexter, buzunarul de la trenchi, atât cât să-i strecuri, într-însul, băncuța ca-ntr-o pușculiță, rostea, nu fără un umor secret, una și-aceeași vorbă, singura care-i ieșea din gât: „La cassò!”.

Vreo trei sau patru ani de zile, i-am fost un mușteriu constant, – până când dânsul conțeni să mai apară la Palace sau la Lloyd.

Cu nu mult înainte, aflasem dintr-un „Lettres françaises” cu iz de gaz, în etate de vreo două săptămâni, cumpărat, desigur, de la el, că Jean Cocteau murise de curând.

L. Pentru că am ajuns, de la o vreme, la personaje sau persoane pitorești, mai povestește-mi despre unul, despre altul...

Ș. Intru de-a dreptul în subiect: birtul numit (ca multe, ca atâtea) „La carul cu bere” va fi fost, pe vremuri, o locandă, cât de cât, simandicoasă, în buza Fabrikului timișorean.

Când am început s-o frecventez, în iarna anului '60, după ce fusese, un răstimp, închisă pentru renovare, nu era încă (promițând, însă, să devină) o speluncă, în zona, mai cu seamă, a cramei subterane.

Acolo, într-o seară rău famată, l-am văzut pe-un prof de-al nostru, de marxism, dansând, în loden și rozé la față, cu o ceva-ntre *Puzfrau* și cocotă.

Tot acolo, dar în altă seară, visător și singuratic, la o masă, la care i-am cerut voie să iau loc, crama fiind plină până la refuz, stătea un personaj în vârstă, cu aer, însă, de vechi fante și cu, la cheotoare, o garoafă, – una roșie, dar bătând în negru din pricina semiobscurității. Părea un maestru îndumnicat, – ceea ce, de altfel, și era. Căci am intrat numaidecât în vorbă, omul fiind volubil și locvace.

Fusese, înainte de război, meșter zugrav de case, case mari, cu casetoane, în plafon, și cu ciubucării sofisticate, cu aurituri, cu fresce sau tapete. Îmi spunea, cu o simpatică emfază, că lucrase, cam vreo 7 luni, la recondiționarea (cum zice-se de-o vreme) a cutărui *palais* cu, pe frontispiciu, herb princiar, aparținând familiei Callimaki; sau, mai curând, unei prințese omonime, cu vino-ncoace și lipici la genul masculin în floarea vârstei, – inclusiv junele și chipeșul zugrav; căruia, într-o dimineață, pe când prințesa-și lua cafeaua, pe terasă, îi trase,-n urma unei experte evaluări, o otheadă fără echivoc.

Comilitonul meu, zugravul, și-a dat cuvântul de onoare că aventura-i cu tomnatica (era să uit!) prințesă durase cât sejurului în casa Callimaki.

Să mai adaug că zugravul callimacic avea un fel de tic verbal, repetând, ori de câte ori, vrea să-și exprime ultraadmirația, o vorbă, „Floare de Stanbul!”, – titlu ușor modificat al unei opere de Leo Fall, din anii juneții lui, anume *Die Rose von Stambul*.

Vorba era acompaniată, mereu, de-un gest stereotip, aducând, parcă, a bezea galantă...

Nu știu, în rest, dacă idila-i cu Prințesa fusese una de aieva, – dar, după el, va fi fost... „floare de Stanbul”!

Ai vrea să fii o „floare de Stanbul”?

L. Dacă aș vrea să fiu o „floare de Stanbul”?...

Aș vrea, în clipa asta, altceva...

De-aș fi avut rolul Regelui, la șah, aș fi putut face o rocadă, dar cum mi l-am asumat pe al Reginei (mai este și la feminin!), pot bate câmpul în lung și lat, pot „bate câmpii”, uneori, sau, alerga dinspre o poveste spre alta.

Cum stau la biroul meu și mă gândesc la un răspuns potrivit poveștii cu un „june cvasisclivisit”, îmi vine să te întreb dacă știi să fluieri...

Pentru că în acest moment, pe sub fereastra mea de la parter, trece un „cvasijune”, cum ai spune tu, care fluiere din toți plămâni. Ca în codru, dar cred că nu a văzut unul adevărat, vreodată, și îl confundă cu copacii rari și cârni de la marginea trotuarului.

Până primesc răspunsul tău, mă gândesc dacă eu știu să fluiere cu adevărat. Junele (pe jumătate) fluiera puternic, șuiera, de fapt, de aceea mi-a atras atenția.

Eu pot fluiera doar sunetele înalte, și fără prea multe ondulații.

Ș. Prin „ondulații” înțelegi, desigur, *triluri*. Acestea „cârlionțează” melodia: *firul* melodic, dacă vrei, – justificând metafora o dată-n plus. O harfă e, așa-zicând, pletoasă, și, ca să cânte, trebuie s-o undui! Un tril, un tremollo sau un mordent *ondulează* realmente sonul, care, în aparență, e liniar (cu toate că, acustic vorbind, constă, și el, ca orice undă staționară, din noduri și din ventre). Or, ondulațiile (sau undulațiile) acestea îți ies, când fluieri, nu întotdeauna. Îți trebuie tehnică și exercițiu, ca oricui cântă/suffă din/intr-un instrument *à vent*: „cimpoiul veșted luncii sau fluierul în drum”.

Suflătorile acestea, după Platon, n-au, prin definiție, demnitate, pentru că, primo, *strică* fața, – deformând-o comic sau grotesc; secundo, pun vocea-n paranteză, anulând-o. Apollo sau Orpheu nu sunt Marsyas, iar flautul îi este, după același filosof, inferior lirei.

Tu m-ai întreat, însă, cum stau cu fluieratul, iar eu am luat-o peste brazdă (în latinește *lira*), de-lirând...

Delirând, ce-i drept, cu șart și ifos!

Asta, din pricină că întrebarea ta, părând naivă, derizorie chiar, face să răsune, în mine baremi, zeci de sonerii!

Iată-le făcute să sune a... întrebări:

De ce e fluieratul *persiflant* (dincolo de etimonul însuși, franțuzesc)?

De ce provoacă și desfide, – ca în acest distih, să zicem, din *La Chanson du Mal Aimé*: „Je suivis ce mauvais garçon/ Qui siffloitait mains dans le poches”?

De ce să „fluieri în biserică” e un păcat, – se înțelege.

O recunoaște, în doi peri, și nepreadusul la biserică Charles Cros (al cărui sonet contiguu l-am tălmăcit la cererea expresă a prietenului Cristian Bădiliță): „Sunt anatemitatul bătrânelor pagode/ Căci am cam răs la slujbă. «Se cuvenea să tacă,/ Au hotărât cei vârstnici, – iar nicidecum să facă/ Tapaj, în timp ce nôi dam glas unor sacre ode.»// Aminte iau la coduri (pe scânduri incomode/ Șezând), – iar magistratul în togă o dezbracă/ Pe dama cea cu ochii de pumă, care-mbracă/ Îndeosebi corsaje cu aer de pagode.// E-o lume foarte bună-n auditoriu, – parte/ Am și de inși ce-s tobă, cum zice-se, de carte,/ Ca și de elementul femel: un public ce// Mă face de ocară de câte ori îmi spune/ Poet. – Sub ghilotină, îs gata gâtu-a-mi pune,/ Spre bucuria,-n fine,-a opiniei publice.”

Dar de ce „fluieri în biserică” atunci când, din nonconformism, tulburi niște obiceiuri strict profane, niște apucături, niște „scleroze”: dogme, prejudecăți sau superstiții?

De ce e fluieratul după fete (iar, mai încoace, claxonatul), în plină stradă, golănesc? (La țară, după câte știu, fetele se fluieră din poartă, scandalizându-i numai, uneori, pe viitori socri mici, ca și, de regulă, pe câini.)

De ce, umblând cu mâinile în buzunare (gest contrariu unei bune creșteri), mai și fluieri (ca în distihul lui Apollinaire)? – Pentru a fi, astfel, un *fluieră-vânt* sadea?

De ce se fluieră *a pagubă* (sau *a pustiu*)?

De ce erau, la operă, la teatru, fluierăturile, cândva, un blam.

De ce, parțial, s-au desemantizat, ajungând, prin nu știu ce interversiune, în cazul, bunăoară, al unui concert rock, aprobative? Să fi crescut coeficientul vacarmatic al lumii noastre surde tot mai mult? (Întrebarea e retorică, desigur.)

Altminteri, este o deosebire între fluierul unui arbitru: signal neutru, nu doar punitiv, și al unui polițai, ce e preludiul, îndeobște, al unei mici sau mari sancțiuni penale.

De ce face singurătatea casă bună cu cântecul sau fluieratul?

Trecând prin locuri (printr-un codru, bunăoară, – pe care-l invocii tu însăși, adineori) unde ți se poate face, *fără* motiv sau *cu*, urât, urât și frică, fluieri?

L. Iată cum un simplu fluierat poate deschide atâtea subiecte interesante!

Ai ocolit răspunsul la întrebarea mea, dar, după ce voi răspunde curiozității tale, aștept să-mi spui dacă fluieratul tău se încadrează în vreuna dintre situațiile amintite.

Poate ai fluierat la operă, poate *a pustiu*...

N-aș fluiera în codru când mi-e frică. Aș asculta cu atenție orice zgomot, inclusiv al pașilor mei.

Ș. Nici Valéry n-ar fi făcut-o. Căci, spune el (în *Analecta* LIX), „L'homme angoissé n'ose bouger”, – *siffler*, în cazul tău, al nostru... Într-adevăr, „dacă ți-e teamă, nu îndrăznești să miști sau fluieri”.

L. De fapt, urât nu mi-a fost niciodată, nici nu înțeleg sensul acestui cuvânt, decât ca „lipsit de frumusețe și armonie”.

Codrul poate fi straniu, dar asta nu dă senzația de „urât”, ci de micime în fața măreției lui.

A intra într-un codru seamănă cu a intra într-un ocean: e o altă lume care te izolează, prin materia sa, de lumea de afară. Are vegetația specifică, diferită de pajiștile comune, înSORITE, are zgomotele sale, mirosurile proprii, culorile, fauna sa...

Ș. E foarte bine zis *materia*, – în latinește, acest termen având, între altele, semnificația de „material lemnos”, „parte lemnoasă”, „lemn” (de obicei, tăiat).

Acum, cât despre codru ca o (cu totul) „altă lume”, „alt tărâm” (adesea, chiar și „celălalt”), ar trebui, -ntre alții, să-l amintim pe Blaga, cu „Intru în munte. O poartă de piatră/ încet s-a închis...”, – *muntele* având și conotația de „pădure” (precum în *Transilvania*, adică „țara de dincolo de munți, de codri”).

Scuză-mi paranteza și continuă-ți „basmul” păduratic!

L. Trebuie să mărturisesc că am fluierat, totuși, prin pădure, ziua, dar nu de frică, ci pentru ecou.

Într-o vreme, străbăteam zilnic o pădure lungă, de fag, pentru a ajunge la stupii bunicului. Mă pusese să verific dacă n-a roit vreun stup. Pădurea asta era curată, ca mai toate pădurile adevărate, și prietenoasă. Te simțeai protejat înăuntru ei, îți răspundea la salut, cânta împreună cu tine, sau, fluiera, după caz. Dar, făcea asta doar cu ajutorul tău, adică era mută fără o voce umană.

M-am gândit adesea că aș putea locui într-o pădure; de altfel am și fugit de-acasă, odată, într-una din cele dimprejurul nostru, unde m-am rătăcit și am rămas peste noapte. Nu-mi era deloc frică (și nu citisem încă *Dumbrava minunată!*); așa că am adormit lângă un copac gros, nemaștiind nimic până dimineața, când o armată de vecini, în frunte cu tata, m-au trezit cu țipete de bucurie. Îmi amintesc că îmi era cam frig la picioare, dar eram senină și mirată pentru ce acești oameni, serioși în fiecare zi, fac atâta zarvă și se pot bucura că m-au găsit pe mine. Îmi plăcea să fiu căutată, atunci mi-am dat seama și, într-un fel, aveam aerul unei mici vedete. O vreme, tata m-a dus pe brațe așa cum duci un rănit, iar eu mă amuzam cu capul lăsat pe spate, de oamenii care mergeau „cu capul în jos”. Apoi m-a lăsat să merg singură, dar ținându-mă de mână, gest pe care nu l-a mai repetat altădată.

Sigur, ai vrea să vorbim despre această asociere, dar, mai întâi, fluieratul...

Ș. Ei bine, nu am fluierat la operă, nici la vreun meci (de fotbal): pentru că, -n primul rând, cu două degete nu știu să fluier; iar în al doilea, în gloată, amuțesc. Nu pot să scandez lozinci, cu ceilalți, tot astfel cum nu pot să dau cu huo. Ba mai mult: nici „Mulți ani trăiască!” nu pot să cânt acolo unde se cântă, – *fals*, căci nu prea suntem (ca, bunăoară, rușii) buni la cor. Nu-mi surâde nici gregaritatea, nici hălăiala unui „vivat” emis de inși, de obicei, „făcuți”.

Cu aplauzele, dacă nu implică ovații, angajându-ți vocea, stau mai bine. Accept, când un spectacol de operă sau teatru, o simfonie sau un recital entuziasmează până la delir, chiar și aplauzele în sacadă.

Nu știu de ce, dar sunt sfios în cazul unei emisiuni vocale proprii. Mă tem că n-aș fi-n stare să strig nici „Ajutor!”.

Revenind la fluierat, în fine, „bagi sama”, după câte mă cunoști, că „în biserică, am fluierat”, – și nu o dată. Cu consecințele, firește, de rigoare. Singuru-mi regret constă în faptul că nu am fluierat îndeajuns! (Vorbesc – mai trebuie s-o spun? – la figurat.)

Oricum, la Insurecția din decembrie 1989, cât m-am aflat prin piețe și pe străzi, nu mi-am putut descleșta fălcile a strigat; nici mai târziu, la mitinguri a căror lozincă începea cu „Jos!”; cu toate că, în presă și la radio, fără vociferare însă, „combăteam”, totuși, „bine”.

Culmea sloganului stupid, ridicol chiar (căci n-am dus lipsă nici de asta, – din partea, mai cu seamă, a feseniştilor habotnici și tembeli), a fost în ziua când, în piața Operei din Timișoara, prin februarie 1990, o domnișoară, vagă prietenă cu mine și franțuzită în exces, a strigat, într-un moment de liniște adâncă, cu glasul subțiratic, dar sonor: „Je m’embête, moi, vachement!”, i. e. „Mă plictisesc de moarte!”.

(Se *ambeta*, în loc să se... îmbete de iureș revoluționar, – ca, odinioară, Mița, ploieșteanca, republicana, „revoluționara”.

Apropo de care am să spun că știe ceva mai bine franțuzește decât ai care cred că „ambetat” înseamnă... „îmbătat”, într-o română mai *a la fonfê!*)

Revenind la întrebarea ta: la operă, ți-am spus, n-am fluierat; în piața Operei, așjderi... Nici a pustiu, nu cred s-o fi făcut.

Oricum, nu cântul e acela pe care-l va fi deprins omul de la păsări, ci, mai degrabă, fluieratul.

Nu, așadar „Ich singe wie der Vogel singt”, ci „Ich feife wie der Vogel feift”.

(De unde și concluzia lui Cocteau, cum că „Le rossignol chante mal”. – Or, nici n-ar putea să cânte bine, de vreme ce *nu* cântă!)

Păsările, ca privighetoarea, pot fi, cel mult, soprane de coloratură, neîntrecute-n triluri (era să zic în *trilurilu-ri!*) în registru, mai ales, acut.

Altminteri, ele croncăne, cotcodăcesc, măcăie, cârâie, ș.cl.

N-avem destule onomatopee pentru a descrie sunetele lor, iar dacă nu ești Olivier Messiaen, cu prismaticu-i cristalin, cu martelata lui percuție, plus undele pe nume Martenon, – și, poate, alți vreo câțiva (ca Rameau, cu trioletele-i galinacee pentru harpischordium) – e imposibil să le dai... cuvântul: să-l re-dai.

Oricum, în muzică mai merge; în scris e, însă, anevoie.

Iată câteva mostre, din pliscul și gâtlejul faimoasei Pupeze a lui Aristofan: „Epopopopopopopopopoi! Io, Io!”; „Tio, tio, tio, tio, tio, tio, tio, tio, tio!”; „Trioto, trioto!”; „Torotorotorototix!”; „Kikkabau, kikkabau!”; „Torotorotorotolililix!”.

Auzi-l, alaudizând, și pe cantautorul (cum i sar spune azi) cvasirinascentist Clément Janequin: „Orsus, orsus vous dormez trop, Madame ioliette,/ Il est iour levez sus, Escoutez l’alouette. [...]/ Lire, lire, lire, liron. [...] Tue ce coqu, coquin./ Pin chore lire lichim, chin, choc, choc, floc, floc, cherey/ lichim fidely, fidely, ocy, ocy.” (*L’alouette*). – E ceea ce ar fi putut să spună și, dacă francofon, Romeo.

Dintre poeții noștri, nu știu ca altul decât Emil Bota să fi onomatopeizat ornitologic: „Trif nebun! Vi, og, vi/ Privighetori, vrăjitori, într-o zi/ Vi, og, vi, i, og, vi,/ Privighetori în păduri de alun,/ vi, og, vi, i, og, vi, Trif nebun!”

În fine, *canto*-ul aduce cu „fluieratul” păsăresc în, cred eu, cazul că se solfegiază.

Mama, care făcuse patru ani de Canto și-al cărei glas nu știu să fi dat chixuri, fluiera arii foarte complicate, mai ales când se credea neauzită. Aveam un hol, acasă, lung de vreo 9 m, pe care-l străbătea, – ca tine, Lia, codrul – fluierând.

Eu fluier acceptabil, chiar unele scurte melodii cu fiorituri și cu grupetti, – dar nu prea știu, nici astăzi, dacă o fac mai bine, mai corect, aspirând aerul sau inspirându-l.

Am avut, copil, canari în casă. Mai târziu, perușe ondulate. Acestea, dacă nu aveau pereche, ar fi putut deprinde graiul nostru. Penajul le era mirobolant; vocaliza, însă, le-am uitat-o. Ca și, bunăoară, la păuni, era mult sub admirabilul lor strai.

Aș fi curios acum, într-un târziu, de fluieratul unui fluierar!

Unul din genul *charadrius*, mai cu seamă. Nu, însă, unul *vociferus*, *tricoloris*, *peronii*, *alticola*, *bicinctus*, sau, din motive lesne de-nțeles, vreun *javanicus*, *falklandicus*, *sanctae-helenae* (ce-i va fi fluierat, pesemne, a pagubă lui Napoleon!), – ci un *charadrius* zis

melodus, în măsura-n care amintește de imnograful bizantin Roman Melodul.

Dar cred că e o pasăre de apă...

Și, fie și dacă, după tine, Lia, codrul aduce a ocean, eu, intrând rar în codru, n-am auzit, încă, fluierarul.

Codrul e mai mult decât pădurea, după cum bungetul lui e codrul cvintesențializat: o „selva oscura”, cum ar spune Dante; „arcană de pădure”, vorba lui Macedonski.

Era în '970, în august, într-unul dintr-acele amurguri nesfârșite. Stăteam în jurul unei mese, -n aer liber, cinstindu-ne cu niște făgețeni. *Făgețeni* de la *Făget*, desigur, care înseamnă „loc cu fași”.

La 3 km distanță, în plin șes, se ridica un impozant făget, compact și negru. Fașii aveau cam 10-15 m înălțime și, îndesiți, nu se vedeau (de la distanța amintită, baremi) unul de altul, evocând un meterez. Ca într-un poem de Călinescu, „pădurea părea rece și lungă ca un mit”.

Emanând un soi de fascinație, o vrajă, o chemare (una nu doar la figurat vorbind, ci și la propriu, căci era, toată, un lăuntric foșnet, un lung freamăt), n-am rezistat tentației, încălecând „bițiclu” gazdei.

Am pedalat cât am putut de iute, dar, pe măsură ce mă apropiam, eram cuprins de-o teamă fără nume, atavică, imemorială, – de codrul ca spațiu labirintic și doldora de cotoaroaște și balauri.

Soarele începuse să decline, se întetise briza înserării, – iar în penumbra tot mai deasă, se auzea pădurea bolborosind ca apa dată-n clocot. Era fioros; sau, cum zic nemții, *ungeheuer*.

Și atunci, vorba lui Ion Barbu, -n *După melci*, „Mi-a fost frică și-am fugit!”.

L. Mereu fugim de ceva sau de cineva, sau spre ceva ori cineva...

Eu mă gândesc însă, acum, după ce ți-am „ascultat” povestea, la cât de plăcut e să ascuți povești, să uiți că firul poveștii curge invers față de timpul tău.

Te adâncești în poveste...

Ș. ... ca într-o pădure?

L. Poate... Oricum, nici nu mai simți cum trece vremea, timpul poveștii, în viziunea lui Foucault, fiind „legat acum de sacrificiu, de însăși sacrificarea vieții” tale.

Șerban, ai simțit vreodată, în lungile tale lecturi, că timpul acela nu este un timp trăit, ci irosit, că viața ta înseamnă mai mult decât toate viețile altora la un loc?

Ai empatizat adesea cu personajele întâlnite?

Ș. Întrebarea ta e prea ramificată (de parcă te-ai fi molipsit de la... pădure!). E cazul, deci, s-o „sistematizez”, – făcând, la limită, dintr-însa, un parc *à la française*, geometric, cu arbori schilodiți în felulabei piciorului de chinezoaică).

Dar, mai întâi, să reconstituim, așa-zicând, citatul din Foucault. Nu, de fapt, să-l reconstituim, ci să-l transcriem pe de-a-ntregul, precum mi l-ai trimis chiar tu, prin Sfântu’ Internet, deunăzi (eu, unul, neavând habar de el):

„Povestea Șeherezadei este reversul încăpățânat al uciderii, este efortul de fiec[ar]e noapte pentru a izbuti să menții moartea în afara cercului existenței. Cultura noastră a supus această temă a narațiunii și a scrisului anume făcute pentru a conjura moartea unei metamorfoze; scrisul este legat acum de sacrificiu, de însăși sacrificarea vieții; [...] Opera, care avusese sarcina de a aduce nemurirea, a primit acum dreptul de a ucide, de a fi ucigașa autorului ei.”

Mărturisesc că e ceva confuz, aici, – și nici traducerea nu pare foarte bună...

L. Asta pentru că citatul e, din păcate, incomplet. Spațiul dintre croșete trebuie umplut într-astfel: „...dispariție voluntară care nu este reprezentată în cărți dat fiind că este înfăptuită în chiar existența scriitorului”.

Ș. Așa, în fine, mai venim de-acasă; și fac amendă onorabilă, desigur, în ceea ce privește talmăcirea.

Dar, apropo, spune-mi ce titlu are cartea din care ai citat aceste fraze. Poți să-mi spui și cine a tradus-o, acum, după ce, iată, făcutu-mi-am *mea culpa*...

L. Titlul volumului este acesta: *Ce este un autor?* Studii și conferințe, Traducere de Bogdan Ghiu și Ciprian Mihali, Editura Idea Design & Print, Cluj, 2004.

Ș. Mă bucur că Bogdan Ghiu (cu care, vorba lui Nenea Iancu, pot pentru ca să spun că sunt amic) îi este (co)traducător.

Bogdan a scris cea mai frumoasă, pe cât bănuie, compunere textualizantă (minimalistă, însă, – nu lăbărțată, ca la alții) indigenă. Citez din amintire: „Scriu un poem cu latura de 1 m/ de pe care să mă arunc.”

Înapoi, însă, la Foucault... Cam ce susține?

L. Pe scurt, Michel Foucault vorbește despre scris ca despre un spațiu, care, odată deschis, subiectul nu încetează să dispară. Așadar, despre înrudirea scrisului cu moartea. Povestea Șeherezadei devine povestea autorului. În timp ce ea povestește cu glas tare sau șoptit, viața i se scurge în suflul poveștii, iar povestea duce mai departe aburul respirației sale impregnându-se cu aburul celor care o citesc, o respiră și o dau mai departe. Autorul își încetează viața materială pentru a intra în cuvinte, pentru a le însufla pe ele.

Ș. Nu te contrazic, dar am impresia că tocmai aici apare confuzia amintită, anume una între povestaș și scriitorul propriu-zis. Cum știe și Foucault, cum știi și tu (și o exprimi așa frumos), Șeherezada nu scrie, ci *istorisește*, prin, bineînțeles, viu grai: un act mai aerian, mai liber și mai firesc decât e scrisul.

Sunt și culturi în care scrisul este (contrar a ceea ce afirmă Platon, care nu-l vede cu ochi buni) echivalent cu graiul, volantul nostru grai, sau chiar oleacă mai presus decât acesta. Seminția iudaică nu s-ar chema „poporul Cărții”, dacă Scriptura, Biblia, Cartea-prin-exelență, așadar, n-ar ocupa un loc preminent.

Nu doar narațiunile nocturne ale odraslei Marelui Vizir (căruia,-n Occident, la șah, i se va fi substituit Regina, – adică, dragă Lia, tu!) au posibilitatea „să mențină moartea în afara cercului existenței” noastre.

O legendă evreiască relatează că, bătrân de-acum, Regele David îl va fi ținut pe Azrael, Îngerul Morții, la distanță prin faptul însuși că citea, în fiecare vineri seara, Thora. Ceea ce institua, în juru-i, o zonă protejată, un cerc magic, inaccesibile teribilului Înger. Care, ca să-i ia sufletul, în fine, va fi recurs la următoarea stratagemă: anume să-i facă să culeagă via, într-asfințitul unei vineri, pe niscaiva vieri aflați prin preajmă. Auzindu-i, Regele,-n podgorie, s-a ridicat furios

din jilț, grăbindu-se să-i pedepsească pentru că necinstesc Sabatul. Or, descumpănindu-se pe trepte și rănindu-se din pricina căderii, Azrael putu să-i ia,-n sfârșit, sufletul acestui mare Rege...

Poveștile șeherezadice, altminteri (evocând romanul-foileton cu suspans și cu urmare-n alt fascicul), prin care tânăra sortită morții și-o tot amână, noapți în șir, au loc, principialmente, *in praesentia*, în timp ce operele scrise (inclusiv *Kitāb 'alf layla walayla*) presupun o *in absentia* nesfârșită, care e a însuși scrisului orfan. Orfan de insul ce-l va fi inscripționat.

Șeherezada e un autor *de față*, viu și natural, pe când cărțile-s, așa-zicând, *tăcute*, mute, – de o muțenie fără leac atunci când nu le înțelegem graiul/buclea (ca, bunăoară, scribii din Dark Ages, care, înțelegând că era vorba de o bucoavnă elinească, o adnotau, expediind-o, printr-un *graecum est, non legitur!*).

Drept pentru care cititorul e chemat să le facă să vorbească, *să-i* vorbească.

De altfel, și ca simple artefacte, ca obiecte stivuite-n biblioteci (în bibliotecile unui Camil Petrescu, cele „cu rafturi și zăbrele”... bibliofile!), sau prin „înghețate vitrine” bacoviene, cărțile au un foșnet, un fel de glas, un șopot. Trebuie numai să le frunzărești... Filele lor (cf., în neogreacă, *fillon*) sunt frunze, frunze scrise ca acelea ale stejarului Sibilei!

L. Cam asta-i și credința mea: poveștile sunt scrise înainte de a fi scrise; „scrise” pe frunzele unui copac ce a încolțit dintr-o sămânță adusă de vânt, din cimitirul unei închisori, unde suferise fără vină, până în ultima clipă, din iubire, un tânăr bărbat, care înainte de-a muri avusese halucinații cu moartea, propria-i moarte. Alături, în celula rece, un alt bărbat care va fi eliberat și va descoperi măsura clipei, va trăi o altă poveste și va încolți într-o altă sămânță; și tot așa... Vom încolți în/din semințe, doar că nu toți copacii au norocul să fie preschimbați în filele unei cărți bune, de poezie, poate.

Și uite, firul poveștii continuă, și ce bine că e așa!

Ș. Lia, tu vorbești, acum, șeherezadic, – anticipându-l (ai să vezi) pe Valéry...

Fie și dacă nu-s de poezie, cărțile sunt ca, în opinia lui, poemul: „Le poème est une abstraction, une écriture qui attend, une loi

qui ne vit que sur quelque bouche humaine.” (Adică: „Poemul e o abstracțiune, el e un scris în așteptare, o lege care nu trăiește decât grație unei guri umane.”)

Și, fie zis în treacăt, ne mai rămâne, nouă, să tălmăcim aceste „loi”, „écriture” și „abstraction” prin *glas*, și, prin *cuvânt*, această „bouche humaine”, ca să „obținem” acest foarte simplu distih dintr-o poemă argheziană: „Urciorule de vis și de pământ,/ El ți-a dat glas. Eu îți voi da cuvânt”, – definitoriu pentru trecerea *in actu* a cărții potențiale.

Adevărat că, și *neconsumate* (cum preaurât se spune), pe, vasăzică, nicio „bouche humaine” – „et toujours en dormant” (ca adormita din povestea lui Perault) –, o operă, o carte, Paleologu *dixit*, subzistă-„n absolut” (dacă așa se cheamă „în sine”-le, *an sich*-ul), ele fiind, oricum, niște „conservé”; că somnul lor letargic, așijderi hibernării, nu-i propriu-zis o moarte (fiind, nu o dată, unul, cu voia lui Novalis, „profetic” și „cu tâlc”); că un Dumont d’Urville, un Champollion (invocați de-aceiași Con’ Alecu) pot să apară într-o bună zi (cu tot aleatoriul ce-l implică aceste salutare apariții, mai mult sau mai puțin miraculoase). Fără aceste apariții, însă, o operă pierdută, o carte ignorată sunt niște Atlantide submerse și secrete, niște Americi precolumbiene, niște frumoase din pădurea adormită, – in(de)finit absente-n conștiință și, așa-zicând, visându-și Prințul și resurecționalu-i sărut izbăvitor. O „bouche humaine”, adică.

„Ainsi le grain de blé retrouvé dans un hypogée germe, dit-on, après trois mille ans d’un sec sommeil.” (Cf. Paul Valéry, *Analecta*, LX: *Brusque changements d’une même chose*.) Adică: „Regăsit într-un hipogeu, grăunțele de grâu ar încolți după trei mii de ani de somn uscat.”]

Ce zici de vorba asta, Lia?

L. Mi-e gândul la povestea „seminței care, nemurind, nu încolțește...”

Ș. Care, ca să fac un calambur stupid, dacă nu dă colțul, nu dă colț!

L. Consideră că nu te-am auzit... Eu mă gândeam dacă povestea asta se va sfârși odată cu purtătorul ultim de sămânță sau cu cel din urmă arbore de pe pământ?

Ș. *Pneumaticii* care vom fi cândva, nu sunt, n-au cum să fie, n-au pentru ce să fie, niște *spermatofori*.

Cu-atât e mai tulburătoare o apoftegmă a lui Luther, și anume (citez, pesemne, aproximativ): „Chiar și știind că mâine este sfârșitul lumii, eu, azi, tot aș sădi un pom!”

Numai că tu-mi ceruseși, prin Foucault, să stărui asupra scrisului ca „sacrificiu”, ca moarte, prin asasinat, a autorului pe care, odinioară, îl va fi dăruit cu „nemurirea”.

Cu care nemurire? Cu cea din vreun *Exegi monumentum*?

Michel Foucault n-o spune apriat.

Altminteri, orice operă implică un act sacrificial, un „suicid”, – în măsura-n care autorul își preschimbă viața-n exsanguă ficțiune și se abnegă, decizându-se de sine, ca schivnicii, – chiar dacă-i mare păcătos! O face zilnic, noaptea mai cu seamă, destăinuindu-se hârtiei moarte, cu muchii, însă, mai tăioase decât iarba...

Dacă, oricum, pe autor opera poate să-l ucidă, aproape orice cititor al ei vivifică,-ntru spirit, litera cărții, – moartă fără el.

L. Cum, de curând, am (re)răsfoit *Demonul teoriei*, cartea lui Antoine Compagnon (în traducerea lui Gabriel Marian și Andrei-Paul Corescu, apărută la Cluj, în 2007, la Editura Echinocțiu), îmi permit să strecor un citat (de la pagina 194), în completare la percepția lectorului privind actul lecturii: „Experiența lecturii, ca orice experiență umană, este inevitabil o experiență dublă, ambiguă, sfâșiată: între a înțelege și a iubi, între filologie și alegorie, între libertate și constrângere, între atenție pentru celălalt și grija de sine.”

Ș. Fără a fi discriminatoriu, adaug că sunt două feluri de lecturi: una (să-i spunem:) *masculină*, care (fără a fi anost-profesională, pedantă, chiar stupidă, cu un plaivaz în mână și cu, alături, o testea de fișe) e trează, vigilentă și activă.

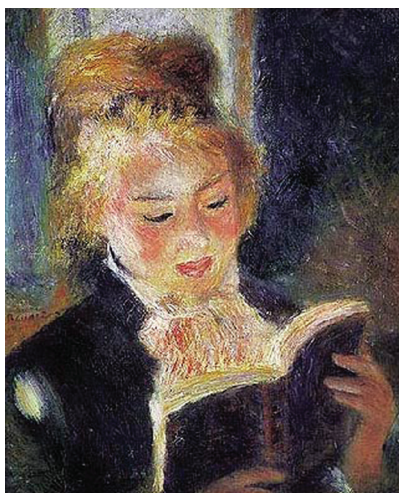
Prin contrast, lectura *feminină* e, mai curând, pasivă, „primită” (ca o ploaie), destinsă, visătoare, aidoma unei uitări de sine, – la care, îndeobște, ne invită/ne predispune nu doar poezia (cum, într-un fel, pare firesc), dar, mai cu seamă, bunele romanțuri: Romanul ca atare; iar „cititorul de romane” (nu numai a lui Thibaudet) este, indiferent de sex, o *cititoare* (de romane), – o *Anima*, într-un cuvânt...

E/ poate fi însăși *Liseuse*-a lui Renoir. Cea care, de altminteri, departe de fereastră, cum ne asigură un critic neamț de artă, anume Peter Feist, „in einem Roman liest” („citește un roman”).

Ea pare singura, așa-zicând, intelectuală a fericitului Auguste Renoir (făcând abstracție de Copilu-i „écrivain”, din obligații, evident, școlare, ca și de Domnișoarele-i Lerrole, buchisind, așijderea copile, nu știu ce partitură, la clavier; ba chiar de însăși Cititoarea-i de la Frankfurt, o prepuberă, pare-se, și ea, plus alte câteva, mult mai puțin glorioase), „intelectuală” vrând, aici, să zică nu vreo „fecioară doctă din Bizanț” (cum ar fi spus Ion Barbu), ci doar o știutoare (ingenuă) de carte și, așadar, din când în când, o *biblioforă*, ba chiar, la limită, o *bibliovoră*; una care, ca „Mireasa” lui Arghezi, își va fi pus „Ochii [...] pe slove și cuvinte/ Ca niște albine albastre, însetate de mirodeniile sfinte,/ Și sugând mierea cărții s-au îmbătat cu ea...”

De altfel, o luocare melifluă, difuză, impalpabilă, suavă, pare, aici, unde, altminteri, eclerajul rămâne enigmatic (sau, baremi, nu prea lesne explicabil), să curgă, să decurgă, să emane din paginile înseși ale cărții, iluminându-i dulcele oval („surpat în vis”, vorba aceluiași Ion Barbu) al feței, ca și păru-i precum o galbenă infuzie de aur lichefiat sau miere.

Nu știu o altă laudă a Cărții, a „mierii” ei, ca și a raptului lecturii, mai pură și, așijderi, mai discretă, fără didacticism, nici ifos doct, decât această adorabilă *Liseuse*, – la care singur arcul vag încordat al gurii (care, de fapt, surâde) trădează un efort intelectual.

Ea *pare* că citește; în fond, însă, visează, abandonată unui gând lăuntric, o carte interioară și, pentru noi, ascunsă; tot astfel cum ascunși îi sunt și ochii, de pleoapele-i ca niște mici coperti...

Nu-i de mirare, deci, că, la răstimpuri, o mai și fură somnul, lectura fiind un act prielnic narcolepsiei și visării, – aceeași tânără persoană devenind, în altă pânză a acestui mare pictor de piersici și fondante feminine, ceea ce poate că nu contenise, de fapt, nicicând să fie: *Femeie adormită cu pisică*.

(În paranteză fie spus: cvasiangelicei lecturi a domnișoarei cititoare, îi corespunde, după Peter Feist, un nume foarte adecuat: modelul pânzei lui Renoir se chema, pare-se, Angèle!)

Să revin, acum, la alte întrebări (scuzându-mă că m-am cam lăbărțat, – din pricina unui subiect prea amplu).

Erai dornică să știi dacă Șerban va fi simțit vreodată, în lungile-i, lecturi, că timpul acestora nu este unul trăit, ci unul irosit; și dacă viața-i nu înseamnă, totuși, mai mult decât aceea a tuturor „oamenilor de hârtie” la un loc?

Răspund: *nu-i totdeauna netrăit; nu-i totdeauna irosit*.

Cât despre propria-mi viață, ea nu e în dihonie cu viețile fictive sau livrești, ci este *ea* plus viețile acestea.

Ca să-ți dau replica la ultima-ntrebare, – e limpede că, fără empatie, orice acces la opera de artă îți va rămâne interzis.

Fără „Mme Bovary, c'est moi”, adio *Madame Bovary!*

La fel, adio *Don Quijote*, în lipsa nebuneștii empatii a caraghiosului hidalgo cu ipochimenii unor romane cavalierești și desuete.

De fapt, în ultimele fraze, este vorba de două soiuri de *Einfühlung*: a Francescăi și-a lui Paolo Malatesta e una *de prime abord*, aș spune, – spontană, dar pe fondul, totuși, al unui refulat, mai vechi, amor, care „cristalizează” brusc, se *manifestă*, ca din senin, în clipa fatidicei lecturi:

*Noi leggiavamo un giorno per diletto
di Lancialotto come amor lo strinse;
soli eravamo e senza alcun sospetto...*

Reiau terțina asta și, trei, altele care urmează, în traducerea Etei Boeriu:

*Citeam odată cum l-a subjugat
pe cavalerul Lancelot iubirea;
singuri eram și fără de păcat.*

*Adesea-n taină ne-am surprins privirea
și-același gând obrajii ne-a pălit;
ci-un singur vers ne-a biruit simțirea.*

*Când am citit cum zâmbetul râvnit
i-l sărută pe gură Lancelot,
acesta ce mi-e veci nedespărțit*

*mă sărută și-un freamăt era tot;
de-atunci nîcicînd n-am mai citit 'nainte
căci pentru noi fu cartea Galeot.*

Al doilea soi de empatie e *ulterior*, așa-zicînd, idilei: o identificare livrescă, și aceasta, dar ca reminiscență culturală, – aposteriorică, firește. Ea nu e incipientă, nu e declanșatoare a pasiunii, ci o „trimiteră” (de, poate, tip bovaric) la personajele cutărei cărți faimoase.

E cazul scenei (apocrife, poate) în care Eminescu, în casa Mitei Kremnitz, îi fură acesteia o sărutare, cerîndu-i, ulterior, un Dante: „Noi leggiavamo un giorno per diletto...”

E ceea ce am vrut să povestesc în textul liminar al cărții de poezii *Amor amoris*, în care Eminescu, sărutînd-o pe Mite, devine unul dintre avatarii lui Lanciallotto, – ca și Malatesta.

Îngăduie-mi să transcriu textul (pentru cei care nu-l cunosc):

*Atât de fragedă (și, ah,
ei doi avînd să treacă-n limbă
tedescă un glosar valah),
încât, în vreme ce se plimbă,
el,
cu pas febril, îi dă prin gând
să o sărute-n fugă; ceea
ce se și împlinise, – când
a tresărit în ușă cheia,
sau*

poate că doar li s-a părut:
 destul spre-a-i pune capăt frescăi
 ce se urzea, – și alt sărut,
 livresc de-acuma, al Francescăi,
 el,
 aminte aducându-și-l,
 ceru să i-l cetească Mitei,
 care tăcea-n de sine și-l
 privea cum iazul Iozemiti,
 dar
 gândind că altă cale nu-i,
 decât să treacă iar de partea
 ălor cuminți... Și,-n mâna lui,
 a geamăt se închise cartea.

Adaug că poema are (din perfidie sau maliție), drept epigraf, un vers al Bălăucăi (din poezia-i *Lac-oglindă*), și anume: „Iozemiti, Iozemiti, vale tainică și dulce”, – psihanalizabil ca la carte.

Căci, iată, printr-un clasic *acte manqué*, acesta, care-i numele, aici, al unui loc *amoenus* feminin, cuprinde numele rivalei, Mite Kremnitz, a Veronicăi (pentru care cea dintâi, intrusa, e tocmai „ce bas-bleu allemand”!): „Ioze-miti, Ioze-miti”... Că „valea este un frecvent simbol oniric feminin” („... ein häufiges weibliches Traumsymbol”, adică), o știm din Freud (și din... bun-simț). Or, cu toate că se poartă fațea, eu n-am s-o duc până-ntr-acolo, încât să „iozemitizez” acest magnific vers eminescian: „Înserează și apune greul soare-n văi de mite”; nici să adaug că oroarea de prăpăstii poartă numele tehnic de *kremnophobia!*

În fine...

„Cât de plăcut e să ascuți povești”, exclamai tu, mai adineaori, vorbind cu tine însăși (și îngânându-l, parcă, *à l'envers*, pe Alfred de Vigny, anume: „Qu’il est doux, qu’il est doux de conter des histoires...”, – adică: „Ce plăcere să povestești istorii...”), în pragul ăstui set de întrebări, – ca să continui, admirabil, pot spune chiar tulburător, că, făcând-o, începi „să uiți că firul poveștii curge invers față de timpul tău”.

E ceea ce-mi evocă, dintr-o dată, Moirele ce ne ursesc/urzesc destinul, în timp ce firul vieții curge invers față de-acela al poveștii.

Al poveștii despre ele, bunăoară, – anume că, între Klotho și Atropos, șade Lahesis, mânuind alternativ, cu ambele-i mâini, când circumferința exterioară, când cea lăuntrică a fusului fatidic, și cântând, în acest timp, trecutul ca viitor predestinat, după ce acesta, viitorul, va fi ajuns prezent (și, ca atare, cunoscut).

L. Consumul nervos al creației curge în același ritm cu timpul, opera sa nu-l conduce pe scriitor spre o prelungire a vieții, dimpotrivă. Dacă la un capăt firele se împletesc, este pentru ca, la celălalt capăt, să se deșire. Scriitorul știe acest lucru și grăbește realizarea operei, aleargă spre final asemenea soldatului de la Marathon.

Originea operei, de natură transcendentală, premerge actul propriu-zis al scrisului, dar nu se poate discuta de o separare a vieții sale, dincolo de toți factorii care au contribuit sau contribuie la prelungirea sa. Opera unui scriitor este mereu la timpul prezent, dacă acesta își abandonează propria ființă în scris..

Dar, pentru că ai adus vorba de psihanaliză, cu ce fel de ochi o vezi?

Uite, eu cred că am început să vorbesc despre asta în urma discuției de azi-dimineață, când tu îmi spuneai cum că ai visat un lac verde, adânc și rece, iar eu ți-am mărturisit, după aceea, că adormisem, aseară, uitându-mă la un reportaj de pe Discovery, despre un lac verde, adânc și rece.

Ș. Suntem, oare, – poate că nu-i cuvântul optim, dar n-am altul – *telepatici*?

Dacă toți oamenii ar fi așa, telefonია fixă sau mobilă ar intra în colaps, în faliment sau, dacă vrei, în mofluzlâc. Am putea totuși, dragă Lia, să ne jucăm, în continuare, de-a telefonul fără fir... Noi doi sau specia noastră.

Umanitatea o cam face, ca în *Metamorfoza* uitatului, azi, Brătescu-Voinești (cel drag lui Steinhardt!), în care numele cutărilor scumpe țigarete, *Intim Club*, devine (prin denaturări mentale succesive: *intinclud, intinplug, intimpliu, iplintiu, iflingiu*) trisilabul fără noimă – dar plauzibil, grație izului său turco-neaș (!), ca și sufixului indicând un *nomen agentis* – *aflangiu*.

Dacă, după Petre Țuțea, comunismul e summumul aflării-n treabă, un aflător în treabă s-ar putea chema un *aflangiu*. E plină lumea de-alde ăștia. Mai grav fiind, totuși, faptul că între emițător

și receptor, sensul cuvântului se deformează scandalos, chiar dacă propriu-i corp fonetic rămâne absolut intact. Gândește-te la ce înțelegeau „democrațiile populare” prin *democrație*; sau ce semnificau, pentru aceleași, *sindicatetele* (de care mult caz se făcea), anume niște simple „curele de transmisie” ale politicii partidelor maximaliste față de clasa muncitoare.

Să revin, însă, la telepatie (sau, mai curând, la *teleempatie*).

C.G. Jung îi acorda un rol major, ca funcție de sincronizare, considerând, în plus, că ea, telepatia, ne înrăurește visele, – inclusiv cele cu un lac de munte, verde, adânc și rece...

În rest, subiectul oniologiei rămâne unul prea fragil, prea delicat, iar opiniile-i asupra-i mult prea contradictorii încă, pentru a-l adânci acum.

Mai bine, hai să ne-adâncim în somn, în speranța unui vis frumos!

Sunt sigur că, dacă ți-aș cere să-mi povestești un vis al tău, răspunsu-ți ar fi *nu și nu*.

Ți se pare o impietate să rupi (cum, parcă, mi-ai mai spus-o, referitor la altceva) „pactul tăcerii”, să-ți descetluiești intimitatea, inenarabilul secret al unui vis.

Ca și în cazul vechiului portret, al tău, cu crini în brațe, mă resemnez să nu rup „pactul” unei tăceri aproape sacre.

Eu, dimpotrivă, mai impudic, mi-am relatat destule vise. Sau, numai, am crezut c-o fac, – scenariul oniric ca atare fiind departe de impenetrabilul mister (cam ca al „lucrului în sine”) a ceea ce e, după Freud, „ombilicul viselor”, *Traumnnabel*.

Iată de ce am unele mici dubii în privința viselor lui Jung, prea, îndeobște, coerente...

L. ... de la un cap la altul...

Ș. ... precum spui, – pentru a le crede într-un tot, pentru a te încrede pe de-a-ntregul în propria lor autenticitate. Jung dă impresia, uneori, că visează, vorba lui Bacovia (în poezia *Requiem*), „ca din carte”!

Nu mai insist, mărturisindu-ți numai că, relatându-mi, când și când, un vis sau altul, nu am făcut-o chiar cu inima ușoară. Nu, însă, din filistinism, ca mulți, ci pentru că, dându-le în stambă, s-ar fi putut

să le ambelizez și, *ipso facto*, să le măslui. Or, onest ar fi să nu *urzești* (de dragul propriei tale imagini sau al artei) acolo unde „străjile” acestea „ale somnului”, cum zice Freud, sau, cum (poate mai just) zic eu, Șeherezade ale lui, o fac în scop terapeutic: să preîntâmpine, adică, o bruscă, silnică trezire. Iar dacă, însușindu-ți (bine) propriul lor stil, le fabrici treaz, să nu-ți dai pasișele drept vise (gest *ab initio* compromis, cât timp există, nu puține, criterii de invalidare a visului contrafăcut...

Cânt, fără antren și fals, la pian, la pianina mea sovietică *Nocturno*, nu știu ce nocturnă chopiniană; până când, preluând inițiativa, capacul cade cu tapaj, ghilotinându-mi, din *poignée*, ambele mâini, – care continuă să joace, însă, pe tastatură, tot mai impecabil, autonome și mulaj, acum, în ghips al mâinilor lui Frédéric Chopin:

Te-aș întreba, în glumă, cum ți se pare visul: contrafăcut sau autentic?

L. Mi se pare că începi prin a-mi povesti un vis și sfârșești prin a-mi împărtăși o dorință refulată, aceea de a interpreta o piesă, la pianina ta *Nocturno*, genial, precum Chopin. Chiar dacă tu interpretezi bine piesele alese, pentru că te-am auzit de câteva ori și ai reușit să mă emoționezi.

În manieră freudiană, noaptea, active devin și dorințele de care ne rușinăm și pe care încercăm să le ascundem de noi înșine. Iar aceste dorințe refulate nasc deformări ale visului sau, cum li se mai spune, *deformări onirice*.

Ai spus că nu îmi place să-mi povestesc visele, și așa și este. Dintr-o dorință de a nu dezvălui ceea ce mi se arată doar mie, ca o taină la care nu participă decât doi: eu, cea adormită și eu, cea necunoscută mie. Am povestit însă, odată, un vis, într-un poem de-al meu. Cu voia ta, îl voi transcrie:

e noapte și visez că ninge. focul arde în vatră iar eu copil desculț mânjit pe obraji cu magiun de prune roșii fiert într-o căldare de aramă îmi încălzesc picioarele și o privesc pe mama și ea copil cum își piaptână părul negru și lung. bunicile mele vestite îmi fac vânt cu fustele largi de mătase și îmi curăță fața cu un petec de pânză înmuiat în apă. mama crește văzând cu ochii și se pregătește să facă dragoste întâia oară cu un băiat ce va veni într-o zi și o va cere de nevastă. bunicile îi vor pregăti zestrea și nu îi vor spune nimic despre contracepție. astfel de lucruri nu se discută. e târziu și toți se pregătesc de culcare

au o singură cameră și tinda. două paturi și un culcuș pentru copii deasupra sobei unde va fi cald toată noaptea. rămân pe vatră mereu trează atentă la zgomotele nopții de afară și din interior. știu tot ce se va întâmpla și încep să plâng copilărește. încerc să mă ridic. picioarele mi se afundă tot mai mult în cenușă. rochița de stambă ieftină se topește în jăratric și eu rămân acolo pentru totdeauna

va trebui să fiu martoră la tot ce va urma. să mă risipesc în chip de praf în respirația tuturor să mă nasc cu cei ce se vor naște de acum înainte. în felul acesta voi întâlni un băiat străveziu cu care să mă iubesc prin iarbă de-a lungul anotimpurilor să mă purific dansând goală în ploaie. pielea mi se înfioară la atingerea picăturilor și fiecare dă naștere unui orgasm. băiatul străveziu curge ca o plasmă la picioarele mele și se întărește printr-un fenomen nemaiîntâlnit blocându-mi mișcarea și determinându-mă să rămân pironită ca o statuie de granit. întâmplările de acest fel vor deveni ciclice eu voi rămâne mereu încremenită în mișcări dinamice și locurile pe unde voi călători vor deveni locuri de pelerinaj. prin simpla atingere a statuii orbii își vor recăpăta vederea ologii vor pași din nou și femeile sterpe vor naște plozi străvezii. în câțiva ani va apărea o lume nouă extraterestră unde se vor naște mai mulți copii pe minut iar trecătorii îi vor boteza

după plantele marine din jur. omul albastru pe jumătate femeie pe jumătate bărbat va aduce un obicei nou în împreunare. cei doi vor putea rămâne uniți fizic după ora de dragoste ca un singur individ. organele genitale se acuplează cineva strigă la poartă

Sigur, visul a fost „măsluit” prin reverie și a ieșit poemul. Este ceea ce spuneai tu, cred că scriitorul are nevoie de vise, de reverie mai cu seamă, de starea de visare „cu ochii deschiși”.

Visul pe care mi l-ai povestit, real (oximoronic, într-un fel) sau nu, cunoaște o dublă reprezentare, pentru psihanalist și pentru mine, ca cititor al operei tale. O imensă trăire ți-a determinat scrierea acestui vis, sau, poate, o curiozitate de a-ți încerca credibilitatea, sau, pur și simplu plăcerea jocului.

Mie mi-ai deșteptat în minte mai multe întrebări, și una ar fi: ai luat vreodată visele în serios?

Ș. Ca, mai ales, „literatură”, da.

Ca *ars divinatoria*, prea puțin.

Trebuie să adaug imediat că visele mele nu vizează (până astăzi, baremi) viitorul. Nu cred să fi avut vreodată un vis într-adevăr premonitoriu. Profetic, ce să mai vorbim? Sunt, pare-se, un visător... pedestru! Și,-n plus, un spectator cvasiplacid (când... filmul nu e unul *horror*) al peliculei în alb-și-negru (sporadic, însă, și color) care-mi rulează,-n creier, în chipul unui vis, al unor vise.

Ca semiotică, adică simptomatologic, sunt convins că pot fi luate în serios. Dar pentru asta se cuvine să fii oleacă specialist în ceea ce se cheamă *Oneirokritika*, după Artemidor, sau, după Sigmund Freud, *Traumdeutung*, fie și dacă,-n amândouă, e și o doză de (auto)mistificare

Ceea ce nu e foarte lesne, întrucât „cheia viselor” nu-i, totuși, un... șperaclu, un *passe-partout* care descuie orice broască. E, mai curând – și nu o dată –, un *passe-passe*, o simplă prestidigitație, adică o șarlatanie, căreia-i cad victimă atâția. De unde și, nemotivat adesea, scepticismul.

Nu cred, cu toate astea, că din acest motiv grosier, subtilul Iulius Caesar, nu dă, din păcate, ascultare, în faptul Idelor lui Martie, nici

visului soției lui, Calpurnia, nici avertismentului cutărui haruspiciu de neam etrusc, Spurrinna, ci pentru faptul că se crede – și chiar este! – IMP•C•IVIVS•CAESAR•DIVVS.

După Vergilius, de altminteri (cf. *Eneida*, 6, 893-896), visele sunt fie mincinoase, adică „năluciri amăgitoare”, fie adevărate, în funcție de „porțile”, *ianuae*, prin care se strecoară: de fildeș, una; cealaltă, de corn.

La acestea face aluzie și Nerval, în pragul unui op celebru, *Aurélia*:

„Le rêve est une seconde vie. Je n'ai pu percer sans frémir ces portes d'ivoire ou de corne qui nous sépare du monde invisible.”

Or, trebuie să fii un mistic, ca Gérard, ca să freameți, semitreză fiind, dinaintea celor două porți miraculoase.

Noi, însă, nu prea suntem mistici, sau suntem doar misticoizi, adică niște mici superstițioși.

Psihanalizabil tehnic și la rece, visul însuși și-a pierdut sacralitatea, s-a *dezvrăjit* odată cu lumea noastră fără magie, nici minuni.

(Vorba Alexandrescului, poetul: „Minuni în vremea noastră nu văz a se mai face.”)

Ciudat e că Breton *e tutti quanti* s-au obstinat să reabiliteze „le merveilleux”, adică supranaturalul, pornind, în parte, de la un strict pozitivism (în, baremi, declarații sau intenții), acela al lui Sigmund Freud.

Cât despre „inconștientul colectiv”, termenul (inventat de C.G. Jung) are un iz, așa-zicând, scientist (în ciuda indenegabilei vocații, în cazul eruditului helvet, a fenomenelor oculte, ca și a unor discipline „obscurantiste” sau „caduce”, ca alchimia sau magia).

În rest, cum spune Valéry (cf. *Analecta*, LXV): „Le rêve est le phénomène que nous n'observons que pendant son absence. Le verbe *rêver* n'a presque pas de «présent»..” Și tot el: „Le rêve est une hypothèse, puisque nous ne le connaissons jamais que par souvenir.”

„Suvenirea visului” e una, adesea, foarte apropiată, în timp, visării sale înseși. Acestea par să coincidă, în mai cu seamă, pe cât cred, visele recurente infantile.

Mie, bunăoară, mi-era de-ajuns (pe la 3-4 ani) să mă așez (în vis, firește) în micul scaun de bucătărie (în care le-ar fi stat atât de bine lui Hänsel și surioarei lui), ca să încep să zbor, cu el, în jurul părului bătrân din curtea noastră, descriind, într-un delir centripetal,

cele mai dulci, mai line, mai impecabile (nu, pare-se, și *impeccabile!*) volute.

Ultima paranteză vrea să spună că acest periplu aerian ar fi semnificat, se pare, o vagă tendință oedipiană, pomul în jurul căruia zburam fiind, aici, simbolul principiului matern...

Visul era, altminteri, euforic.

Este motivul pentru care cea mai frumoasă vorbă, după mine, privind visul e, în *Sic cogito*, a lui Hasdeu, anume: „Culoarea visului e fericirea.”

Breton, pesemne, și-ar fi însușit-o, în pofida faptului că visul poate să fie nu doar euforic, ci, vai, și un coșmar oribil (ca, după Hamlet, „in that sleep of death”); numai că, pe poarta-i (de fildeș sau de corn), poate pătrunde, în principiu, și fericirea feeriei: *feericirea*, dacă vrei.

Mai rămâne să-ți mărturisesc că visul „chopinian” e unul contrafăcut în întregime (ceea ce, însă, nu impietează,-n nici un chip, asupra interpretării tale ingenioase); iar apoi să te întreb dacă tu, Lia, crezi în apoftegma lui Hasdeu?

L. Nu aș fi crezut că visul tău „chopinian”, cum spui, e contrafăcut, în totalitate. Cum toată discuția noastră, sau, aproape toată, se bazează pe realitățile trăite, credeam că și aici e o întâmplare la mijloc. Acum, recunosc, visul tău era o ghicitoare cu tâlc, iar eu am sesizat doar ghicitoare, nu și tâlcul. Era o imagine de film suprarrealist, de coșmar, într-un fel, iar legând „visul” tău de aserțiunea lui Hasdeu, mâinile lui Chopin făcându-i cinste pianinei tale, nu este doar o contrafacere, ci, poate fi o refacere a unui gând subliminal.

Visul poate lăsa senzația de fericire celui care se trezește din somn, în același timp însă, a amărăciunii de a fi fost doar un vis. Pentru Hasdeu, visul era teritoriul unde își putea întâlni fiica, o trecere în „dezmarginire”.

După pierderea unei persoane dragi, aștepti visul ca pe o justificare a unei vieți de *după*, „de apoi”, a unei continuări a vieții pământești. Simți prezența cvasifunigică a celui dispărut și aștepti să-ți comunice despre sine; ne e greu să percepem altă formă de existență decât a noastră, alcătuită din senzații și percepții. Visul, după unii cercetători, facilitează transferul telepativ, revenind la întâmplarea cu

„Iacul verde, adânc și rece” pe care eu l-am văzut pe Discovery, iar tu l-ai visat în aceeași noapte.

Visul, cred eu, are culoare când devine coerent, când are o derulare aproape paradisiacă și lasă în urmă sentimentul de „poartă deschisă reveriei”. El te poate așeza într-o altă priveliște decât cea dinaintea și, în urma sa, nimic să nu mai fie la fel.

Dacă interpretăm visul ca fiind o iluzie, iluzia fiind deșertăciune, atunci lumea noastră poate fi un vis, căci, vorba Ecleziaștului, „vanitas vanitatum et omnia vanitas”; un vis frumos sau coșmaresc. Cine știe, poate că, uneori, ne-ar fi mai bine în vis decât aieva, iar ca să-mi susțin afirmația, îți voi reproduce o povestioară:

„Odată, un maestru zen dormea sub un copac. Discipolul, dorind să-l întrebe ceva, l-a trezit. Brusc, maestrul a început să țipe la el:

– Nemernicule, de ce m-ai trezit chiar acum?! Visam că eram rege într-un palat, înconjurat doar de fete tinere și frumoase!

– Dar, maestre, era doar un vis, spuse discipolul.

– Da, dar atunci eu nu știam asta. Pentru mine visul acela era mai real decât ceea ce trăiesc acum. Poți înțelege asta?”

Ș. Nu pot băga mâna-n foc pentru discipol; pentru Lucian Blaga, însă, da: „Mai verosimil decât adevărul/ e câteodată un vis.”

Dacă adăugăm și catul superior al parterului acestei strofe, ne apropiem și mai dihai de tâlcul visului intempestivului maestru zen: „O față frumoasă e/ o fereastră deschisă spre paradis...”

Cât despre istorioara zen, ar trebui să spunem că e vorba de parabola (să-i spunem astfel) cu Zhuang Zi (căci despre el, într-însa,-i vorba), întrebându-se dacă visează, el, că e un fluture în zbor, sau dacă fluturele se visează, el, Zhuang Zi... Este un vis, aș zice, „în oglindă”, obiect nu mai puțin amăgitor decât e visul însuși.

În care ne instalăm, din când în când, ca într-un confortabil domiciliu, dacă nu chiar într-un palat regal (ca al maestrului din „povestioara” ta), nu fără, uneori, o vagă teamă că am putea fi evacuați dintr-însul. O teamă resimțită tot în vis.

Care, când este unul euforic, senzația de mai mult ca agreabil ne urmărește până seară, confuză, dar în chip concret.

Am să-ți relatez un vis erotic, care mi-a umplut o zi întreagă, amărându-mă, totuși, prin fatala sa iluzie:

Aveam un automobil absolut identic cu al „ei”, pe care-l țineam la ea-n garaj (ea însăși fiind, altminteri, cea care-l repara). Garajul era unul strâmt și scund, cu pereți dați cu humă proaspătă și albă, – în plus, fiind foarte răcoros. (Afară, luna lui Cuptor era în toi.) Planșeul garajului fusese căptușit cu un strat subțire de mortar, pe cale de-a se întări... M-am bucurat când, dând să scoatem mașina,-n *marche arrière*, afară, roțile nu i s-au urnit din loc, ca unele ce, între timp, făcuseră priză cu mortarul umed. (Lumina era una de amiază, dar indirectă sau ajunsă înăuntru cam ca într-o capelă cu vitralii semimate, monocrome.) Am strâns-o, fără drept de-apel, în brațe și, „proptind-o” (n-am alt termen!) în peretele candid și jilav, am sărutat-o îndelung... Umerii ei goi erau superbi, iar ventuzei gurii mele-i era greu, dureros de greu să se despartă de fascinanta lor alboare!

Fără să devină un coșmar, alt vis (unul de-asemena recent) sfârșește, dacă nu chiar terifiant, disforic. Straniu este că e tot „motorizat”:

O simt în spate, fără să o văd. Coapsele ei, asemeni unei menghini, îmi strâng, *între*, fesele-ncordate. Nu știu: stăm așezați într-un fotoliu sau pe, oblongă, șaua unui scuter? Acesta n-are, pe ghidon, retrovizor. Nu pot întoarce fața să-i văd fața, pe care mult aș vrea s-o văd. Și-atunci îi cer pudriera cu oglindă. Întinde mâna stângă și mi-o dă. O deschid cu teama că, dintr-însa, mi-ar putea rânji o arătanie. Oglinda, însă, e opacă, neagră, ca ecranul aparatelor cu plasmă; iar pudra, ce-o acoperă cu totul, îmi intră-n ochi și mă orbește, ca praful drumului, din pricina vitezei.

Mă pregăteam, în fine, să-ți povestesc un vis mai vechi (doar ca să pun în evidență modul cum, treji, ne scapă printre degete, bizarul fenomen oniric), când, prin mobil (azi, 6 aprilie '011, pe la prânz), mi-ai spus că tocmai ascultaseși *La Suite dans le style ancien* a lui Enescu.

Or, visul meu (datând de prin '85-'86) se referea tot la Enescu...

...Care, din nou, în țară, după atât amar de vreme, conduce un concert simfonic: Brahms, pe cât cred, și César Frank, la Filarmonica din Timișoara. În pauză,-n holul unde se-nghesuie cu ceilalți (care *nu-l văd*), îl urmăresc discret: un centenar mărunț și palid (pomeții,

însă, de un roșu maladiv), stingher și foarte abătut. Mă iau, și eu, după cutare, care pretinde că-l cunoaște, – și iată-ne față către față! Ne strânge mâinile, distrat-afabil, și ne întrebă cum o ducem (în, se înțelege, R.S.R.). N-apuc să-i spun: „Fără speranță!”, că ni se și topește în brațe, căzând moale, – expiind... Concertul, fără dirijor, continuă în debandadă, în timp ce lumea părăsește sala. Rămânem, pe poziții, în paltoane, vreo 10-15 inși, cărora, pare-se, le relatez, în mare taină, întâmplarea. Apoi, a doua zi, spre seară, căzându-mi ochii, într-o publicație, pe numele *George Enescu*, sunt sigur că i-am povestit Mariei visul, în ajun, – ceea ce, însă, ea infirmă.

L. Eu n-aș intra în labirintul viselor: e primejdios și preaplin de capcane; după cum e greu să visezi un vis coerent de la un capăt la altul, cum spuneam...

Ș. ... ca, bunăoară, Jung...

L. În genere, deschiderea ochilor, dimineața, echivalează, în mintea mea, cu pierderea unei comori pe care o scoți cu greu din adâncul pământului; dar pentru că nu ai păstrat pactul tăcerii, o pierzi într-o clipă, și îi mai auzi doar zurutul afundându-se în abis.

Este interesant că după ce simți această „pierdere”, întâlnind în aceeași zi o persoană pe care ai visat-o, sau un lucru, ți se declanșează automat amintirea visului.

Uneori, te trezești făcând un gest pe care l-ai făcut în vis, și atunci re trăiești visul, materializat.

În ceea ce privește enigma telepatiei, se pare că între locuitorii planetei există o legătură telepatică permanentă, că zilnic suportăm proiecțiile psihice ale unor oameni din zonele cele mai îndepărtate ale lumii.

Ș. Într-adevăr, așa se pare. Numai că telepaticamente, dacă vrei, nu comunică oricine cu oricine, fie și dacă s-ar părea că luăm, cu toții, parte la universala sindrofie, la internetul telepatic. Se comunică tacit, de la distanță (fie, ea, și numai de... o șoaptă), doar în virtutea unor afinități de ordin selectiv. Unii le numesc „privilegiate”.

În rest, reamintindu-mi de Zhuang Zi (povestea căruia,-n chineză, țin s-o transcriu ideogramatic, – pentru, firește, exotism),

庄子和蝴蝶

有一天，庄子在花园里睡着了。他作了一个梦，梦见他是一只很好看的蝴蝶。它飞到东、飞到西，最后飞累了，就睡着了。蝴蝶也作了一个梦，梦见它是庄子。这时候，庄子醒了。他不知道他现在是真的庄子呢，还是蝴蝶梦里的庄子...他也不知道是他梦见了蝴蝶呢，还是蝴蝶梦见了他。

te-aș provoca, dacă accepți, la o cozerie despre fluturi, avertizându-te, însă, că eu, ce-am îndrugat atât(e)a despre ei, sunt cam blazat, cam sastisit, încât speranța mea-i în tine...

Mai înainte, însă, îngăduie-mi (în virtutea faptului că Zhuang Zi e, așa-zicând, un borgesian!), să-ți relatez un coșmar scriptic (contrafăcut, desigur), și anume:

Citez din, pasămite, Borges, care citează dintr-un altul, care citează dintr-un terț, care, la rândul său, citează, – iar setul semnelor citării („...”, «...», ’...’) epuizându-se, disper!

L. Visele tale, cu cele două femei, ori poate una singură, mă duc cu gândul la poemul lui Verlaine: „Je fais souvent ce rêve étrange et pénétrant/ D’une femme inconnue, et que j’aime, et qui m’aime,/ Et qui n’est, chaque fois, ni tout à fait la même/ Ni tout à fait une autre, et m’aime et me comprend...” (*Poèmes saturniens*)

Ș. Știi, poate, că Arghezi a tradus (sau, mai curând, a adaptat) sonetul, *Mon rêve familier*, al lui Verlaine, – din care ai reprodus întâia strofă: „M-am întâlnit adesea, ca și cum ne-am fi scris,/ Cu-o prietenă, tot alta și-aceeași, noaptea-n vis./ Necunoscută totuși, din umbre tot pribege,/ Mi-e dragă deopotrivă și ea mă înțelege...”

Mai nimic din „timbrul” verlainian nu s-a pierdut, în adaptare.

Aș avea, totuși, o obiecție de făcut: nu cred că „visul familiar” al lui Verlaine este de-a binelea nocturn, fiind, pare-se, mai mult o reverie.

L. În privința primelor două vise ale tale, nu vreau să mai fac interpretări, pentru că apariția feminină din ultimul este chiar stranie,

iar visul pare plămădit *din* și *cu* multiple semnificații. Are ceva din „praful” de pe aripile fluturilor de noapte, și mereu mi-a fost frică de acești mici monștri, pe care Blaga, în *Fluturii de noapte*, îi asociază cu un fel de „zburători” vampirici: „Iar noaptea câteodată-ntunecate gânduri vin/ Și-mi sug nectarul din potir...”

Mi-am amintit acum poemul tău *Un vis...*, care are transparența unei aripi de fluture: „... cu umbre, lande, doamne în crinolină albă...”

E greu să vorbesc despre fluturi când tu ai scris atâtea texte despre ei, în variatele lor „metamorfoze”, – fluturele din gene: „Nu uita să faci, spre seară, fluturi/ pe obrazul ei, bătând din pleoape:/ fluturi palpebrali cu două aripi/ semistrăvezii și franj de gene,/ cărora le ține loc de rouă/ apa searbădă a unei lacrimi...”; fluturele în pântec; fluturele sub pântec...

Ș. Ș.a.m.d.

L. Nu cred că voi putea scrie despre fluturi; deja am făcut prea multe citări și, dacă aș continua, aș cădea în poetizare. Fluturii par ireali pentru că suferă cunoscuta metamorfoză în cele patru stadii: ou – omidă – crisalidă – fluture propriu-zis, metamorfoză prin care dizgrațiosul vierme se transformă în grațiosul fluture.

Aidoma prințului-broscoi din basm.

Ș. Dar până și grațiosul fluture „își poartă”, vorba lui Arghezi, „viermele între aripi”, – ca pe reminiscența, dacă vrei, a unui urât păcat originar.

L. În visul uman sau „fluturesc” singurul regret ar putea fi cel al fantasmelor nerealizate...

Ai simțit vreodată, precum eroul unui film care rulează de curând, că ești visat de cineva, că existența ta se petrece în visul cuiva, iar nu aievea?

Ș. Nu, n-am avut o astfel de senzație, decât la modul strict speculativ sau inspirat din cărți, livresc adică.

În rest, am, uneori, o teamă vagă, un straniu sentiment de vină că aș putea fi un intrus orific, sau, cel puțin, dezagreabil, în visul

unui cunoscut. Cu atât mai mult cu cât acesta ar putea fi o persoană dragă. Cum am și spus-o, de altminteri, într-o poemă într-un vers: „Iartă-mă că m-ai visat urât!”

Revenind la fluturii mirifici, adaug că, oricât de „ireali” (și de *străini* de lumea noastră), o asemuire între ei, între bizara lor metamorfoză și regnul nostru, nu-i cu neputință.

Ne naștem dintr-un ou, devenim viermuitoare larve fără as-tâmpăr și mereu vorace, ca să cădem, apoi, în demisomnul prepuberal al stadiului de pupă, răstimp de-a lungul căruia suntem pe cale să devenim, în fine, fluturi (sau, numai, fluturași sau flușturatici). Abia atunci începe anotimpul vernal (al nostru, ca și-al lor), reavăn și verde.

Ba chiar aș spune că există, pe cât cred, similitudini între noi și ei, în basme precum *Cenușăreasa* ori *Frumoasa din pădurea adormită*, în care eroina omonimă a celui dintâi trece, când se apropie miezul nopții, din stadiul de mizerabilă omidă în acela de fluture mirobolant, „en des habits de drap d’or et d’argent, tout chamarrés de pierreries” („investmântat în straie din aur și argint, cu, pe de-a-ntregul, broderii de pietre scumpe”); tot astfel cum a cestuilalt are să cadă, la rându-i, într-un lung somn crisalidic, ca să devină fluturile „dont l’éclat resplendissant avoit quelque chose de lumineux et de divin” („strălucirea căruia-ți lua ochii, cu amestecu-i de luminos și de divin”). (Citatele provin din Charles Perrault.)

Ion Barbu e poetul ce-a descris ca nimeni altul, pe cât cred, acest somn crisalidic și etanș (ca să nu spun hermetic): „Din trei atlazuri e culcușul/ În care doarme nins albușul/ Atât de galeș, de închis,/ Ca trupul drag surpat în vis.”

L. Tulburătoare asociere între fluture și omul „metamorfic”...

Iar despre versurile lui Barbu, e cum spui: „ca nimeni altul”; acel cuvânt „surpat” mă duce cu gândul, însă, la visul care seamănă cu dispariția materială, o călătorie stranie între lumi în care ne putem ușor pierde iubita, iubitul.

Ș. Și pe noi înșine.

L. Și acum îmi vin în minte rândurile tale, cu privire la acest „pericol”, pe care îmi voi permite să le citez:

„E, oare, drept ca eu, în preajmă-i, pe coasta somnurilor ei, să fiu un biet naufragiat, un extraneu și un profan, ce nu ia parte nici la gala, care petrece-se aiurea, mirifică și strict secretă, nici la sabatul coșmaresc, de care aș putea s-o mântui prin simpla rotire a marelui caleidoscop ce este, și nu este, Ea. – Și să mai spun(em), cu Breton, «C'est quand elle dort, qu'elle m'appartient vraiment?»!»

Ș. Hai să traducem și citatul ăsta: „Când doarme e a mea cu-adevărat.”

L. Întorcându-mă la fluturi, mi-ai spus, acum câteva zile, după ce începuserăm să vorbim despre aceste delicate ființe, că ți se pare că nu-mi prea plac, de vreme ce nu am nimic de povestit. Am început să mă gândesc de ce alung amintirea „ca pe niște fluturi” și cred că pot să-ți spun acum.

Fluturii m-au fascinat mereu; în copilărie, credeam că-și aleg singuri culorile, și îi urmăream pentru a-i observa mai de aproape. Primăvara erau primii care vesteau vremea caldă; abia așteptam să văd primul fluture și să împărtășesc cuiva ce culoare avea fluturele meu.

Nu am avut vreodată dorința sadică de a le smulge aripile sau de a-i chinui, în vreun fel, ceea ce se întâmpla cu păianjenii, în genere.

Dar a venit timpul, prin a șasea, cred, să realizez un insectar. Și atunci am suferit atât de mult și mi s-a părut cea mai oribilă crimă din lume, să ucizi fluturi. Și cred că am ucis și eu câțiva pentru „notă”.

Când am ajuns, la rându-mi, să le cer elevilor „sicrie” cu fluturi, am îndepărtat ideea și am ales nevinovatul aparat foto, pe care îl recomand oricui dorește să (sur)prindă fluturi.

Cred că de asta am ezitat să scriu, încă mă mai simt vinovată...

Iubesc multe insecte, mai ales buburuzele roșii sau galbene cu picățele negre. Primăvara îmi năpădesc ferestrele, în ale căror tocuri s-au adăpostit, sunt naive, metalice și insistente. Atingerea lor e ușoară și temătoare câteodată. Ți se urcă unde n-ai crede și se opresc brusc atunci când sunt descoperite, având atitudinea retractilă a unui melc: își ascund piciorușele sub „capota de aluminiu” și așteaptă; după câteva clipe o iau din loc repejor spre un loc înalt de unde să poată decola, ca un automobil zburător.

Ș. Pornind de la ideea că e vorba, în cazul coccinelei, nu de-o vietate propriu-zisă, ci de-o metalizată măchină volantă, am făcut, acum un an sau doi, un fotocoloraj cu una (de butaforie, evident) roșie cu puncte negre, tractând un automobil, roșu și el, decapotabil:

Făcând abstracție, însă, de acest joc mecanic, ți-aș pune următoarea întrebare: ai consultat vreodată buburuza în calitatea-i de oracol, așa-zicând, matrimonial, – tot astfel cum un „fir de romăniță”, e o ordalie, o „cercare”, vorba lui Eminescu, a iubirii?

L. Da, Șerban, am făcut-o și pe asta. Îmi plăcea să-mi „ghicesc” norocul, așezând-o în palmă și plimbând-o de pe un deget pe altul, făcând punți și obosind-o puțin, încât, ajunsă pe vârful vreunui deget, își lua zborul în văzduh. Nu înainte însă de a o întreba: „Măriuță, Măriuță, încotro mi-i partea?”; și ea indica, stânga sau dreapta, eu rămânând în urma ei uitată, privind în depărtare ca spre un alt tărâm fermecat.

Îmi amintesc că era un prilej de visare zborul unei „măriuțe”, cum primul fluture îți vestea culoarea pe care o vei avea în obraji tot anul.

Buburuzele, mămăruțele sau măriuțele, cum le spuneam eu, au ascunse, sub elitre, niște aripi fine ca un ciorap de dantelă, iar când zboară par mereu năuce și fericite.

Uneori, zboară înainte de a le întreba în ce direcție îți este ursitul, banalizând gestul tău și întărindu-ți credința că nu trebuie să te îndrepte ele pentru a-ți găsi dragostea.

Sunt niște mesagere ale „tărâmului fericit” și nu cad în dizgrație, cu toate că îți năpădesc fereastra.

Nu seamănă cu gândacul de Colorado, chiar dacă amândouă insectele au „capotă”.

Este curios că pot avea variate combinații de culori: roșii cu puncte negre, negre cu puncte roșii, galbene, oranj sau brun-închis, iar, uneori, elitrele lor sunt împodobite cu dungi sau pătrățele ca o tablă de șah.

Să joci șah pe spatele unei buburuze înseamnă să te legitimezi drept cetățean al planetei cu trei vulcani și-o floare, a Micului Prinț!

Să călătorești spre lumi pe care le câștigi mutând piesele favorabil și declarând șah celor doi monarhi, pe rând.

Sunt tentată să inventez o întregă poveste a buburuzei zburătoare care iese din orbită, condusă de șah-matul alternativ, când pe tabla albă, când pe cea neagră.

Ființa aceasta roșie, de obicei, este atât de mică și atât de puternică în dimensiunea ei, temătoare ca un melc, delicată ca un fluture și curajoasă ca un taur.

Ș. Deci: „temătoare ca un melc, delicată ca un fluture și curajoasă ca un taur.”

Frumusețea unei asemenea secvențe, făcând abstracție de melanjul: *melc-fluture-taur*, de tip oximoronic, se datorează, strict formal vorbind, așa-zisei „règle des trois adjectifs”, – de care se face uz, în Marcel Proust, de către unele din personajele-i cu precădere feminine.

Ceea ce nu înseamnă că domnilor, această „regulă le este prohibită.

Domeniul stilistic fiindu-ne îndeajuns de cunoscut, ar fi de stăruit, acum, asupra unei, dacă vrei, inevitabile contaminări în ceea ce privește stilul, – idiolectul rămânând în patrimoniul fiecăruia dintre colocutori.

Cum „șahul” nostru nu e unul de ordin agonal sau contondent, unul „pe viață și pe moarte”, ci un joc de întrebări și replici, o cozerie (cvasisalonardă) prea puțin în contradictoriu (căci, cu voia lui Paul Valéry [*Analecta*, LXXX, *Discussion métaphysique*] asemenea dispute „... de plus en plus serrées, ont le passionnant et les conséquences nulles d’une partie d’échecs” [adică: „... din ce în ce mai strânse,

sunt pasionante, ca partidele de șah, și cu aceleași consecințe nule”], – singura noastră șansă (pentru a nu cădea în cenușiul propriu monotoniei unanime) e aceea a necontaminării idiolectale, dacă vrei.

Difuziunea cromatică (parcă așa se cheamă!) între fildeșul și abanosul celor treizeci și două de piese ale noastre, se cade să nu aibă loc, în beneficiul cenușiului entropic, – pe care l-am dezavuat, cu ani în urmă, într-o „fabulă” transcrisă,-n continuare, în *gri* 50%:

Nemaiintegru,
regele negru
se dezînnegrea,
în vreme ce, calp,
omologul său alb
se tot înnegrea.
Când dezînnegrirea
ca și înnegrirea
le-ajunse la gri,
cei doi renunțară,
cu-ntreaga lor țară,
la noapte și zi.
Cenușiu-i frumos,
zicea craiul din os
de scump elefant,
iar cel din eben
zicea, mai monden,
că e chiar elegant.
La finele anului,
clapele pianului
(adio, Bach!)
aveau un ton sur,
nici clar, nici obscur,
ca și jocul de șah, –
pe care, în fine,
nu mai avea cine
să-l joace și nu-l
mai ștergea nici chiar cârpa
de praf, – tot de scârba

scorului nul.
Numai regii mulatri
ajunși idolatri
ai griului tern,
uitându-și premisa,
se jucau de-a remiza,
de-a șahul etern.

Or, apropo de șahul „en grisaille”, descopăr – ăsta-i cuvântul just! –, în cartea-ți de poeme, *Piele de împrumut*, una similară,-n incipit, alei mele.

E astfel doar tematic, nu și stilistico-idiolectal, – ceea ce este foarte bine în măsura în care autorii nu trebuie să intre în indiferențiere și promiscuitate, căzând, adică, „în nevoia” (vorba poetului Ion Barbu) a „organismelor primare de a se grupa în colonii”.

Cu toate că,-n privința acestui șah monocolor, *uni*, „parcă ne-am fi vorbit” (!), textele fost-au scrise absolut independent unul de altul, pe vremea când nici nu ne cunoșteam.

Transcriu, mai jos, într-un același sur (ab)surd, primele rânduri, numai, ale poeziei, – urmând ca, în același sur (ab)surd, să o continui unde fi-va cazul, tu:

urechea îmi e acum un fel de bolgie gri.
încep să joc șah cu ochii închiși. piesele albe
s-au amestecat cu cele negre și mi-e greu să le
descâlcesc...

Se instalează, oare, în cel ce joacă șah de unul singur, aceeași confuziune de natură entropico-aplatizantă, ducând, treptat, la o torpoare, la o apatică și somniferă pâclă?

Sau, dimpotrivă, un scalpel din crom algid tranșează, schizoidic, insul în două jumătăți hiperlucide, etanșe și autonome, – convertindu-i timpul („tăiat cu săbii reci”) în *timi*?

Să fie vorba de o dedublare cam ca a autoerotizantului Narcis (cel care „Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul”), – specifică unui Jean-Jacques, de pildă, ahtiat de șahul ăsta solitar și dedându-se cutărilor practici solitare?

Jucător de șah aproape nul, n-aș putea, bineînțeles, să joc cu mine însumi o partidă. Mi-e foarte greu, dacă nu imposibil, să

înțeleg cum X se poate dedubla într-un X' și într-un X''; și să o facă în asemenea măsură, încât, executând mutarea de rigoare, cel dintâi (care-i, de fapt, *același*), s-o dea, instantaneu, uitării, și să intre fără întârziere în creierul unui pseudocompetitor, care bănuia că anticipase, cu o fracțiune de secundă, baremi, intenția, planul, gândul celuilalt (care, firește, e *tot el*).

În rest, pe lângă șahul gri-entropic, am ideat un altul, tașist (ca o pictură de Soulages), tot mai delicvescent și mai amorf, – pe care l-ai juca, să zicem, cu Hermann Rorschach, într-un vis (de unde și înrâurirea stilistică a lui Dimov):

*E limpede că ori de câte ori șah
jucaseși (tu, cu negrele) cu Rorschach,
acestea-și dizolvau culoarea-n albul
gălbui al cestorlalte,-n timp ce galbul
distinct al fiecărei piese: turn,
nebun, pion, cal, rege (de eburn
sau de eben), se făcea tot mai vag,
încât nu mai puteai pe murg de pag
să-l osebești, regina-ți de regina
rivalului (pe ambele, rugina
mâncându-le), iar tabla, pe-ndelete,
se preschimba-ntr-o forfotă de pete,
pe care, ca în regnul fără os,
nici piele, tremurați gelatinos
Rorschach și tu, citeți ca o mezuză,
în sarcoplasma voastră de meduză,
prin care, unul altuia, sincron,
vă citeați gându-n orice neuron.*

Este, oricum, neîndoielnic că, jucând șah cu Rorschach (sau, cu Rorschach, șah – pentru ca homeoteleutonul să evoce și mai hazliu balbismul!), jucându-l într-un vis sau treaz fiind, n-o faci, de fapt, decât cu tine însuși...

Or, partenera mea sau eu, nemaiaflându-ne, pentru un timp, în legătură e-mailară, ne mai rămâne să jucăm un șah care aduce a monolog (în sens dramatic).

Nu asta este, însă, important, în șahul cu Rorschach, născocit de mine, ci faptul că materia dură, opusă, în principiu, pastifierii, care

e lemnul pieselor de șah, ajunge o văskoasă gelatină. Dezincrustarea lemnului rigid (ca limba cu același nume,-n care predomină lignina!), este un fel de atentat la ținuta demnă și bățoasă a pieselor de șah, – strunjite, îndeobște,-n lemn.

Fapt pentru care,-n deriziune, Nepotul marelui Rameau (și nu doar el) le denumește, pur și simplu, *lemne*: „Est-ce que vous perdez aussi votre temps à pousser les bois?...” [Adică: „Și dumneata-ți pierzi, oare, vremea, mutând lemnele de colo-colo?”]

Cu care, iată-ne, în compania lui Diderot (mediocru, altfel, jucător de șah, învins, fără excepție, de Jean-Jacques, însă chibit destoinic), la faimoasa cafenea de *la Régence*:

Loc unde, ne asigură acesta, „... je m’amuse à voir jouer aux échecs. Paris est l’endroit du monde, et le café de *la Régence* est l’endroit de Paris où l’on joue le mieux à ce jeu ; c’est chez Rey que font assaut le Légal profond, Philidor le subtil, le solide Mayot; qu’on voit les coups les plus surprenants et qu’on entend les plus mauvais propos; car si l’on peut être homme d’esprit et grand joueur d’échecs comme Légal, on peut être aussi un grand joueur d’échecs et un sot comme Foubert et Mayot.” [Adică: „...mă bucură să urmăresc un joc de șah. Parisul e punctul de pe mapamond, iar cafeneaua *la Régence* e, la Paris, locul în care acest joc se joacă optim; la domnul Rey se-nfruntă Légal cel cumpănit, subtilul Philidor, puternicul Mayot; acolo se pot vedea mutările cele mai surprinzătoare și auzi cele mai tâmpe vorbe; căci dacă poți fi, deopotrivă, om de spirit și mare jucător de șah, precum Légal, poți fi, de-asemenea, și mare jucător și, în același timp, un prost, așijderi lui Foubert și lui Mayot.”]

În paranteză fie spus: Diderot nu vede,-n șah, un sport, în primul rând, „al minții”. Dovadă, excelenți șahiști, dar tari de cap (ca lemnul!): dl Foubert și omologul său, Mayot...

Cu care, nu sunt sigur că Diderot ar da de înțeles, aici, că șahul ține de dexterități, și doar atât.

Ce-i drept, există un talent șahistic (inexplicabil ca oricare altul), constând într-un instinct strategic, într-un, mai simplu spus, simț al anticipării, – cu care te naști (și, ulterior, poți, dacă vrei, să ți-l educi); altminteri, cum să-ți explici faptul că un copil de 7 ani (încă necopt la minte) poate să bată un matur (șahist, însă, nentalentat) la șah?

Problema vârstei nu se pune, îndeobște, în acest joc al ingeniozității, – în ciuda faptului că și rutina, studiul, experiența au un cuvânt de spus în șah.

În matematică sau muzică,-i așijderi.

Pare-se că muzicieni notorii au fost și buni sau excelenți șahiști; între aceștia, Philidor *le Grand* (1726-1795) și – de ce nu? – însuși Jean-Jacques Rousseau (pe care cel dintâi l-a ajutat să-și pună la punct o compoziție, *Muses galantes*).

Cât despre domnul Philidor, descendent al unei dinastii ilustre de compozitori „barococo” (căci harul muzical se moștenește ca și acela matematic, – precum în cazul stirpei Bernoulli), acesta va fi fost nu doar un as al cafenelei *la Régence*, ci și (cu vorbele nu mai știu cui): „un mare filosof al șahului, prea în avans față de timpul său [*trop en avance sur son temps*] pentru a fi-nțeleș cum se cuvine”.

Nu mai insist asupra tratatului său faimos, *Analiza jocului de șah*, ca și a două-trei mavevre ce-i poartă numele: *Défense-Philidor* sau *Position-de-Philidor*.

Să mai amintesc, așa-zicând, „reabilitarea”, de tip tactic și, finalmente, și strategic, a bietului pion: infanteristul (sau pifanul) acestui câmp de bătălie ce e șahul, – pion devenit, la Philidor, campion!

„Les pions sont l’âme des échecs, ce sont eux seulement qui forment l’attaque et la défense, et de leur bon ou mauvais arrangement dépend entièrement le gain ou la perte de la partie.” [Adică: „Pionii sunt sufletul jocului de șah, doar ei fac apărarea și atacul, de bunul sau de răul lor aranjament atârnă pe de-a-ntregul câștigul sau pierderea unei partide.”]

E ceea ce am constatat și eu cândva, pornind de la un paradox al adunării și al înmulțirii cu cifra pionului, care e 1:

Înmulțirea e, prin definiție, mai (tautologic spus) înmulțitoare, mai spornică, mai multiplicativă decât e vara ei primară, adunarea, adunarea cea zăbavnică-n exces. Numai că înmulțirea cu bietul 1 (unu), care bate pasul pe loc cu obstinație, e mai puțin înmulțitoare, mai puțin multiplicativă, mai puțin spornică decât e adunarea cu-aceeași cifră, unu (1), – a cărei tactică e ca a pionului de șah (umilă, oarecum, dar eficientă).

În ceea ce privește înmulțirea cu 0 (zero), numai două vorbe: în vreme ce aceasta anulează, reduce la zero (0) orice număr, adunarea cu același 0 (zero) îl conservă, îl menține-n viață.

În paranteză fie spus: nu fac aici, și-n nicio altă parte, o pledoarie în favoarea utilitarismului pra(g)matic pe care-l ilustrează, *in extremis*, pedestrul pion al jocului de șah.

Cel compatibil, totuși, la rigoare, cu actul sacrificiului de sine, – fapt de natură să-i confere (post-mortem, bineînțeles) prestigiul și prerogativele Reginei; de unde și,-n hexagonează, expresia (greu traductibilă) *damer le pion*.

N-am încotro și mă opresc aici, pentru că partenerei mele îi displace poliloghia mult prea explicită!

Să mai adaug doar că Philidor îmi amintește de Duchamp, celebru artist plastic și mare jucător de șah, membru al naționalei Franței și participant la foarte multe turnee internaționale. Pe lângă cele câteva lucrări ale sale cu subiect șahistic, una îmbină admirabil (și nu fără o doză de maliție frizând, la limită, umorul negru) sobrietatea jocului de șah, frigiditatea-i însăși chiar, cu o obscenitate care... se ignoră!

Domnul Marcel Duchamp, jucând cu albele, în costum negru (precum berbanții din *Dejunul* lui Manet, – invocat și în poemul lui Cocteau) și cu ochelari de belfer venerabil (cu care, parcă, ar citi o teză), combate cu o nimfă goală, piesele căreia-s, firește, negre, în vreme ce alboarea dermei nude nu-i sesizabilă decât treptat, grație ochiului transfocator, într-atât de insolită este scena, fără ca, totuși, să scandalizeze:

Ca să închei cu o a treia artă, aceea a literaturii, e clar că eșicherul n-o poate inspira altfel decât tematic și, *in extremis*, alegoric...

Ca în, între altele, *A Game at Chess*, piesa de teatru a lui Thomas Middleton (ecoul căreia ar fi, -n *The Waste Land*, al II-lea capitol al poemei, intitulat *A Game of Chess*, – fie și dacă Eliot trimite la un alt text dramatic, *Women Beware Women*, de același brav reprezentant al stilului numit *jacobean drama*). Trama scrierii cvasibaroce nu are, -n ocurență, importanță; important fiind faptul că ipochimenii acestei piese-s... piese de șah, adică *măști* (îndeajuns de străvezii pentru publicul de la 1624) de regi, regine, cavaleri, nebuni ai curții, soldatescă. Negru-i culoarea iezuitei Spanii; albul, prin definiție, e aceea a Albionului anticatolic.

Se înțelege de la sine că nici acțiunea, oarecum abstrusă, a unei drame ce aduce, pe ici, pe colo, a roman(ț) cavaleresco-picaresc, nici *parti-pris*-ul ei propagandistic, nici alegorismu-i oleacă răsufflat nu ne mai spun, azi, mare lucru.

În încheiere, aș transcrie, totuși (dimpreună cu gravura paginii de titlu), un mic fragment dintr-o tiradă a Cavalerului Negru (vag oportunist, dar, realmente, însetat de afecțiunea tuturor), ce reprezintă o, așa-zicând, cameleonică, însă și transfiguratorie, -n principiu, declarație de amor, pe care pot, la limită, să mi-o asum, plăcerea de-a plăcea reginei albe nefiind, bănuî, una prohibită: „... I will change/ To any shape to please you, and my aim/ Has been to win your love in all this game.” – Adică, într-o traducere ad-hoc: „... Ca să vă fiu pe plac,/ Aș lua ce chip doriți, căci ăsta-i, ah,/ Singuru-mi țel, în acest joc de șah”:

Ar mai fi de amintit, aici, și alte astfel de alegorii, mai captivante, sau mai ne-

În *Hypnerotomachia Poliphili* (cap. X), op al apocrifului, se pare, monah dominican heterodox Francesco Colonna din Veneția,

are, printre multe alte mirobolante întâmplări, loc și un joc princiar de șah *vivant*, piesele căruia sunt, așadar, oameni de aieva (inclusiv trupa transsexuală a miticelor Amazoane):

„În sunetele celei mai dulci muzici, niște dansatoare-și făcură apariția, în număr de treizeș’ două, împărțite, ele,-n două oști: una înveșmântată-n fir de aur, cealaltă,-n straie de argint. Maimarii fiecărei oști erau un rigă și regina lui, flancați, aceștia, de doi căpitani, doi călăreți și doi nebuni; grosul oștilor consta în amazoane, pe de-o parte, și-n pedestrime, pe de alta. În zvon de trâmbiță, oștirile se aliniară pe planșeul sălii, în carouri. Ordinul atacului fiind dat, fiecare se urni din loc, potrivit rangului ce-i era propriu: soldații se ciocniră piept în piept, călăreții se încrucișară, iar nebunii alergau printre ceilalți în dezordine și fără noimă. Cu toții se luptau să-și pună la adăpost propriii suverani, pe care căpitani-i vegheau cu luare-aminte. Mulți, din ambele tabere, căzură prizonieri, niciun oștean nevrând să dea-napoi [...] Izbânda stătu în cumpănă,-ndelung, revenindu-i, pân’ la urmă, rigăi de argint, care, cu oastea lui vitează, o scoase pe cealaltă din luptă.”

Firește, ca *imago mundi* (cum am mai spus-o-n altă parte), ca model redus, schematic și foarte stilizat al vechii noastre furori funeste care e războiul, jocul de șah poate constitui, oricând, o temă literară.

Doar că asemantismul său, în sens lingvistic, nu e, ca și al muzicii, să zicem, compatibil cu literatura, – limbajului căreia-i e proprie (cu excepția, poate, a onomatopeei) dubla articulare.

Or, limbajul șahului e simplu, monoarticulat convențional; și, ca al muzicii sau matematicii, unul riguros formalizat (în înțeles de *univoc*, de *nonambiguu*).

Un veritabil muzician *aude* muzica privind o partitură; șahistul vede eșichierul, pe care nu-l are sub ochi, dacă-l anunți, să zicem, că: „10. C. 3 ND”, – riposta celuilalt, „orb” și acesta (jucând, adică, *à l’aveugle*), putând fi următoarea: „10. 5 D.+”

Astfel dialoghează, pe vreo trei-patru pagini (autorul având, totuși, grijă să tălmăcească păsăreasca asta și în cuvinte... omenești!), conul Cantaraga cu alde căpitanul Colț, într-o carte a lui Sadoveanu, și anume *Soarele în baltă sau Aventurile șahului* (1933). Cei doi nu sunt legați la ochi, dar cred că ar putea să fie.

În rest, că șahul poate să inspire un scriitor la modul alegoric, iată (dacă mai e nevoie de exemple) o poezie a lui Mazilescu:

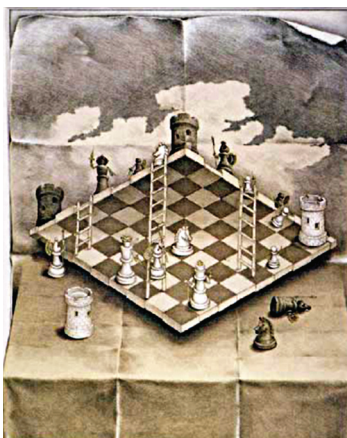
*„tocmai organizasem un atac subtil
când a bătut la ușa mea iubita
eu i-am deschis cu întunecata
mea mână dreaptă
după aceea
eu am continuat jocul de șah
tocmai zâmbeam tocmai suceam
în extaz gâtul reginei
o tânăra mea sărmana sărmana regină
tocmai murmuram rugăciunea pieselor de șah
pe care o spun câteodată și soldații de plumb
și sucește-ne nouă viață găturile noastre
lemn carne ispită du-ne acum”*

Eu, unul, am aflat numai deunăzi că Virgil era un foarte bun șahist. (Nu mai bun însă, bănuie, decât maestrul Țepeneag.)

El, care știa, pesemne, că eu nu-s, nu m-a provocat nicicând la șah.

N-avea niciun motiv s-o facă, – fie și dacă eu, într-o recenzie (din 1968), îi asemuișem, din pură intuiție, poezia (monocromatică, prin ambiguitate) cu un joc de șah cu piesele, *toate*, albe...

Ca, oarecum, în... Esch(ichi)er-ul de mai jos (pe care-l ignoram pe vremea aia):

Acum, că brunul (escherian) nu-i este albului complementar, nu are nicio importanță.

Importantă e ideea de Yin-Yang, *brun* vs. *alb*, adică, pe care *brunul*, devenit *brunegru* (!), n-o conturbă, – clavecinul (unui Philidor), alias protoclavirul (ce este negru-alb, prin excelență, și, așadar, nu numai coloristic, ci și tonal: *minor* vs. *major*, yin-yangic), fiind, de regulă, brun-alb (și tot yin-yangic, bineînțeles).

În rest, pentru că, astăzi, plouă, iar șahul e un joc de interior (de nu cumva te prinde ploaia, prin pădure, în parc sau pe platforma unui block-house, cu eșichierul desfăcut, ca în *Entre-Acte*), îmi vine-n minte un fragment din Eliot: „And if it rains [...] / we shall play a game of chess...” (Adică: „Și dacă plouă [...] / vom face o partidă de șah...”)

Închei, în fine, lunga-mi divagație.

Pe paginile următoare, sper să joace, de una singură, șah, Lia, – după cum ne fusese vorba, telefonic, în urmă cu vreo zece zile...

L. Ca să joc șah de una singură ar trebui să schimb anumite reguli, precum Șerban, să nu fiu părtinitoare, să alerg pe două „câmpuri de luptă”, „să țes ițe” la două curți, să-i înșel pe cei doi regi (eu fiind una singură) și câte altele. Cu cine să țin, cu regina albă sau cu cea neagră?

Cu siguranță, aș fi de partea celei negre, aș gândi strategii de atac asupra neunilor pentru a ajunge la rege, aș înghiți ture și pioni, aș încăleca pe caii albi și mi i-aș aduce în „Imperiul negru”; dar pe regina albă... cum aș pute-o lua ostatecă? Cu toate că nici ea nu s-ar feri de la asemenea tactici, în cealaltă situație. Adică aș fi tot eu sau ar fi alta? Ar fi, poate, conflictul între mine – alba, și mine – neagra.

Dacă albul pieselor jocului de șah ar reprezenta femininul, iar negrul, partea masculină (ca într-un Yin-Yang inversat?!), atunci explicația ar putea veni de la Jung, asupra energiei psihice în forma ei bisexuată. Poate că Monsieur Duchamp asta și încerca să arate pozând alături de o damă albă care joacă cu negrele. Că principiului masculin îi corespunde Logosul creator, iar celui feminin – Erosul instinctiv. În timp ce primul este irațional, logic, îndreptat spre atingerea cunoștințelor superioare, cel de-al doilea este pasiv, irațional, sensibil, pasional, implicat în iubirea fără limită.

Aș putea compune o poveste; reginei negre i-aș da un nume, Cleo (de la Cleopatra, regina Egiptului), de exemplu, și ea va face toate mișcările de cucerire și de protecție. De ce-ar proteja-o Cleo pe regina albă? Deoarece Cleo, în ciuda pielii arămii, are și o parte blândă, empatică, vulnerabilă, ca mai toate reginele. Cucerește dintr-o carență afectivă și din teama de sufocare. Este o ființă claustrofobă care, închisă într-o celulă, ar muri subit. Ea știe asta și, atunci când simte că ar putea fi în pericol, pornește un atac fără precedent în scurta sa istorie. Nu o urăște pe regina albă; și-l dorește însă pe rege ca pe un „trofeu al trofeelor”.

Mi-am amintit o scenă la care am asistat, apropo de regina neagră.

Pe când aveam vreo opt-nouă ani, o verișoară de-a mea, studentă la medicină, în Timișoara, și-a adus în vacanță o colegă, venită de prin Africa, fata unui medic, ambasador, președinte, sau cine mai știe ce, că toți vecinii erau atât de bulversați de înfățișarea fetei, încât își retrăgeau mâna atunci când aceasta le-o întindea, și nu am putut afla adevărata sa poveste. Mama verișoarei mele era năucită că are în curte o asemenea curiozitate și în fiecare dimineață inventa o altă poveste despre ființa neagră. Era o situație cel puțin hilară, oamenii nu mai văzuseră o asemenea piele neagră și lucioasă și nu se puteau comporta firesc.

„Ora unu a sosit, omul negru n-a venit!”, „Ora două a sosit, fata neagră n-a venit!”, „Ora trei a sosit, fata neagră a venit!!!!!!”

Era uimitor de înaltă (am spus pe undeva că multă vreme am rămas la un metru și zece), avea pielea foarte neagră și se îmbrăcase într-un costum tradițional confecționat dintr-o pânză colorată, verde-oranj. Arăta chiar ca o regină. Mama, care se pricepea bine să taie o pânză și să croiască orice, era foarte grijulie cu îmbrăcămintea mea, iar când eu îi luam unele stofe și măsururi, laolaltă, pentru a mă înveli în ele, mă certa că mă îmbrac alandala. „Învelișurile” mele semănau cu ale negresei și asta m-a făcut fericită. O priveam cu complicitate, dar n-a înțeles.

„Cleo” nu avea cu cine „să joace șah”, albiile făceau pași în spate, nu știau regula jocului sau poate că aveau alte strategii... ☹

Și ca povestea fetei negre să fie și mai bizară, am aflat, peste câțiva ani că, întoarsă în țara ei, a fost executată împreună cu întreaga familie, pe motive politice.

Povestea ar putea continua jocul de șah. Cleo nu va face niciodată prima mișcare, își va trimite pionii cu daruri la hotar știind că nimeni nu va crede în buna sa intenție și ei vor fi primii sacrificați. Când situația va deveni disperată, se va trimite pe sine, în dar, înfășurată într-un covor.

Cred că cel mai ușor mi-ar fi să „bat câmpurile” de șah, printre personaje albe și negre, cu traiectorii diferite, cu poveștile gata scrise în cartea vieții.

Să scriu o *Scurtă pledoarie pentru șah*, dar cum, când eu nu știu mai deloc să joc șah!? Poate că asta ar putea fi mai interesant decât chiar să învăț jocul în sine.

Departate de a fi expertă, joc doar cu fiul meu, și atunci pentru a mă putea face el „mat”. Îi place să facă asta cu un calcul adolescentin, din când în când îmi mai oferă câte un sfat, mă ajută să fac o mișcare ca, mai apoi, după un timp de tatonare, să-mi spună: „dacă mai faci un pas, îți dau șah”.

N-am atins încă performanța de a ajunge la *remiză*, dar visez la ziua când adolescentul va mișca ochii și va căsca gura ca o *emoticoană/emotigramă*, care pe mine mă amuză foarte tare :-o.

(Nu mă pot hotărî: dacă aleg *emoticoană*, înseamnă alăturarea substantivelor: „emoție” și „icoană”; dacă aleg *emotigramă*, alătur altele două: „emoție” și „pictogramă”. Parcă înclin pentru a doua; de la „smiley” și până la „icoană”, e prea mult...)

În asemenea condiții, mutările mele sunt îndelung controlate, plictisitor de încete. Joc un șah pentru adolescenți (chiar dacă șahul nu are vârstă, după cum s-a văzut), pentru care tabla este adesea un skate-park, ușor de parcurs, urcat pe un skateboard.

Dar cum să încep, cum să fac? Când tata hârșăie cu bastonul pe cimentul gol, alb-negru, eșichier veritabil al bolnavilor de la secția *Neurologie*, etajul cinci, unde, în holul mic, pe post de vestiar, asistentele se dezbracă în fața dulapurilor de fier vopsit în alb (gălbui, de fapt) făcându-te martorul unei ședințe foto, parcă, pentru revista *Plai cu boi!*

Îl privesc și mă simt minusculă în pătratele alb-negre peste care trec continuu pași repezi sau târșiți, încât nimeni nu mai sesizează pe unde calcă.

Mă așez pe fotoliul negru de mușama, alături de un bărbat obez, și aștept. Bărbatul doarme un somn adânc, cu capul în piept. Are o

ceafă prelungă și groasă, ca o caricatură. Mă stăpânesc cu greu să nu privesc în direcția burților sale, ce curg în valuri.

În dreapta mea este o ușă pe care scrie *Echocardiografie* (ce cuvânt frumos!). Stau și aștept să ne cheme medicul neurolog.

Când eram mică o priveam la televizor pe Elisabeta Polihroniade (nu i-am scris niciodată numele până acum, chiar dacă, la o anumită vârstă, îi auzeam numele zilnic) și îmi spuneam că e cea mai serioasă persoană de pe Pământ. Și chiar era, șahul înseamnă concentrare și seriozitate. Și ecranul *Sirius*-ului nostru devenea adesea un mare eșichier cu câte o mână, când în stânga, când în dreapta, ce muta piesele albe și negre.

Acum, în „marele eșichier” apare când un picior uscat, când unul umflat, într-un șlap de plastic sau unul de pâslă. Pionii intră fără nicio judecată, se lasă prinși, apoi sacrificați. Căluții mi-au plăcut dintotdeauna; ca și mâinile fără stăpân, mișcând piesele pe ecranul Doamnei Polihroniade.

Bărbatul de lângă mine suspină în somn, visând te miri ce. Rolul său e în afara tablei de șah, stă pe margine și nici măcar nu privește, doarme. Piesele capturate sunt, de regulă, răsturnate în așteptarea finalizării jocului. Totul depinde doar de starea de calm a jucătorului.

Lui G. „i-au mai rămas *doi neuroni* cuplați pe șahul meu” – îmi scrie – și ne întrebăm de ce regele și regina sunt străjuiți de doi nebuni. Regina care are libertatea de mișcare, față de rege, și răpune tot ce îi stă în cale, dar care își poate atât de ușor pierde capul din cauza unui cal sau a unui nebun; și poate fi cucerită chiar și de un pion. De ce doar aceste piese sunt cuplate pe genuri, pe când toate celelalte sunt, cu precădere, reprezentate doar de partea masculină (doi nebuni, nu un nebun și o nebună, doi cai, doi pionii)? De ce regele se deplasează puțin și doar regina aleargă ca o bezmetică, negăsindu-și liniștea?

Până neuronii lui G. și-ai altora dezvăluie misterul, eu fredonez ușor, abia șoptit, doar pentru mine, un poem de-al lui M.R. Parascivescu, *Cântic de paj*: „Cândva, demult, un câng de brazil/Păzea un vechi castel...”

Doctorul mă privește lung și-mi face semn să merg în camera sa de gardă. Se uită la televizor, de fapt televizorul ocupă trei sferturi din spațiul mesei. E un reportaj despre cum să supraviețuiești în

condiții vitrege. Pereții sunt tapetați cu tablouri ieftine și cruci. Îl rog să-mi spună cum e cu tata. „E ca un fecior. Se poate însura!”

Tata face pasul de furnică, câte patru pași în pătratul negru, patru, în pătratul alb. Apoi de la capăt. Parcurge holul în jumătate de oră. Sprijinit în bastonul, cu leucoplast la capăt, și în brațul meu.

„Împărate, împărate, câți pași îmi dai?” „Doi, de elefant!” „Cinci, de furnică!”, „Zece, de broască!”, „Șase, de uriaș!” și tot așa.

„Domnișoară, vreau schema de tratament!” (Nu sunt domnișoară, dar îmi place că îmi spune așa, încerc să rămân nemișcată să nu își schimbe cumva părerea) „Am lăsat-o în mașină, dar știu din cap, tot.” „Nu se poate, fugi după ea!” (Nu mă mișc) „Știu tot, repet: *Aflen*, una dimineața, *Betaser*, jumătate dimineața, jumătate seara, *Madopar*, un sfert doar dimineața, trei zile, apoi un sfert dimineața și un sfert, seara, *Rampiril*, jumătate dimineața, jumătate, la amiază, *Omez*, dimineața...” „Oprește-te, să-mi notez, așa. Doamna profesoară, are nevoie de susținere morală, să știți. Vom adăuga *Cavinton*, una dimineața, una seara, *Prindex*, jumătate dimineața Uitați-vă, vedeți ce bine privește!”

Tata cască gura și rămâne așa. „Câți ani ai, moșule?” „72” („75”, zic eu), „În ce an suntem?” „2010” („2011, tată!”), „În ce lună?” „În martie”, („În august, tată.”) „Vedeți, e foarte bine!” („Da, spun eu.”)

Aseară, târziu, m-a sunat un poet cu nume de *Şah* pe dos, adică Haş! Petru M. Haş...

Mi s-a părut un semn premonitoriu.

Îl sun pe Şerban și-i pomenesc de palindromul care e Haş-Şah! Își amintește că a scris ceva despre litera „H”. Începe să-mi spună, e foarte frumos tot ce „curge” la telefon:

„H-ul e un sunet echivoc...” ș.a.m.d.

Vorbește fără să mă mai asculte, are un adevărat cult pentru cuvinte și idei. Trebuie să finalizeze discursul început, fără întreruperi. Îmi pare rău că telefonul meu e fix și „antic” și nu îl pot înregistra. În discuțiile cu Şerban ar fi nevoie de un permanent reportofon. În timp ce vorbește, afară se aud pași pe drumul de pământ: hârș, hârș. Mut vocea pe spiker și încerc să notez ce spune...

Ceasul de pe perete stă, s-a oprit într-o zi, așa pur și simplu. Descopăr adesea ceasuri oprite, prin locuințele vechi de la Roșia. Pline de praf, aruncate prin vreun colț al casei, șchioape sau cu soneria smulsă. M-aș întoarce la ora aceea, când ceasul s-a oprit.

Aici, aproape nimeni nu știe să joace șah, decât vreo doi-trei.

Tata își ia cele zece pastile, zilnic, și își amintește tot mai rar de prima soție. Suspină după a doua și speră să se însoare cu a treia, așa cum i-a „prescris” doctorul. Nu mai are cai și toți amicii i s-au prăpădit rând pe rând. Mai are doi vecini cu care nu se înțelege chiar dacă și ei umblă sprijiniți în cârje și bastoane. Povestea ar începe să semene cu finalul unui roman de Rebreanu, Marin Preda sau de Gabriel García Márquez.

Finalul e mereu un șah încheiat cu o înfrângere, marcată prin verbe și pronume negative, prin adverbe simple sau compuse. Ajungi la ultima filă și începi să citești: „nu mai fu văzut”, „nu mai fu auzit”, „lupta pentru apărarea vechilor lui bucurii se sfârșea” (M.P.), „câțiva oameni s-au stins, alții le-au luat locul”, „peste zvârcolirile vieții, vremea vine nepăsătoare, ștergând toate urmele” (L.R.), „...tot ce vedea scris acolo era dintotdeauna și avea să rămână pe vecie de nerepetat, căci semințiilor osândite la un veac de singurătate nu le era dată o a doua șansă pe pământ” (G.G.M.).

Uneori piesele albe se amestecă cu cele negre și jocul nu mai are nicio noimă. Reginele pot fi ușor confundate cu nebunii, și invers. Aici mă salvează Regina Margot (rudă îndepărtată a principesei Margareta), care a cunoscut dragostea ca nimeni alta: „În dragoste pot fi și lucruri serioase, mai ales în dragostea unei regine”.

Tabla de șah seamănă cu un spital de nebuni sau cu o lume liberă, – în care piesele mele albe s-au și amestecat cu cele negre...

Fereastra deschisă pe ecranul laptopului înregistrează mecanic toate cuvintele. Mâinile continuă să scrie litere ce se leagă în cuvinte, – negre pe alb, culorile șahului clasic – și care, până la urmă, prind rădăcini.

În urmă cu doi-trei ani, am scris o poezie:

**urechea îmi e acum un fel de bolgie gri. încep să
joc șah cu ochii închiși. piesele albe s-au ames-
tecat cu cele negre și mi-e greu să le descălesc. mă
agăț de unele cuvinte din afara alfabetului. le citesc le
gust sunt bune. între mine și tine e un ecran. formele
prind contur doar când aburul cald al respirației tale
mă învăluie în cuvinte. te știu dincolo și respir. mă
știi dincolo și respiri. desenez ramuri verzi și aștept**

să prindă rădăcini. desenezi rădăcini și aștepti să înfrunzească.

*

Ș. Azi-noapte, 9 august, după un an și nu prea multe zile de la startul (dat, cred, cu un fanion în tablă-de-șah, *échiqneté*: negru-și-alb, – marcând, însă, la curse, sosirile, iar nu debutul) al acestei foarte lungi partide, am primit un *mail*: replica Liei.

Îi ripostez, la rându-mi:

Draga mea, încerc, vorbindu-ți la a II-a, să-ți răspund în ordinea (progresivă) a țaigărelor de ceasornic, chiar dacă,-n Roșia ta actuală, mai toate ceasurile stau (sau par să stea) pe loc...

La întrebarea (sau mirarea) ta (și a lui G.): „De ce regele și regina sunt străjuiți de doi nebuni?”, răspunsul este unul simplu: la toate curțile regale sunt „nebuni”, bufoni adică, – piesa piezișă,-n cazul nostru, vorbind în piez, ca Hamlet bunăoară, despre sacrosanctele principii (și principii surprinși *à contre-pied*).

Acum, cât despre „cânticul” lui M.R.P., eu l-aș fi fredonat pe următorul: „A fost odată o făptură/ Ce semăna leit cu-o tură,/ Dar s-a-ncurcat c-un cal bălan/ Și vinu-i dulce-n orice an...” Romanța are și un epilog: „Când calul meu bălan, odată/ Trecea în trapu-i monoton,/ Un ofițer, cu o lopată/ L-a măturat ca pe-un pion...”

Nu știu cât de fidel, în fine, s-a-nregistrat discursu-mi telefonic, care, pesemne, a sunat așa:

„H-ul e un sunet aparte, echivoc. Firește, nu este vocală, dar nici consoană pe de-a-ntregul. El e mai mult o respirație: un *ah*, un *oh*, un hohot (de râs, de plâns), un horcăit, în fine... Goethe ar spune că-i „Kaum einen Hauch”. Cât despre H-ul amintit, mă refeream la niște versuri de Bacovia. Nu-i mai știu titlul. Cred că e *Nocturnă*. Curios e că, într-una și-aceeași poezie, Bacovia face uz de *două* forme ale unuia și-aceluiași cuvânt. Sper să citez exact. Da, unul din versuri e acesta: «Nu mai cânta harmonie pribeagă», cu accentul pe vocala *o*. Al doilea: «Oh, plouă și tu plângi cu plâns de armonie», accentul fiind acum pe *i*. Deci, *harmonie* și *armònie!* Ce-aș mai fi vrut să-ți spun. A, da, apropo de H... Pierdut în forma *armonie*, e recuperat de interjecție, care acum – observi? – e *oh!*, nu *o!*...”

Bag, în sfârșit, de seamă că trebuie să fac un pas în urmă, oprindu-mă asupra constatării că, n Roșia, „aproape nimeni” nu (mai?) știe șah...

Dar asta-i, azi, un fenomen endemic: jocul de șah e prea antrenant, prea lent (aproape indolent!) față de ritmul vieții noastre repezite.

(Pare paradoxal, dar, prin viteză, câștigăm accelerație, iar nu timp!)

Cu toate astea nu prea cred că explicația e validă întru totul. Dovadă, snooker-ul: m

obil, dar molcom (și, pe deasupra, elitist). Șahul e desuet, pesemne, pentru că-i prea inteligent; în timp ce jocurile noastre (cele mecanice, „computeriste” inclusiv) suferă de stupiditate.

Dar, revenind la șahul cvasiabsent în Roșia, mi-ai spus odată, totuși, că, la priveghiul unui biet localnic, doi înși, un puști și un matur, făceau, la capul mortului, un șah. Maturul, dând și dând pe gât răchie, dintr-o uiagă tot mai goală, se cherchelea văzând cu ochii, încât a fost bătut de către puști.

În paranteză fie spus: dacă-i vreun lucru mai incompatibil cu beția, cred că ăla-i șahul. – „Beția” șahului este, firește, altceva!

Altminteri, e incompatibil și, pasămite, cu hazardul. Or, dacă Dumnezeu einsteinian nu „joacă zaruri”, – șah, bănuie că joacă. Iar după un Omar Khayyâm (ca și, de altfel, după Heraclit), divina-i mână e aceea care ne mătură, cu rândul, de pe talbă: „Suntem piesele jocului pe care-l joacă Cerul. Se-amuză cu noi pe eșichierul Ființei. Și,-apoi, ne-ntoarcem în cutia Neantului, în șir, cu toții.” – Adică, într-o talmăcire proprie,-n versuri, mai apropiată de formatul unui rubaiyat:

*Viața-i un joc de șah. Ursita,-n rol
De pioni ne-a pus. Ne dă, un timp, ocol;
Ne mută blând; apoi ne-aruncă,-n joacă,-n
Cutia Nefinței, – rostogol.*

Întorcându-ne,-n sfârșit, la faptul că șahul pare, azi, cam anacronic. O cauză ar fi că, lent, jocul acesta nu e nici violent. În vreme ce noi, aștia, suntem fanii unor sporturi extreme, de o maximă violență.

Numai că și șahul, odinioară, inspira pasiuni violente și extreme. Căci iată ce ne spune Huizinga, în cartea-i despre Evul Mediu:

„Nouă ne vine peste mână să ne închipuim un joc mai pașnic și mai potolită decât e șahul. La Marche susține, însă, că se întâmplă ca, nu o dată, jocul ăsta să dea naștere unor gâlcevi, «et que le plus sage y pert patience» [«și că și cel mai înțelept, jucându-l, poate să-și iasă din țâțâni», *n.m.*]. Conflictul dintre odraslele de regi din pricina unei partide de șah mai erau încă, în plin secol al XV-lea, un motiv nu mai puțin frecvent decât în romanele cavalierești.”

Or, cum mai spusese în amonte, șahul nostru nu va fi fost unul de ordin agonal sau contondent, ci un joc de întrebări și replici, de strategii nebelicoase, o cozerie (cvasisalonardă), ș.a.m.d.

Altminteri, dacă scopul șahului e matul, iar unul din conceptele de căpătâi ale Stagiritului e acela ce definește, după Hegel, scopul și, totodată, propria-i împlinire, – numele *șah*-ului, în rusă, este un termen strict entelehial. E vorba de *шахматы* (adică *șahmatî*, în alfabet latin).

*

Ș. Astfel făcându-se că, dragă Lia, nu *șahmatî* vom fi jucat noi doi...

L. Bucuria de a fi jucat împreună orice fel de joc, real sau imaginar, îmi aparține.

Tabla de șah, pe care mi-o imaginez eu, nu e compusă doar din alb și negru, are culori, pe care le întind cu o pensulă obișnuită. Pe marginea ei crește o vegetație luxuriantă, uneori o întindere aridă, cu cărări care duc spre oriunde.

Regina se înclină, Șerban!

Ș. La rândul-le, piesele mele negre, Lia, se aliniază, *font la haie*, dându-i Reginei albe onorul cuvenit...

L. În cele din urmă, nu prea știu nici eu (și poate că nici tu) ce joc vom fi jucat, dar, cu siguranță, *ne-am jucat* pornind de la o „provocare” nevinovată, pe computer.

Ș. Cum ne „provocăm”, băieți fiind, pe câte un petic mizerabil de hârtie, la un meci. Unul de fotbal, bineînțeles.

Cât despre așa-zisul nostru șah, i-am folosit numai suportul, eșichierul („dans une vaste salle ornée de lustres et de glaces”), ca pe un mozaic („de marbre”) cu dale-n alb și negru, – pe care s-ar valsa „la infinit” („un valț din ce în ce mai tare!”; sau lent, dar cu circumferința, ca în *Ghepardul*, tot mai amplă), glisând pe suprafața-i lisă, și convertind, într-astfel, rectangularitatea, adică geometria unghiuloasă a unui joc apatic, fie și dacă pasionant, într-o mișcare tandru-circulară, în unduiri, meandre și volute...